

**”NÅR KJÆRLIGHET IKKE ER NOK”
”VIS MEG VEI”
BEHANDLING
AV TILKNYTNINGSFORSTYRRELSE
MED TILKNYTNINGSTRENING**

KOPI AV OVERHEAD FRA DAGSKURS DEL 3:

VED
PSYKOLOGSPESIALIST
JOACHIM HAARKLOU

2014

1

PSYKOLOGSPESIALIST
JOACHIM HAARKLOU AS
HISØY PSYKOLOGSENTER

To forskjellige faglige tenkninger

- Tilknytningsteori
- Utviklingspsykologisk teori
- Eksistensialisme

- Fokus på person:
  - Du er god
- Ubetingethet

- *Atferdsteori*

- *Fokus på handling:*
  - *Du gjør det riktig*
- *Betingethet*

To forskjellige faglige behandlingstenkninger

- **Tilknytningsterapi**
- Kjærlighet
- Ubetinget kjærlighet
- Nærhet: "kom til meg"
- Time-in
- Å gi så barnet får
- ***Atferdsterapi***
- *Oppdragelse*
- *Belønning betinget til atferd*
- *Avstand, å bli sendt vekk*
- *Time-out*
- *Fratakelse av goder*
- *Ignorering*

Tenkestol

Et paradigmeskifte, en annen måte å tenke på

- Fra **atferdsregulering** til **trygg tilknytning**
- Fra **oppdragelse** til **kjærlighet**
- Fra **time-out** til **time-in**
- Fra **utkastelse** til **innkastelse**
- Fra **"gå vekk!"** til **"kom til meg"**
- Fra **"gå fra"** til **"gå til"**

Et paradigmeskifte, en annen måte å tenke på

- Fra **atferdsregulering** til **trygg tilknytning**
- Fra **oppdragelse** til **kjærlighet**
- Fra **time-out** til **time-in**
- Fra **utkastelse** til **innkastelse**
- Fra **"gå vekk!"** til **"kom til meg"**
- Fra **"gå fra"** til **"gå til"**
- Fra **fokus på handling** til **fokus på person**

Et paradigmeskifte, en annen måte å tenke på

- Fra **å tukte** til **å elske**
- Fra **å miste**, til **å få**
- Fra **ignorering** til **å bli hørt og sett**
- Fra **"å snakke til"**, til **"å snakke med"**
- Fra **konstatering** til **hypotesetesting**, dvs.
- Fra **"sånn er det"** til **"kan det tenkes at..."**

Et paradigmeskifte, en annen måte å tenke på

- Fra **det materialistiske** til **det mellommenneskelige**
- Fra **å skade andre** til **å dele sin smerte**
- Fra **"du er flink"** til **"du er god"**
- Fra **straff** til **forståelse**
- Fra **avstand** til **nærhet**
- Fra **adrenalin** til **oxytocin**
- Fra **betinget kjærlighet** til **ubetinget kjærlighet**

Hvordan du får best utbytte av kurs del 3

- Dette er ditt kurs og resultatet avhenger av din innsats
- Du får ut av det det du legger i det
- Del villig din erfaring med andre
- Hold deg til saken
- Si hva du tenker
- Vær tålmodig med andre deltakere
- **Unngå private samtaler**
- **Møt presis**

Oppgave: Hva gjør denne overhead med deg?

Hvordan har du det når du leser den?

Denne overhead finnes ikke i de andre kursheftene. Hvorfor?

Kurs del 3: TT: Tilknytningstrening

21. Empati- og følelsetrening

22. Sosial trening

23. Tydelig ledelse av barnet

24. Regelmessighet, rutiner, rytme, konsistens og forutsigbarhet: Likheter over tid

25. Struktur og orden

26. Innramming (framing)

27. Konsekvent ledelse av barnet: Motvirkning

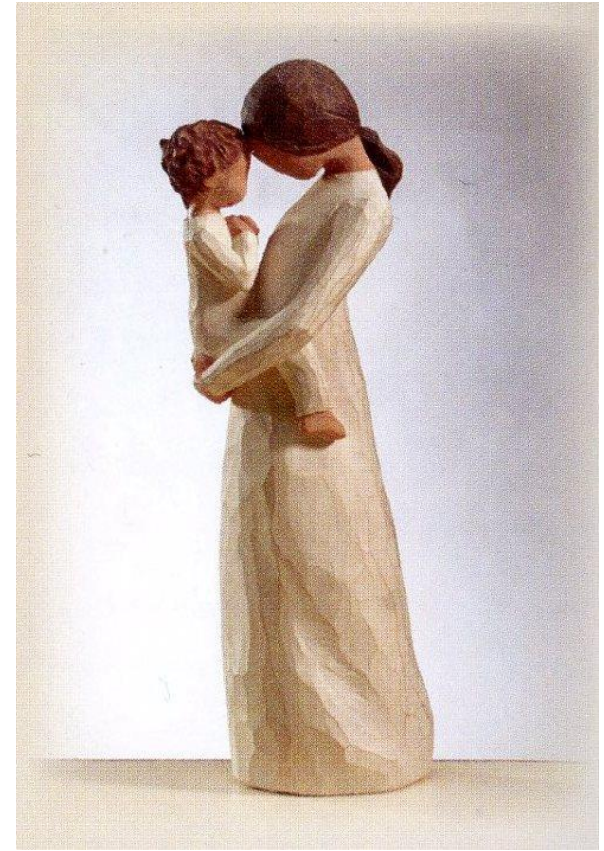
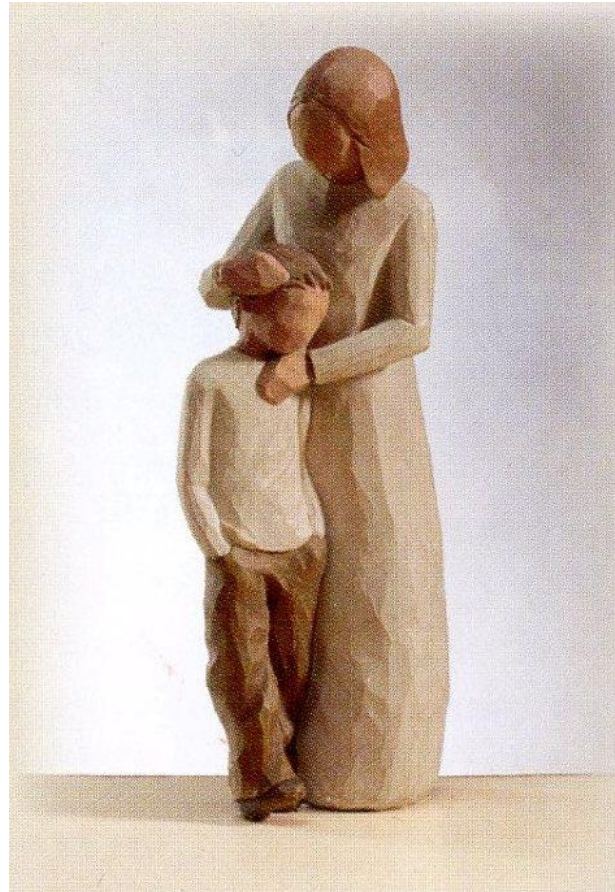
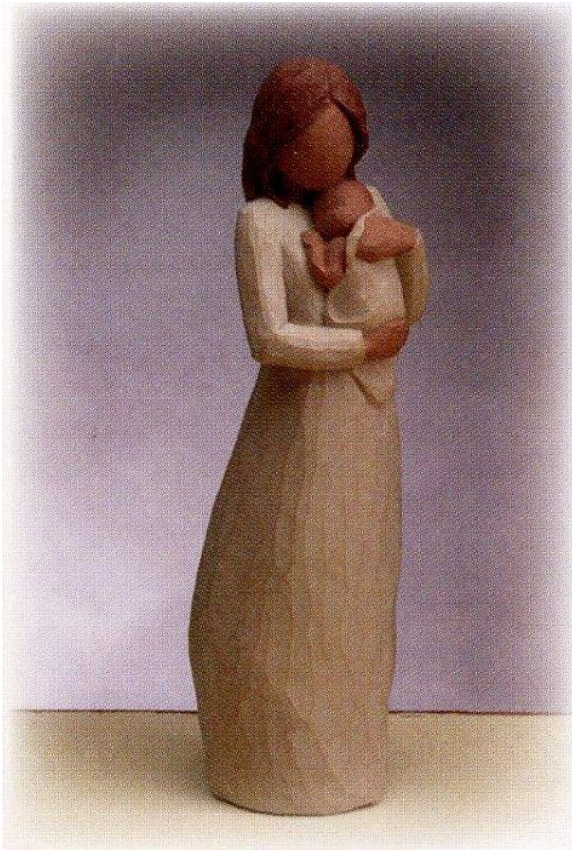
28. Hvorfor straff ikke virker, men logiske konsekvenser (oppgjør)

29. Belønning, helst ikke-materiell

30. Systemteoretisk behandlingstenkning

Joachim Haarklous tilknytningstrening: TT 21: Empati- og følelsetrening

Empati- og følelsetrening

- Når kjærlighet (TIFA) ikke er nok
- Følelser kommer av seg selv, fordi det der ute betyr noe for meg her inne
- Følelser aktiveres i følelshjernen amygdala i det limbiske system
- Det er her de første 9 tog til Bowlby går
- Barn med reaktiv tilknytningsforstyrrelse har en tidlig **følelsemessig** skade

Empati- og følelsetrening

- Barn med reaktiv tilknytningsforstyrrelse må "lære seg" å føle
- Det kan gjøres med TIFA;
Oxytocinaktiverende i følelshjernen
- Det er primært mulig opp til en viss alder
- Etterpå går det 10.tog og det går resten av livet: Altså: Ikke enten eller – men **både og**
- Re-læring av følelser: Hvordan gjør man når man føler tristhet, sjenanse, redsel, mv.

Empati- og følelsetrening

- Barn med reaktiv tilknytningsforstyrrelse vet ikke hvordan disse følelsene føles
- De må lære seg å kjenne etter og lære seg hvordan man gjør når disse følelser dukker opp
- Det betyr et forsøk på å spille (skuespille), på liksom, late som om
- ...Så får tiden vise om selve følelsen også dukker opp

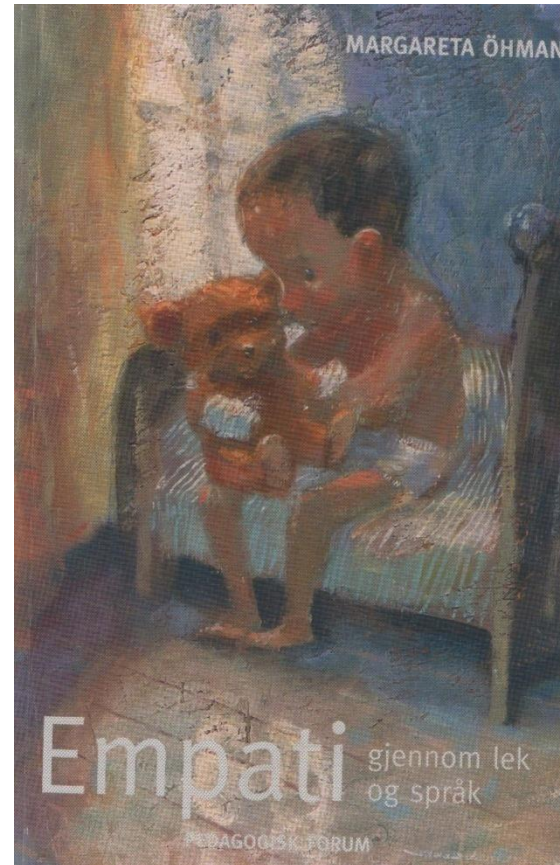
Empati- og følelsetrening

- Å si unnskyld tusen ganger, forhåpentligvis helt til man mener det
- Det er bedre å gi tillært uttrykk for en følelse, selv om man ikke føler det slik, enn å ikke gjøre det
- Spilles følelsen godt, er det ikke sikkert de andre merker noe
- Utfordringen er likevel å gi seg lov til å kjenne etter

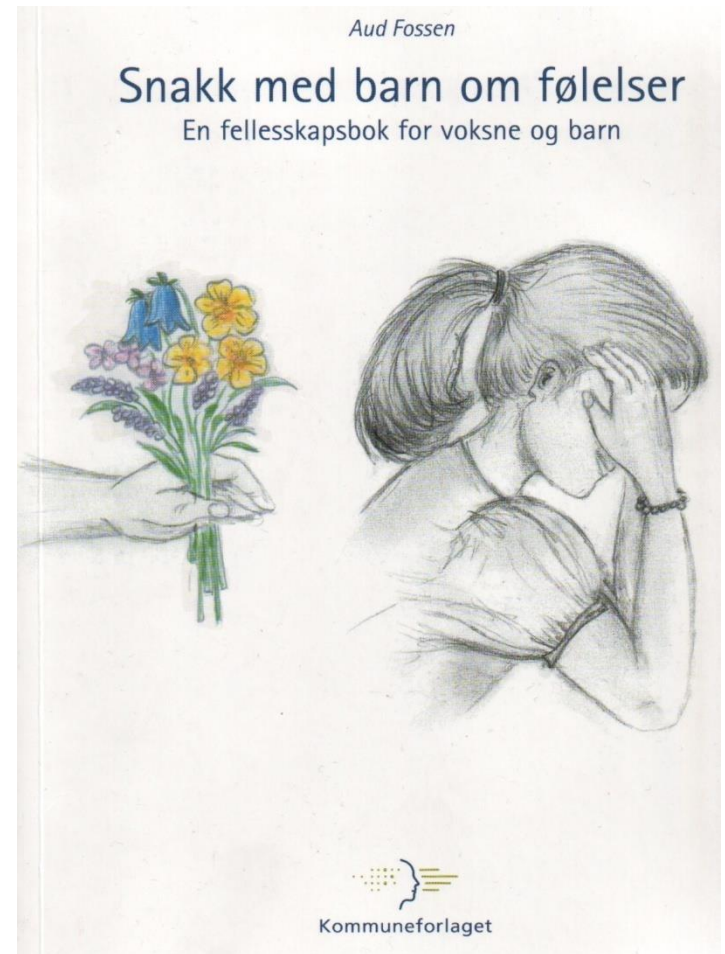
Margareta Öhman: Empati gjennom lek og språk

Pedagogisk Forum 1996

Aud Fossen: Snakk med barn om følelser

- Kommuneforlaget
- Oslo 2004

- Bestilling: 24 13 28 50
- ISBN 82-446-1066-2

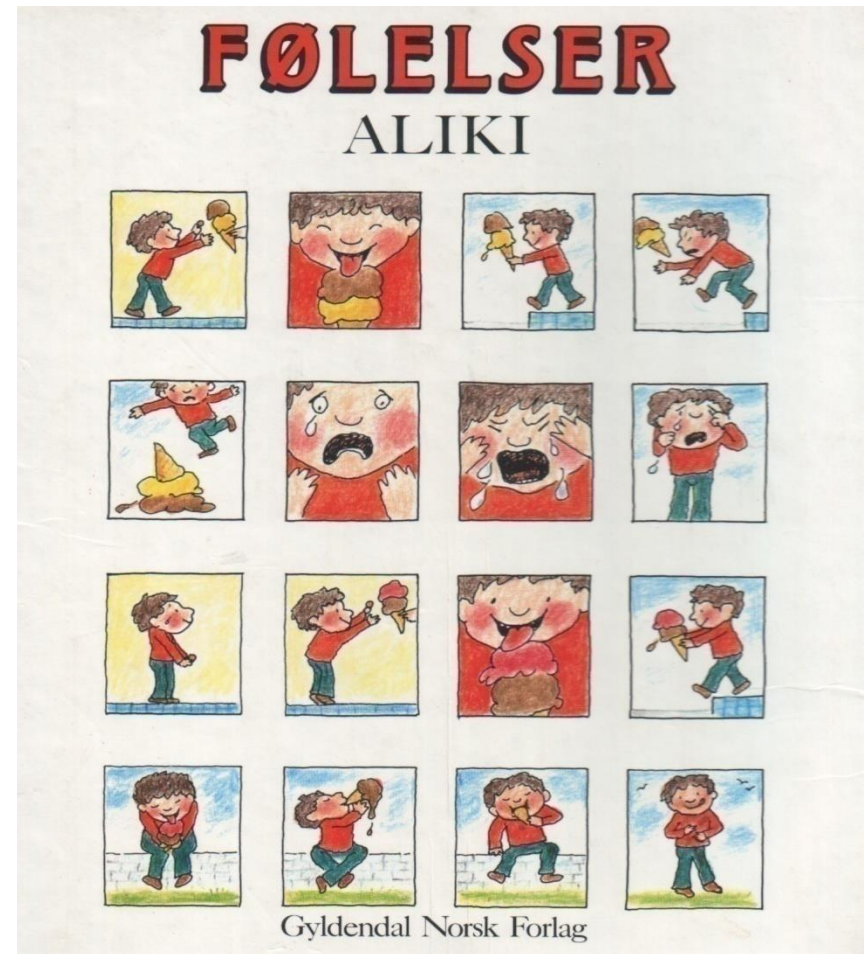

FØLELSER

Aliki Brandenberg:
Følelser

Norsk Gyldendal Forlag
Oslo 1987

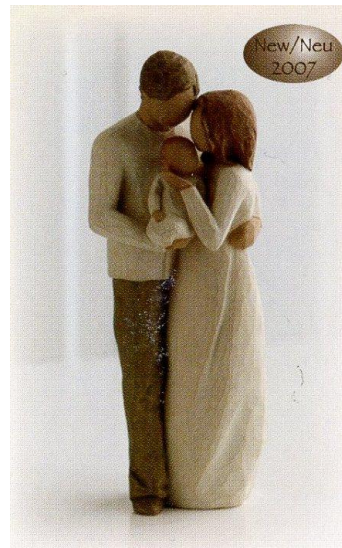
Vera Micaelsen: Å klemme fingeren i døren

- En bok om følelser
- Kagge Forlag 2011

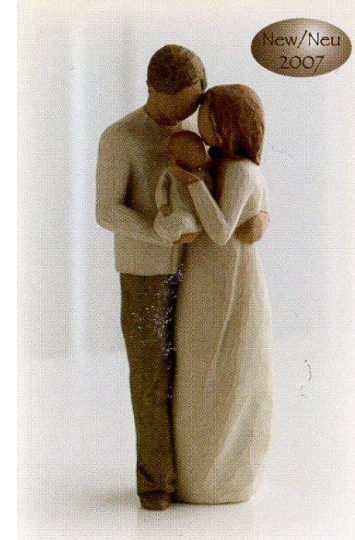
Mentalisering

- Evnen til å skjønne den andre innenfra og utenfra
- Og evnen til å skjønne seg selv innenfra og utenfra
- Avhengig av speilnevronaktivering de første to leveår
- Å skjønne den andre innenfra =
empati

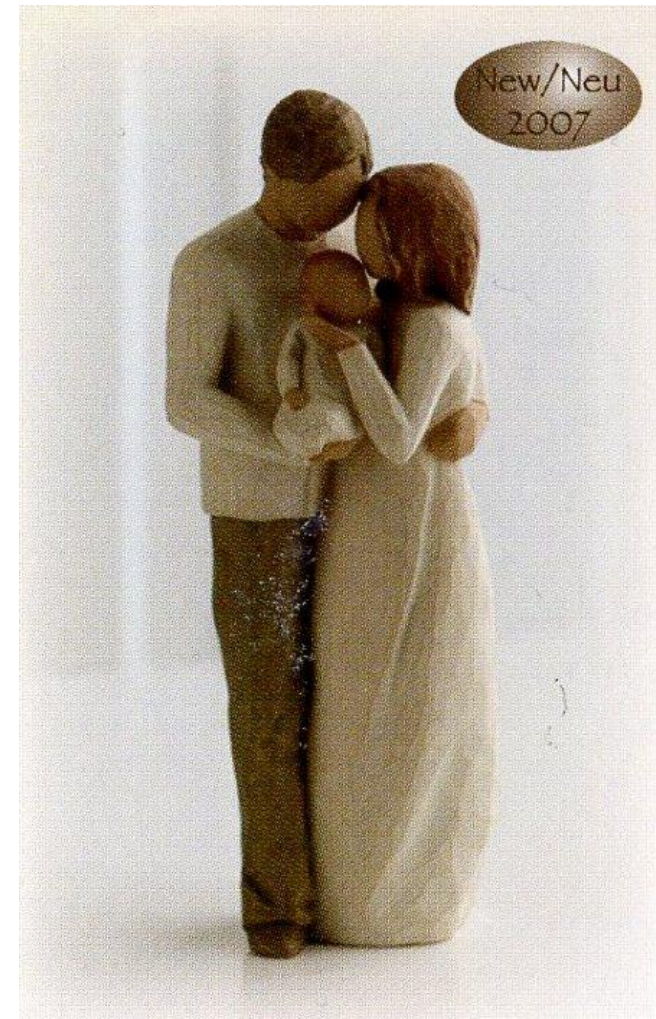
Empati - medfølelse

- Empati – den gode sirkel
  1. Empatisk forståelse: Iakttatt og tolka
  2. Empatisk atferd: Handla
  3. Vurdering og evaluering: Synes noko om
- Evnen til å utvikle empati er medfødt
- En iboende evne til å reagere når andre har det vondt

Hvordan gjør man når man skal fremstå som empatisk, og vise

- Sjenerøsitet
- Hjelpsomhet
- Omtenksomhet
- Samarbeid
- Trøst
- Å gjøre godt igjen
- Medfølelse

Regler om følelser: Alle følelser er tillatte og det er lov å være sint

Det er lov å bli sint

En liten hjelpebok
for barn om sinne

Libretto forlag 1999

Kr. 69.-

Michaelene Mundy: Det er lov å være lei seg

- En liten hjelpebok for barn som sørger.
- Libretto forlag
- 2001

Molly Wigand: Det er lov å være redd

- En liten hjelpebok for barn om frykt.
- Libretto forlag
- 2003

Det er lov å være sjenert

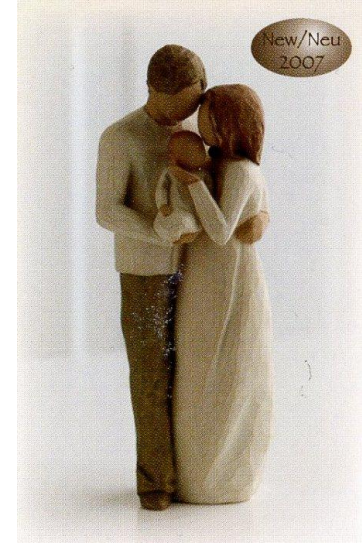

- S. J. Jackson: Det er lov å være sjenert
- Selvhjelp for barn
- Hvordan gjøre sjenanse til noe positivt
- Libretto forlag
- Norsk utgave 2008
- Kr. 69.-

Regler om følelser

- Alle følelser er tillatte
- Vi viser og uttrykker våre følelser
- Vi gir tid og plass til å uttrykke følelser der de oppstår
- Det finnes grenser for hvordan følelser kan uttrykkes:
  - Det er ikke lov å skade andre
  - Eller seg selv

Regler om respekt

- Vi hører på hverandre og respekterer det de andre mener
- Vi behøver ikke alltid være enige, men respekterer hverandre likevel
- Vi respekterer når andre sier ifra, vi respekterer andres grenser

Barn med RTF og UTF må lære hvordan man gjør når man viser respekt

Regler om konflikter

- Konflikter er en del av livet
- Vi gir tid og plass til å ordne opp i dem når de oppstår
- Konflikter må avsluttes. De kan ikke alltid løses, men vi fortsetter å arbeide med en konflikt til alle er fornøyd med resultatet

Barn med RTF og UTF må lære hvordan man gjør når man er i konflikt

FØLELSESKORTENE !!

- Lykke
- Sorg
- Håp
- Tristhet
- Misunnelse
- Glede
- Raseri
- Tålmodighet
- Forelsket
- Anger
- Avvist
- Sjalusi
- Skuffelse
- Skam
- Forvirring
- Angst
- Irritasjon
- Fortvilelse
- Sinne
- Sårbar
- Lei
- Kjedsomhet
- Skyld
- Utålmodighet
- Redsel
- Tillitsfullhet
- Nervøs
- Lattermild
- Modig
- Stolt
- Lei seg
- Overmodig

Babyobservasjon

Barnet observerer en baby i samhandling med sin mor. Samhandlingen kan bestå av mating, bleieskift og lek. Barnet svarer på 4 spørsmål:

- 1.Hva gjør babyen eller moren akkurat nå?
- 2.Hvorfor gjør babyen eller moren det de gjør?
- 3.Hva føler babyen eller moren?
- 4.Hvordan ville det ha vært for deg om du var babyen eller moren?

[karl heinz.brisch@med.uni-muenchen.de](mailto:karl.heinz.brisch@med.uni-muenchen.de)

Følelsetrening

- Barnet med RTF har en tidlig følelsemessig skade
- Barnet har internalisert sinne og ikke den kjærlige forelder
- Barnet må gjennom 3 prosesser:
  - Finne sine følelser
  - Erkjenne sine følelser
  - Godkjenne sine følelser
- I begynnelsen er i beste fall grunnfølelsene tilstede:
Sint, glad, trist og redd

Følelsesnyansering

- Spør barnet daglig hvor det følelsesmessig befinner seg langs en skala fra 1 til 10

1....2....3....4....5....6....7....8....9....10

Hvor sint er du?

Hvor trist er du?

Følelsetrening sinne

- Etter et sinneutbrudd skal:
  - Barnet få fangsitte for tilknytning med god øyekontakt
- Det gjennomføres en samtale med barnet med følgende 5 spørsmål:
  - Hva skjedde?
  - Hva følte du før du ble sint?
  - Hvordan håndterte du den følelsen?
  - Hvordan fungerte det for deg?
  - Hvordan kan du håndtere den følelsen bedre neste gang?

Følelsetrening

- Vurder å få barnet til å skrive ned svaret på de 5 spørsmålene
- Si til barnet at du er stolt av barnet den dagen det klarer å **si hva det føler, fremfor å leve det ut**
- Hjelp og oppmuntre barnet til å få ut sine følelser med ord
- Pass på at denne type samtale alltid ender med mye kos
- Vær ivaretakende når barnet viser følelser

Følelsetrening

- I følelshjernen (del 2)

Følelsetrening med TIFA

1. Pass på at barnet kan stole på deg. Vær trygg base før, og trygg havn etter utforskningsatferd
2. Ta på barnet og masser det, ta det på fang og gi kos, klapp og klem
3. Se på barnet og sørg for blikkontakt
4. Vær følsom, ton deg inn, svar barnet og del følelser og opplevelser med barnet
5. Ta imot og del barnets smerte, trøst barnet
6. Elsk barnet ubetinget
7. Tenk på barnet
8. Vær tilgjengelig
9. Skap forutsigbarhet
10. Hold barnet

Da trener du barnets følelser i følelshjernen

Følelsetrening

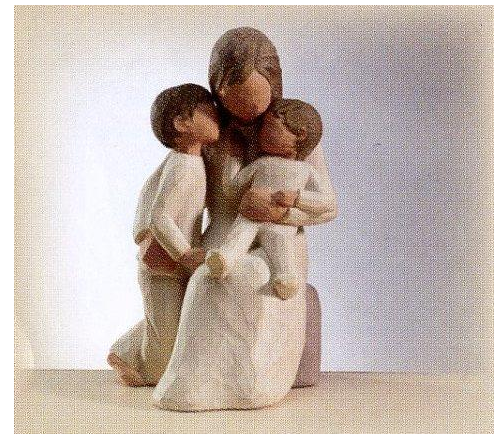
- I tankehjernen (del 3)
  - Hvordan gjør man når man føler
- Ja takk begge deler
- Aktiver alle speilnevroner som er aktiverbare
- Få opp oxytocinnivået

Joachim Haarklous tilknytningstrening: TT 22: Sosial trening

Sosial trening er relasjonstrening

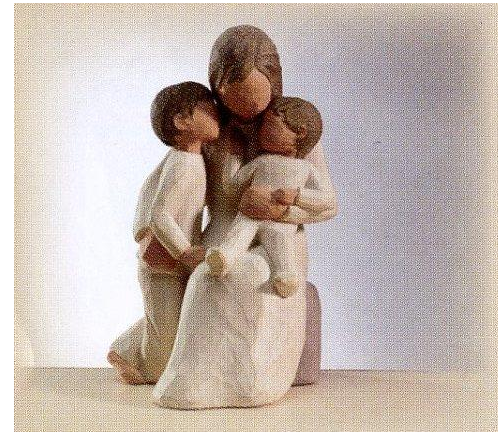

- Hvordan
  - Starter man en relasjon
  - Etablerer man en sosial relasjon
  - Integrerer man seg i andres lek/relasjon
  - Opprettholder man en relasjon
  - Avslutter man en relasjon
  - Gjenopptar man en relasjon
  - Reparerer man en relasjon

Sosial trening

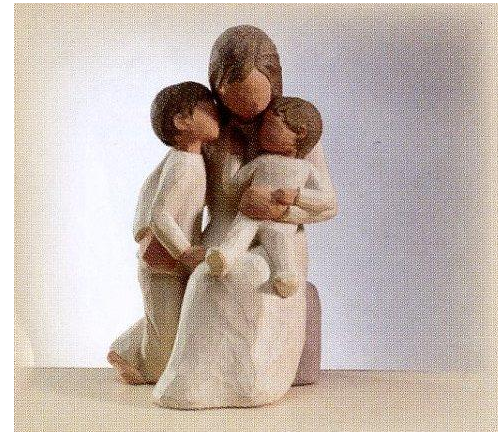

- Dvs. andre etasje, sosial kompetanse
- Forutsetter avsluttet første etasje, hvis det skal gå av seg selv
- Går følelsene av seg selv, går også det sosiale av seg selv
- Sosial trening: Hvordan gjør man når man er sammen med andre?

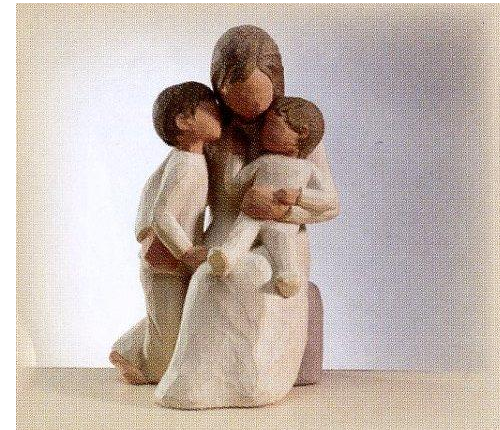
Sosial trening

- Hvordan gjør man når man er
  - På skolen
  - På hyttetur
  - I butikken
  - På bussen
  - Hos legen
  - På kino
  - I dyreparken
- Hva om ingen internalisering finner sted?

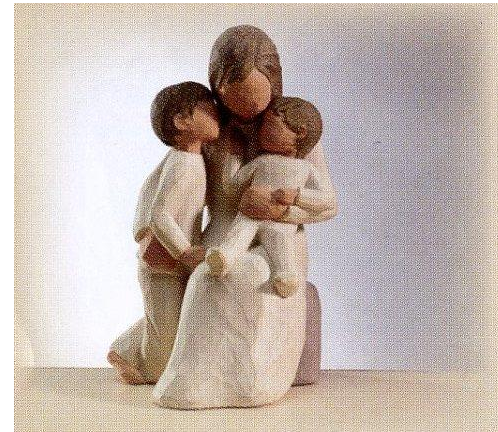
Sosial trening

- Hvordan gjør man når man er på besøk hos
  - En lekekamerat
  - Onkel og tante
  - Besteforeldre
  - Oldeforeldre
  - Mors venninne
  - Fars sjef
- Hva om ingen internalisering finner sted?

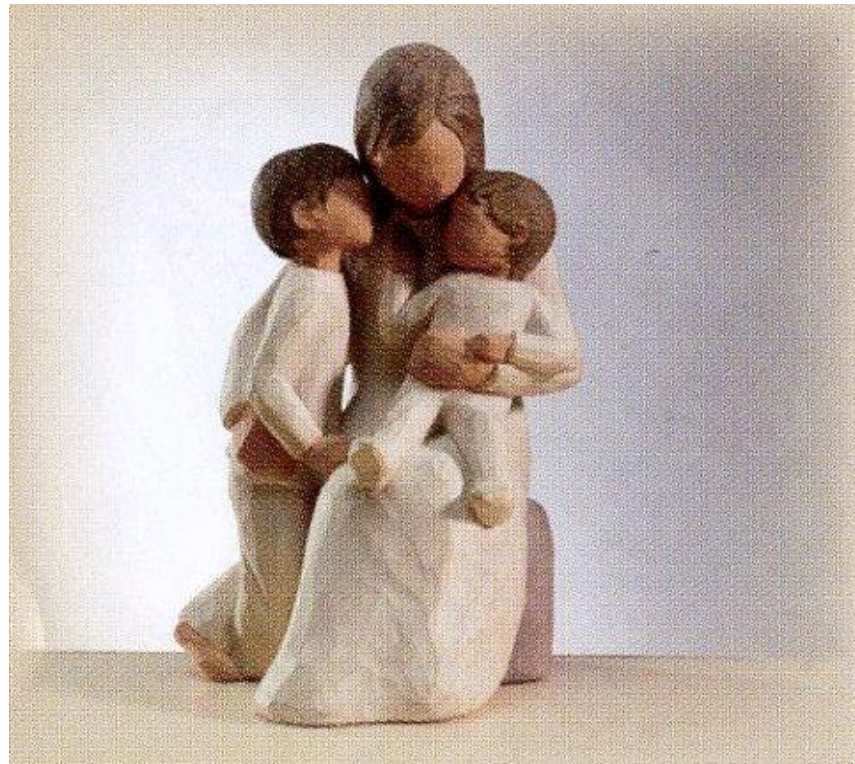
Sosial trening

- Hvordan gjør man når man er i
  - et selskap
  - en bursdag
  - et bryllup
  - en dåp
  - en begravelse
  - en konfirmasjon
- Hva om ingen internalisering finner sted?

Mer om sosial trening?

- Har du lagt merke til at jeg har minimalisert avsnittet om sosial trening?

Kognitiv trening?

- Har du lagt merke til at jeg ikke har laget noe eget avsnitt om kognitiv trening?

Pause fra kl. 10:00 til 10:15

The fundamental job
of a toddler is to
rule
the universe.

[AUTHOR UNKNOWN]

BARNEOPPDRADELSE OG GRENSESETTING

FOREDRAG VED

PSYKOLOGSPESIALIST JOACHIM HAARKLOU

23. Tydelig ledelse: Vinner barnet, taper begge, Vinner de voksne, vinner begge

BARNEOPPDRAGELSE OG GRENSESETTING

FOREDRAG VED

PSYKOLOGSPESIALIST JOACHIM HAARKLOU

HISØY PSYKOLOGSENTER

Adoptiv- og
fosterforeldre
er oppegående
foreldre

De har "tatt lappen"
på å ha barn

Det skaper trygghet at mor er sterkere enn barnet

Alt jeg trenger å vite
for å være en god forelder

Vær alltid større, **sterkere**,
klokere og snill

1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Gode
foreldre
er
oppegående
foreldre,
som
reiser
seg
om igjen
...

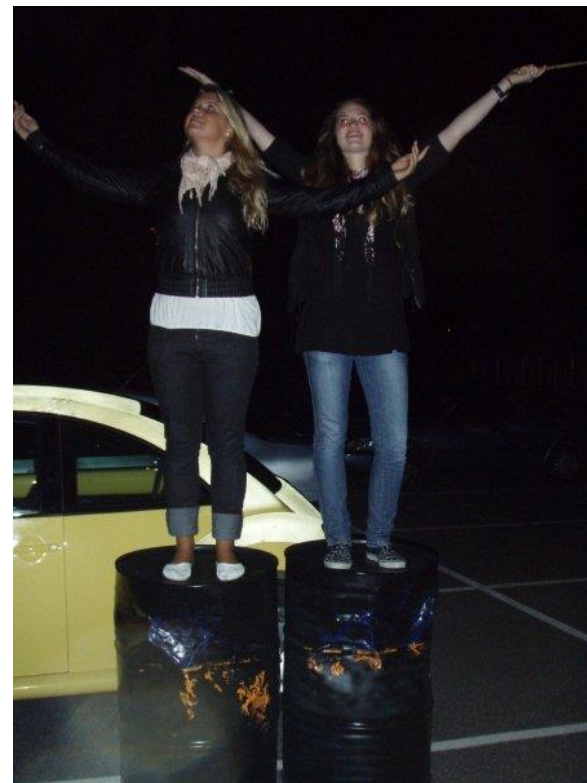

Tydelig ledelse i form av

- Uskrevne regler (beherskes som følge av følelsemessige opplevelser lagret i følelshjernen)
- Skrevne regler (beherskes som følge av å ha blitt snakket til, dvs. tankehjernen)
- Kardemommeloven
- Klasseregler
- Norske lover

Kjærlighet er å kunne ringe pappa
for å bli hentet klokken 2 om natten
når man har fått tønner på Kaizers konsert
og ikke får de med seg hjem

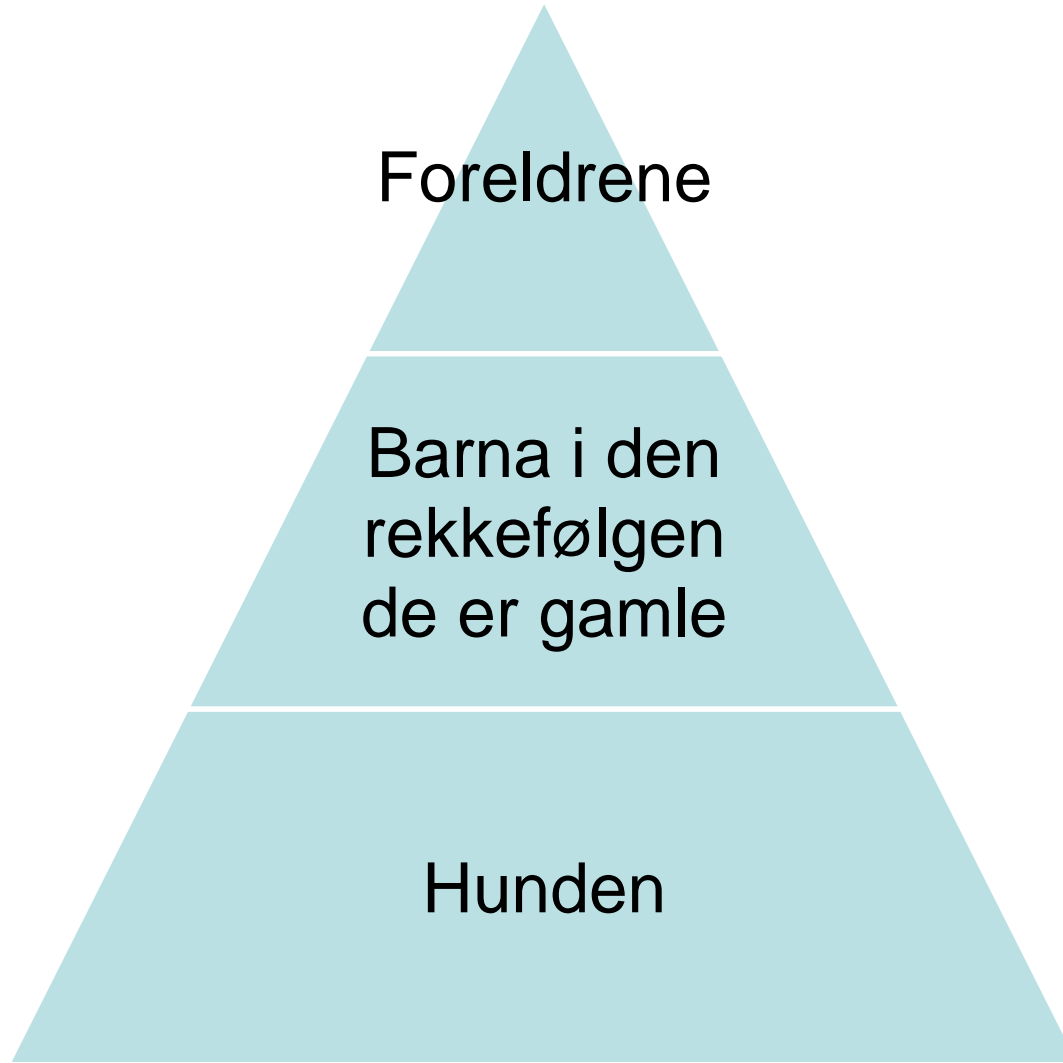

Hvem er sjefen i familien ?

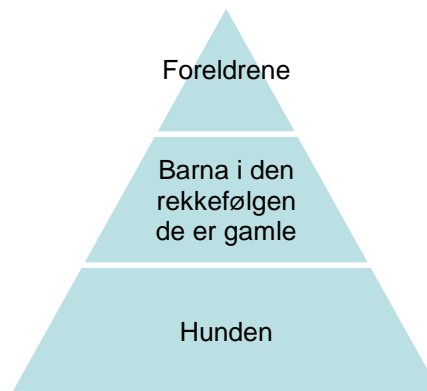

Familie hierarki

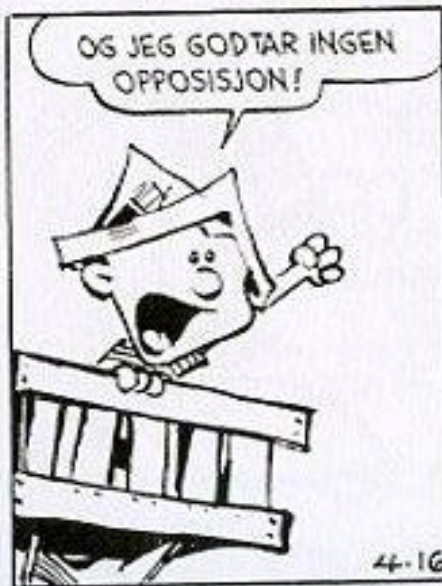

Hvem er sjefen i familien?

- Hvor plasserer barnet seg selv?
- Hva svarer barnet på dette spørsmålet?
- Hvor plasserer foreldrene barnet?
- Er familien samtenkte i sine svar?
- Hva er helsebringende familiestruktur?
- Er ledelsen avklart?
- Skal noe endres?

Barn med RTF har et stort kontrollbehov,

men det er mor som er sjefen

Tydelighet skaper trygghet

- Det gir en god sikkerhetsfølelse å ha trygge foreldre som er tydelige og setter grenser
- Setter, og opprettholder foreldrene grenser, lærer barnet at det kan stole på dem
- Barnet lærer ikke å stole på noen som er svakere enn barnet
- Når barnet er ute av kontroll, tror det at du ikke er sterk nok til å passe på det
- Derfor tar det enda mer kontroll, blir "hyper", mv.

Tydelighet skaper trygghet

- Å sette grenser betyr å være sterk, ha kontroll (in charge) og å bli respektert
- Grensesetting inkluderer at brudd på grenser får **logiske** konsekvenser
- Konsekvenser gis ikke med sinne eller pga egen frustrasjon (adrenalin)
- Konsekvenser gis rolig og med god øyekontakt og god selvkontroll (oxytocin)

Barnet skal "få" omsorg og relære å ta imot

- I begynnelsen må barnet lære å be om alt: "Kan jeg gå på badet?" "Kan jeg få noe å drikke?"
- Dette for å reparere traumet fra den første tiden; Når barnet må be om alt og deretter får dekket sine behov, (re-)lærer det å stole på den voksne
- Det er dette som fører til en trygg tilknytning

Tydelig ledelse trykker barnet

- Ikke vær redd for at barnet ditt blir ulykkelig hvis du setter grenser
- Ikke vær redd for å sette grenser av redsel for barnets sinneutbrudd
- Ikke vær redd for å sette grenser av redsel for å havne i en kamp med barnet
- Foreldre som er vokst opp med en humanistisk oppdragelsesstil, kan streve med nødvendig grensesetting

Tydelig ledelse av barnet og barnets kontrollbehov: Å lære seg å gi seg hen

- Barn med RTF har et stort kontrollbehov, spesielt over sine foreldre
- Med bakgrunn i tidligere erfaringer stoler ikke barnet på den voksnes evne til å ivareta barnet
- Barnets tidligere erfaring:
Da de første voksne passet på meg, ble jeg forsømt, misbrukt, skadet, fornektet og sviktet
- Barnet har dermed funnet ut av at det er tryggest å passe seg selv, dvs. å ha kontroll

Tydelig ledelse av barnet og barnets kontrollbehov

- Her går barnet i en felle:
Det vil kontrollere seg selv for å være trygt, samtidig som dette i praksis er det mest utrygge, fordi:
- Barnet er ikke modent nok til å lede seg selv!
- Det er den voksne som skal lede barnet
- Barnet må re-lære at det er riktig og godt at det er den voksne som har kontrollen

Grensesetting og barnets kontrollbehov

- Det er foreldrenes grenser og kontroll som til slutt trykker barnet
- I begynnelsen er det viktigere for barnet å følge foreldrenes ledelse, enn å stole på seg selv
- Barnet må lære at det er trygt å følge den voksne
- Behandlingsmålsetting er hengivenhet

Tydelig ledelse av barnet som får reaktivert sitt **ur-nei**

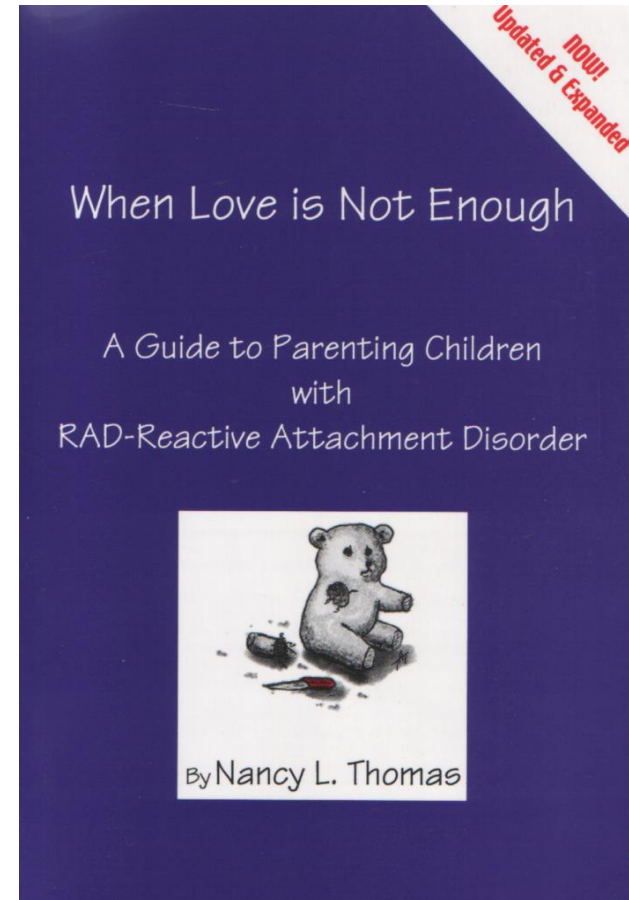
- Biologisk mor har sagt et ubetinget "nei" i sin tid
- Dette "nei" er permanent, evig, ubetinget og kan ikke endres
- Når adoptivforeldrene sier "nei", reaktiverer dette barnets første opplevde "nei" fra biologisk opphav
- Barnets reaksjon: Sinneutbrudd og "dere elsker meg ikke" (søker bekreftelse på selvoppfyllende profeti)
- Her får adoptivforeldrene det sinneutbruddet som egentlig gjelder det biologiske opphav

Nancy L. Thomas

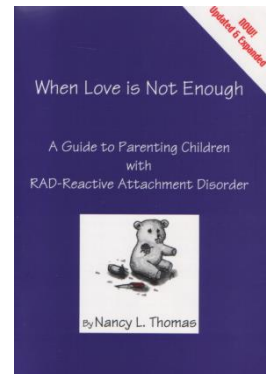
When love is not enough

A guide to parenting
Children with RAD-
Reactive
attachement
disorden

Tydelig ledelse under måltider

- De som spiser opp, får dessert
- Alle har lov til å ha to ting de ikke liker
- Barnet får så mye mat på tallerkenen som de voksne synes passer
- Barn med respekt sier ”kan jeg være så snill å få gå fra bordet?”
- Deretter kan de få lov til å gå fra bordet og hjelpe til på kjøkkenet

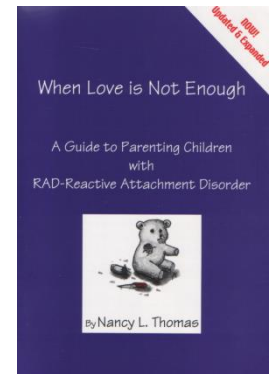

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse under måltider

- Ikke la barnet regjere på kjøkkenet – ikke der heller
- Barnet skal ikke forsyne seg selv med hvilken som helst mat når som helst: "No food zapping!"
- Det kan gi barnet følelsen av at det ikke trenger foreldre
- Barnet trenger å få følelsen av å bli matet, ikke å mate seg selv
- Familien spiser sammen. Skap tosomhet.

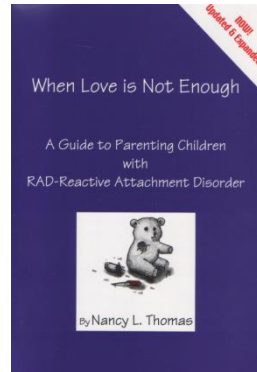

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse under måltider

- I begynnelsen serveres barnet maten uten å spørre hva det vil ha
- Det er foreldrene som vet hvilken mat som er næringsrik og riktig for barnet
- Både hjemme og på restaurant bestemmer foreldrene hva barnet spiser
- Barnet tas ikke med på restaurant, før det kan spise pent hjemme (1.etasje først)

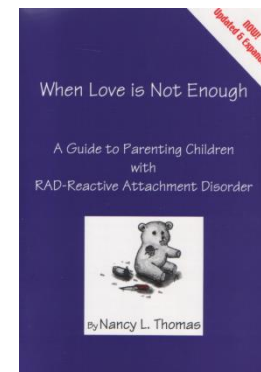

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Fysisk ledelse av barnet

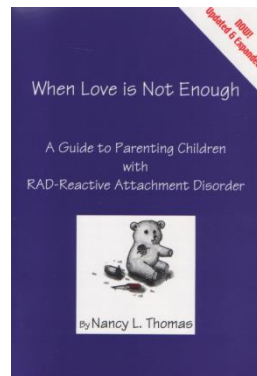
- Husk at din posisjon er viktig
- Ikke gå ned på barnets nivå
- Forbli den som er høyere
- Sitter du i en stol, la barnet sitte på gulvet
- Når du gir en klem, stå rett opp og vær stor
- Du skal fremstå som den trygge og sterke voksne, som barnet føler for å "trygge seg til"

Tydelig ledelse på tur

- Barnet kan også søke kontroll på tur
- Det gir barnet med RTF følelsen av å lede an og ha kontroll
- Lær barnet å gå ved siden av den/de det går med, ikke foran
- Lei barnet, til det klarer å gå ved siden av deg
- Dette gjelder også i trapper

Tydelig ledelse under bilkjøring

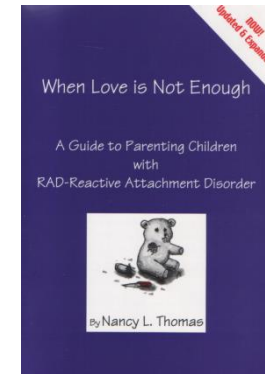
- Feil oppførsel i bilen kan være farlig
- Bilkjøring kan barnet bruke til å ta kontroll
- Barnet som er ute av kontroll, bør ikke unødvendig transporteres i bil
- Skulle barnet utagere, må sjåføren stoppe umiddelbart
- Er barnet gammelt nok til å gå hjem selv, er dette et aktuelt alternativ (helst ikke)

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse under bilkjøring

- Vurder å snu og dra hjem igjen – da bør du ikke være under tidspress
- Barnet har alltid bilbelte på, og det skal selvfølgelig ikke tas av
- Det er de voksne som kontrollerer bilstereoene og musikken skal passe for sjåføren
- Sjåføren bestemmer over temperaturen i bilen
- Sjåføren bestemmer om vinduene skal være åpne eller lukket
- Det er sjåføren som er kapteinen i bilen

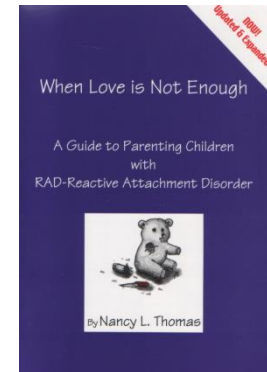

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse for å oppnå respekt

- Barnet med RTF lærer av handling – ikke av å lytte til deg
- Barnet med RTF søker negativ oppmerksomhet, ikke gi det dette
- Pass på at barnet hører deg første gang du snakker
- Sterke foreldre gjentar seg ikke
- Hust at din tid er verdifull og det du sier meget viktig
- Lytteøvelser: Si noe hviskende og forsterk barnet når det har hørt deg

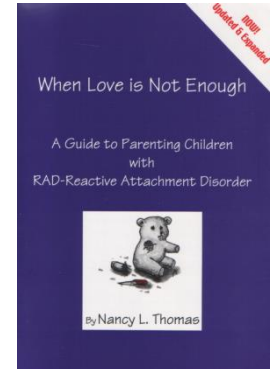

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse for å oppnå respekt

- Det er uakseptabelt at barnet svarer med grynting, stønning, halve ord, lyder eller ”jeg vet ikke”
- Det riktige svaret heter ”ja, mamma” eller ”nei, mamma” eller ærlig: ”jeg har ikke lyst til det, men skal gjøre det”
- Når barnet med RTF og UTF sier ”jeg kan ikke” kan det bety ”jeg vil ikke”

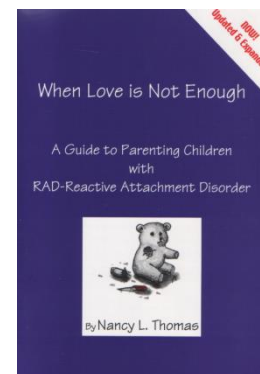

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse for å oppnå respekt

- Ikke bruk "vi"
  - Skal vi være snille i dag?
- Når du allierer deg med barnets atferdsavvik, svekker du din posisjon
- Slik barnet tiltaler og snakker til deg, vil det senere snakke til andre voksne
  - Dvs. at barnets forhold til deg er prototypen på barnets senere relasjoner (fra 1. til 2. etasje)

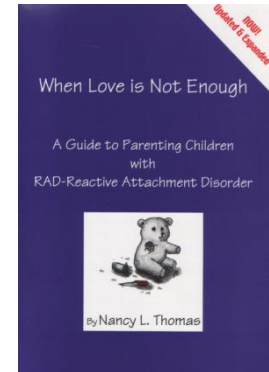

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse for å oppnå respekt

- Si "vær så snill" når du ber barnet gjøre noe for deg personlig"
  - Kan du være så snill og hente ... til meg?
- Ikke si "vær så snill" når barnet skal utføre en oppgave
  - Jeg vil at du skal rydde romme ditt nå
- Ikke formuler en oppgave som et spørsmål
  - *Kan* du være så snill og rydde rommet ditt?
- Ikke avslutt beskjeden med "er det greit?"
  - En beskjed er ikke et spørsmål, men en beskjed

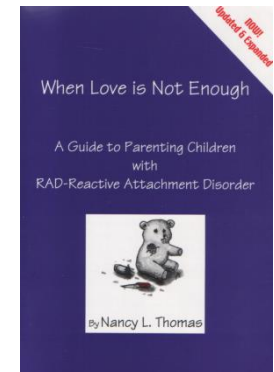

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse under måltider

- Barnet med RTF kan oppføre seg dårlig (i primærpersonligheten) under måltider, selv om det kjenner alle regler (i sekundærpersonligheten)
- Gremmer du deg over barnets måte å spise på, vil den øke
- TV-en er aldri på under måltider
- Snakk om interessante ting med potensielt lavt konfliktnivå
- Skap den gode atmosfæren (oxytocinaktivert)

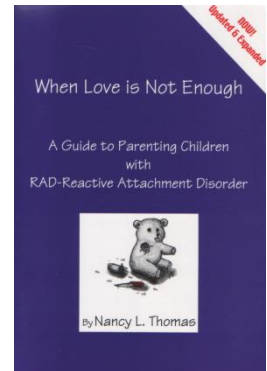
Tydelig ledelse ved telefonbruk

- Barnet tar ikke telefonen eller åpner døren, før det klarer å ta imot og formidle meningsfulle beskjeder
- Å svare på telefonen gir barnet makt og kontroll som barnet kan misbruke i primærpersonligheten
- Før: Når noen snakker i telefonen, er de andre stille
- Nå: Den som får en telefon, går ut

Tydelig ledelse ved telefonbruk

- Barn tror at du er uten kontroll når du er i telefonen
- Når telefonen ringer eller når du skal ta en telefon, da er det "tenketid" for barnet, eller fangsitting for "å roe seg"
- Når dette fungerer i minst en måned, kan det slakkes på denne regelen
- Prøv for barnets del å begrense telefonsamtaler til 10 minutter

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelig ledelse og barnets valgmuligheter

- Barnet kan foreta valg, etter at det har godkjent at det er de voksne som bestemmer
- Barnet kan få foreta et mindre valg, etter at det har vist at det har stolt på foreldrene en hel uke uten å teste deres tillitt
- La barnet da for eksempel velge mellom melk og juice
- Velger barnet et tredje slag, var det for tidlig å la det velge, da får det en ny sjanse om noen uker
- I begynnelsen har barnet nok med å velge mellom om det skal gjøre det på din måte og vinne, eller på sin måte og tape

Tydelighet ved barnets pengeforbruk

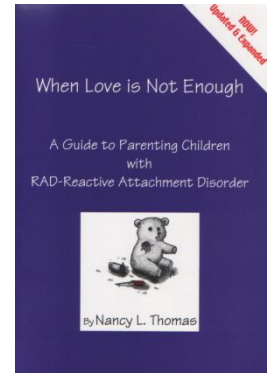
- Barn med RTF strever med å disponere penger selv og lurer på hva de er til: Tyggis? Venner? ØI? Sigaretter? Telefoner til andre barn med RTF?
- Har barnet penger selv, er det vanskeligere å vite hva som er deres og hva som er stjålet
- Ha barnets penger i en konvolutt med barnets navn på og pass selv på konvolutten
- Når barnet handler får det konvolutten, og leverer den umiddelbart tilbake etterpå

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelighet i butikken

- Sysselet barnet: Gi barnet lov til å finne mat som står på handlelisten og putte det i kurven (begynn her!)
- Når barnet sutrer og maser etter ting, spør: "Har du tatt med pengene dine?" eller "Er det din bursdag i dag?"
- Barnet kan få noe å bære på, med begge hender

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelighet skaper trygghet

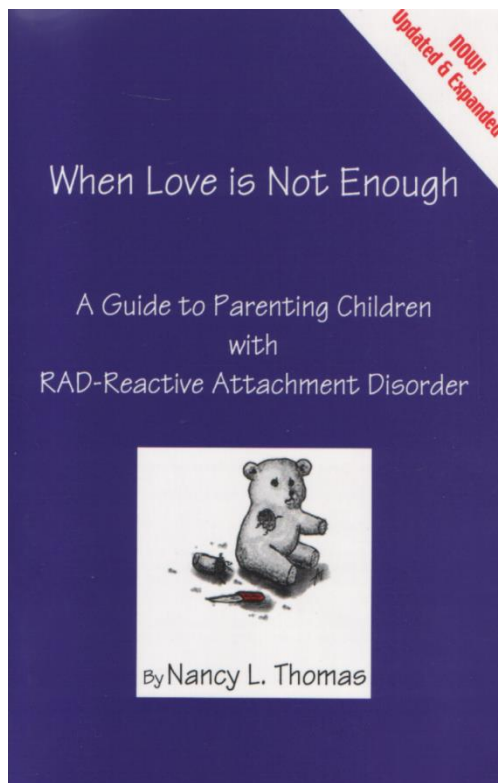
- Leketid betyr å hoppe på minitrampoline, bygge lego, male med vannfarger, mv.
- Sett klare grenser i begynnelsen av leken
- Når barnet begynner å gjøre noe annet, markerer den voksne at leketiden er over
- Ett ord utenom, eller ett trinn utenfor grensen, betyr i form av handling fra den voksne at leken er over

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Tydelighet skaper trygghet

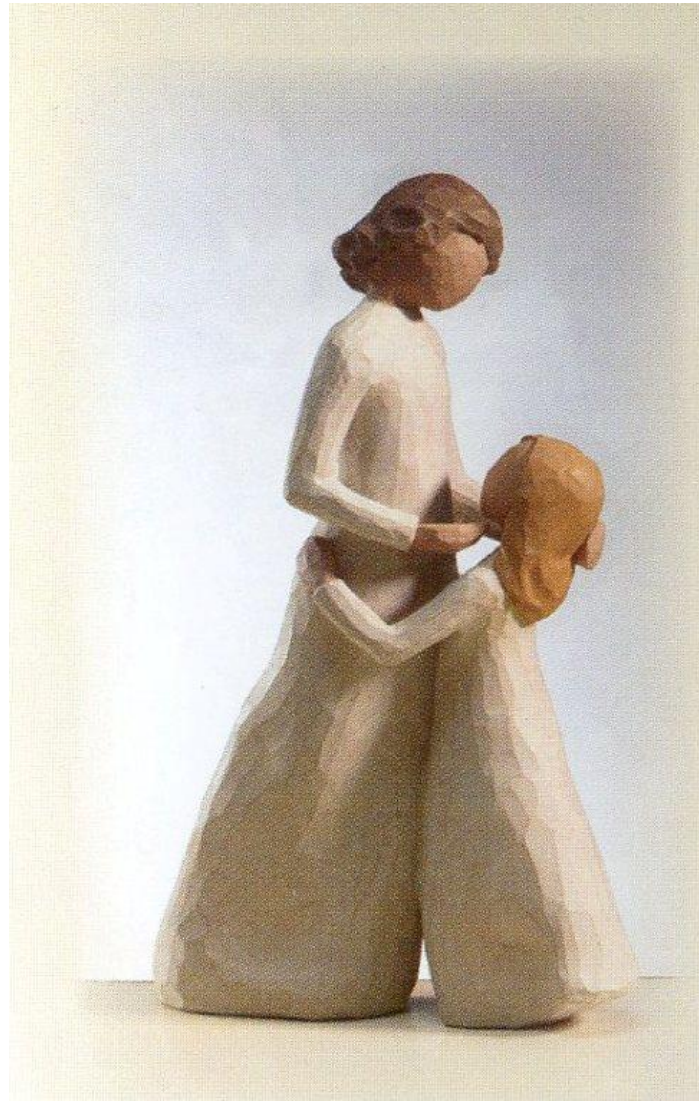
- Tilknytning må finne sted og grenser må settes, før barnet får vinger til å fly
- Har barnet fått lappen, er det over denne grensen, dvs. forlater redet

Nancy L. Thomas: When love is not enough

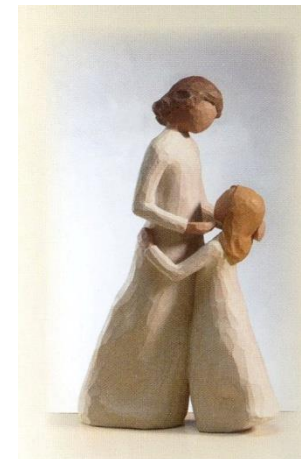

24. De tre R: Regelmessighet, Rytme og Rutiner

Regelmessighet som IAM

- Regelmessighet innlært som indre arbeidsmodell (Bowlby)
- Fra erfaring til forventning til generalisering
- Innlært i løpet av de første to leveår i følelshjernen
- Det er her de første 9 tog går
- Kan re-læres senere
- Det skjer da i tankehjernen og tar lengre tid
- Men det 10. toget går – og det resten av livet!
- Hvordan gjør man når man lever et regelmessig liv?

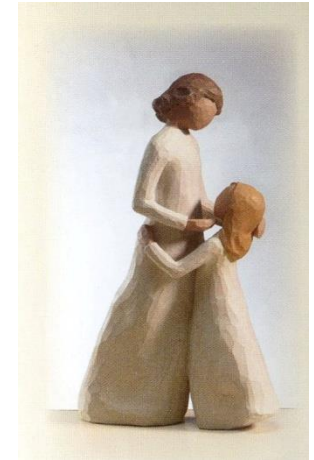

Regelmessighet

- Regelmessighet skaper
  - Forutsigbarhet (jeg vet hva jeg går til)
  - Tillit
  - Trygghet
  - Stabilitet
  - Følelsen av likhet over tid
- Vurder hvor du kan skape mer regelmessighet
- Same - same
- Same procedure as every year, James!

Regelmessighet

- Lag regelmessighet i løpet av
  - timen
  - dagen (morgen og kveld)
  - måltidet
  - uken
  - måneden
  - året
  - oppveksten
  - livet
- Forbered barnet på eventuelle uregelmessigheter og endringer

Rytme som IAM

- Rytme innlært som indre arbeidsmodell (Bowlby)
- Fra erfaring til forventning til generalisering
- Innlært før fødsel og i løpet av de første to leveår i følelshjernen
- Det er her de første 9 tog går
- Kan re-læres senere
- Det skjer da i tankehjernen og tar lengre tid
- Men det 10. toget går – og det resten av livet!
- Hvordan utøver man en god rytme?

Rytme

- Livet starter med en rytmisk opplevelse i mors liv/mage
- Rytme lagres i følelshjernen som opplevelse i den førspråklige fasen og internaliseres
- Tidsenheter er rytmiske:
  - En dag
  - Et år
  - Livet
- Rytme skaper trygghet, forutsigbarhet og følelsen av å ha med noe kjent å gjøre

Rytme

- I en tilknytningsfase søker barnet og foreldrene å finne en felles rytme som skaper fellesskap og samhørighet
- En rytme er noe som gjentar seg regelmessig og har stor bæreevne i seg selv
- Mennesket er et rytmisk vesen
- Hele livet består av rytmiske livsopplevelser

Rytme

- Lag rytme i løpet av
  - timen
  - dagen (morgen og kveld)
  - måltidet
  - uken
  - måneden
  - året
  - oppveksten
  - livet
- Forbered barnet på alle mulige avvik og endringer av opprinnelig rytme

Notater

Dikt, 1.vers

Det manglet en rytme, og sangen forsvant.

Det manglet en sang, og varmen forsvant.

Det manglet en varme, og leken forsvant.

Det manglet en lek, og latter forsvant.

Det manglet en latter og barnet forsvant.

Det manglet et barn, og veksten forsvant.

Det manglet en vekst og landet forsvant.

Rytme var grunnen til alt.

Fra "Skilpaddens sang", Jon-Roar Bjørkvold

Dikt, 2.vers

**Fordi det ble rytme, kom sangen igjen.
Fordi det ble sang, kom varmen igjen.
Fordi det ble varme, kom leken igjen.
Fordi det ble lek, kom latter igjen.
Fordi det ble latter, kom barnet igjen.
Fordi det ble barn, kom veksten igjen.
Fordi det ble vekst, kom landet igjen.
Rytme var grunnen til alt.**

Fra Skilpaddens sang, **Jon-Roar Bjørkvold**

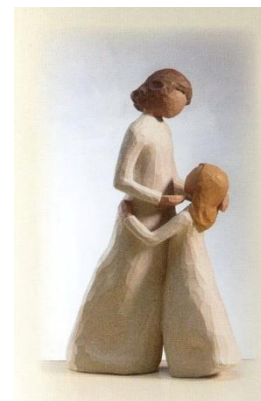

Rutiner som IAM

- Rutiner innlært som indre arbeidsmodell (Bowlby)
- Fra erfaring til forventning til generalisering
- Innlært i løpet av de første to leveår i følelshjernen
- Det er her de første 9 tog går
- Kan re-læres senere
- Det skjer da i tankehjernen og tar lengre tid
- Men det 10. toget går – og det resten av livet!
- Hvordan lever man med gode rutiner?

Rutiner

- En skapt automatisert handlingsrekke som er indregjort/internalisert og dermed gjentar seg av seg selv
- En rutine er noe som er gjort mange ganger
- Rutiner skaper trygghet, forutsigbarhet, mv.
- Han er så rutinert ...
- Vi har det som rutine å ....
- Hvilke rutiner kan du innføre?

Rutiner

- Lag rutiner i løpet av
  - timen
  - dagen (morgen og kveld)
  - måltidet
  - uken
  - måneden
  - året
  - oppveksten
  - livet
- Forbered barnet på alle mulige avvik og endringer av opprinnelige rutiner

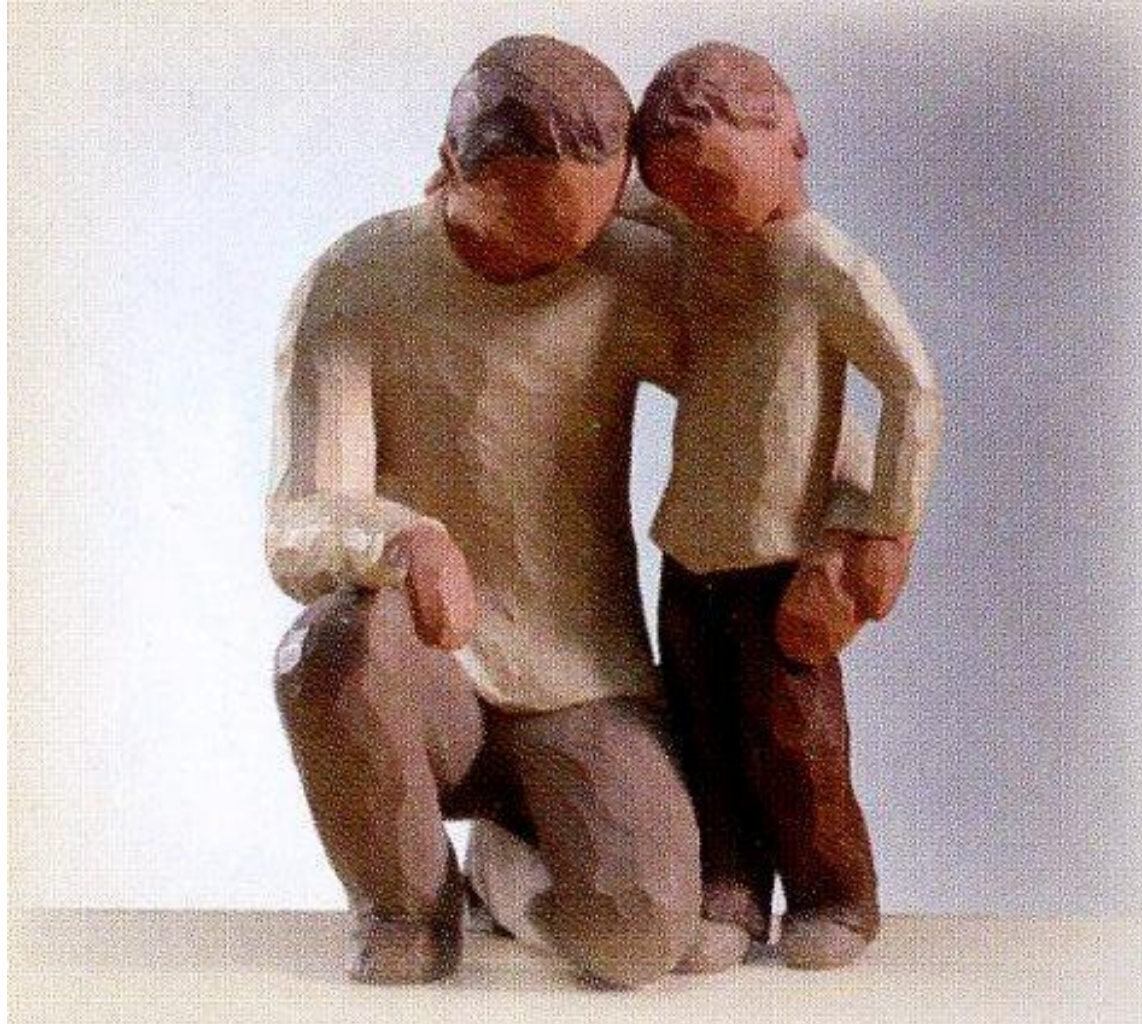

Rutiner

- Det traumatiserte barn er overfølsom for
  - endringer i rutiner og rytmer
  - uregelmessighet
  - overganger
  - nye situasjoner
- Lange familieselskaper og ferieturer kan derfor bli et mareritt:
  - Barnet (dets følelshjerne) kan lure på om dere noen gang skal hjem igjen eller om det blir omplassert
  - (borte dårlig – hjemme best)

25. Struktur og orden

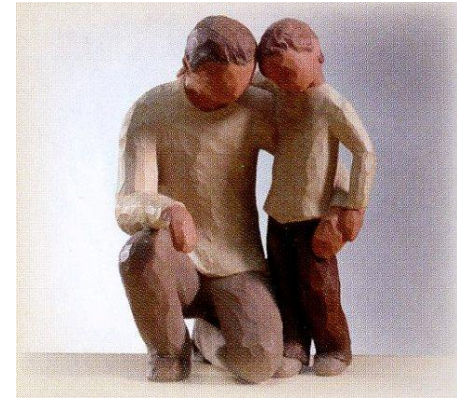

25 Struktur og orden

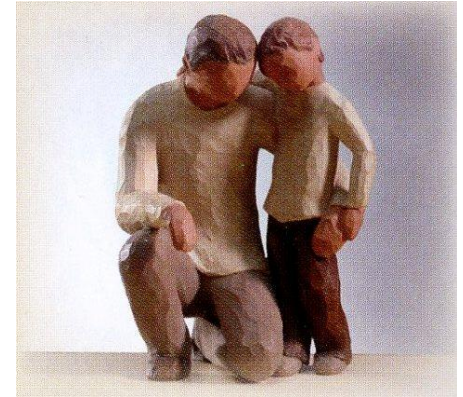
Tyske ordtak

- Ordnung muss sein
  - Orden må det være
- Ordnung ist das halbe Leben, das andere halbe steht daneben
  - Orden er halve livet – det andre halve står ved siden
- Wer Ordnung liebt, ist nur zu faul zum suchen
  - Den som holden orden, er bare for lat til å lete

Orden som IAM

- Orden innlært som indre arbeidsmodell (Bowlby)
- Fra erfaring til forventning til generalisering
- Innlært i løpet av de første to leveår i følelshjernen
- Det er her de første 9 tog går
- Kan re-læres senere
- Det skjer da i tankehjernen og tar lengre tid
- Men det 10. toget går – og det resten av livet!
- Hvordan holder man orden på seg og sitt?

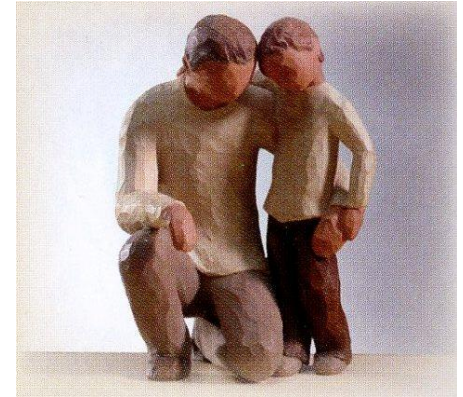
Orden og ordentlighet

- Ordentlige foreldre gjør ting ordentlig
- Vær god modell: Ha orden på dine ting
- Bidra til å skape orden der du kan:
  - I barnets tanker
  - I din måte å forholde deg til barnet på
  - I din måte å leve på
- Orden på et skrivebord (barnets pennal) symboliserer orden i eierens hode
- Balanser ordenen, motvirk perfektjonisme

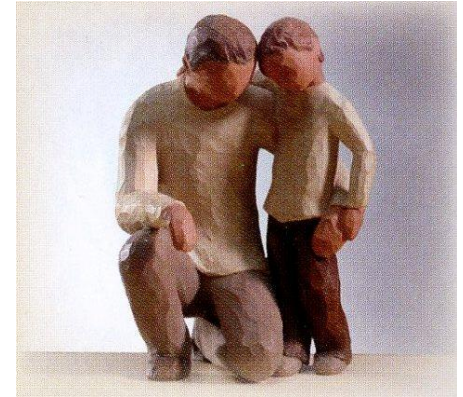
Orden

- Lag orden i løpet av
  - timen
  - dagen (morgen og kveld)
  - måltidet
  - uken
  - måneden
  - året
  - oppveksten
  - livet
- Forbered barnet på mulig uorden

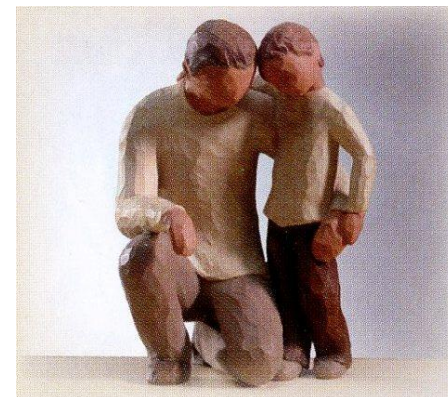
Orden

- Lag orden
  - I huset
  - På rommet
  - I skapet
  - På skrivebordet
  - I skuffen
  - I sekken
  - I pennalet
- Motvirk uorden disse plasser

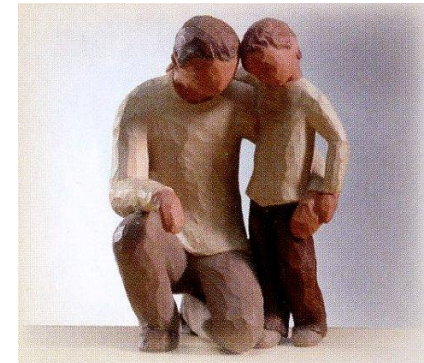
Det er orden på kurset, hvis du ...

- Har mottatt informasjonsbrevet
- Har betalt regningen
- Finner hotellet lett
- Ser veien til kurslokalene
- Registreres
- Finner kaffe
- Mottar heftet med kopi av overhead
- Finner plass til deg i salen
- Får en pause hver time
- Får lunsjen klokken 12.00 som annonsert
- Blir sluppet ut av kurslokalene presis klokken 16.00
- Får kursbevis før det

Har jeg uorden på kurset? Da har jeg ...

- Glemte å sende deg informasjonsbrevet
- Gitt deg for kort betalingsfrist til å rekke å betale
- Ikke vært tydelig på hvilket hotell kurset finner sted i
- Ikke skiltet kursrommet godt nok
- Glemte å få ditt navn med på deltakerlisten
- Ikke fått hotellet til å ordne med kaffe
- Ikke hatt nok hefter med kopi av overhead til alle
- Ikke hatt nok stoler til alle i salen
- Glemte at det skulle være pause etter 1 time
- Glemte å være presis med lunsjen
- Avsluttet dagen for sent
- Ikke hatt nok kursbevis til alle
- Purret på regningen du allerede har betalt med oppgitt KID-nummer

Hvis du ikke har orden på deg, da har du ...

- Rotet bort informasjonsbrevet du fikk
- Ikke betalt enda
- Betalt uten å oppgi KID-nummer
- Møtt opp til riktig tid, men på feil hotell
- Ikke hatt riktig mynt til å betale parkometeret
- Gått inn i feil kurslokaler
- Ikke rukket å bli registrert før klokken 9.00
- Etterlyst heftet med kopi av overhead hos han ved siden av
- Glemte å slå av mobilen så den ringer høyt under kurset
- Gått ut før pausen
- Vært borte i lunsjen og spist i kurslokalene klokken 13.00
- Gått en halv time før kurset slutter
- Skrevet ditt navn feil på kursbeviset så du trenger et nytt

En god plan skaper orden

1. Individuell utviklingsplan
2. Individuell opplæringsplan (IOP)
3. Behandlingsplan
4. Tiltaksplan
5. Handlingsplan
6. Endringsplan
7. Individuell plan
8. Tilknytningsplan

Scott D. Miller:

- Å utarbeide og følge en behandlingsplan, er ikke vist å forbedre behandlingen

- Det gjelder å ha en indre plan

(En overhead fra del 4)

26: Innramming - framing

Ram inn

- For å markere og tydeliggjøre
- Livet med dåp, navnefest, konfirmasjon, bryllup, gullbryllup, gravferd
- Bilder ("frameless is out")
- Din hage
- En hendelse (bursdag, et måltid, et møte, en skoletime, en terapitime, en dag i barnehagen eller skolen, mv.)
- Din måte å forholde deg til barnet på:

En god samhandling er innrammet kommunikasjon

1. Barnet gir et signal
2. Den voksne bekrefter signalet
3. Den voksne utvider samhandlingen
4. Den voksne markerer avslutningen av samhandlingen

Pause fra kl. 11:00 til 11:15

- **UNGDOMMER:**
- Lei av å bli mast på av dine dumme foreldre?
- **GRIP TIL HANDLING**
- Flytt ut
- Få deg en jobb
- Betal dine regninger selv
- Og gjør det mens du fortsatt vet og kan alt

- **TEENAGERS:**
- Tired of being harassed by your stupid parents?
- **ACT NOW!!!**
- Move out
- Get a job
- Pay your own bills

while you still know everything

En god samhandling som IAM

- En god samhandling er innlært som indre arbeidsmodell (Bowlby)
- Fra erfaring til forventning til generalisering
- Innlært i løpet av de første to leveår i følelshjernen
- Det er her de første 9 tog går
- Kan re-læres senere
- Det skjer da i tankehjernen og tar lengre tid
- Men det 10. toget går – og det resten av livet!
- Hvordan gjør man når man er i en god samhandling?

Innramming med musikk

- Begynn barnets dag med en sang knyttet til familien
- Avslutt barnets dag med en sang knyttet til familien
- Det skaper en kjærlighetsfull ramme
- Innramming skaper helhetsopplevelse
- Innramming gir oversikt
- Innramming fremhever og tydeliggjør

Innramming av en kursdag

- Registrering i **begynnelsen**
- Lunsjen i **midten**
- Avslutningen i **slutten**
- Innramming av begynnelsen:
  - Registrering
  - Finne kaffe og plassen sin
  - ”Velkommen til denne kursdagen!”
  - Kursleder presenterer seg

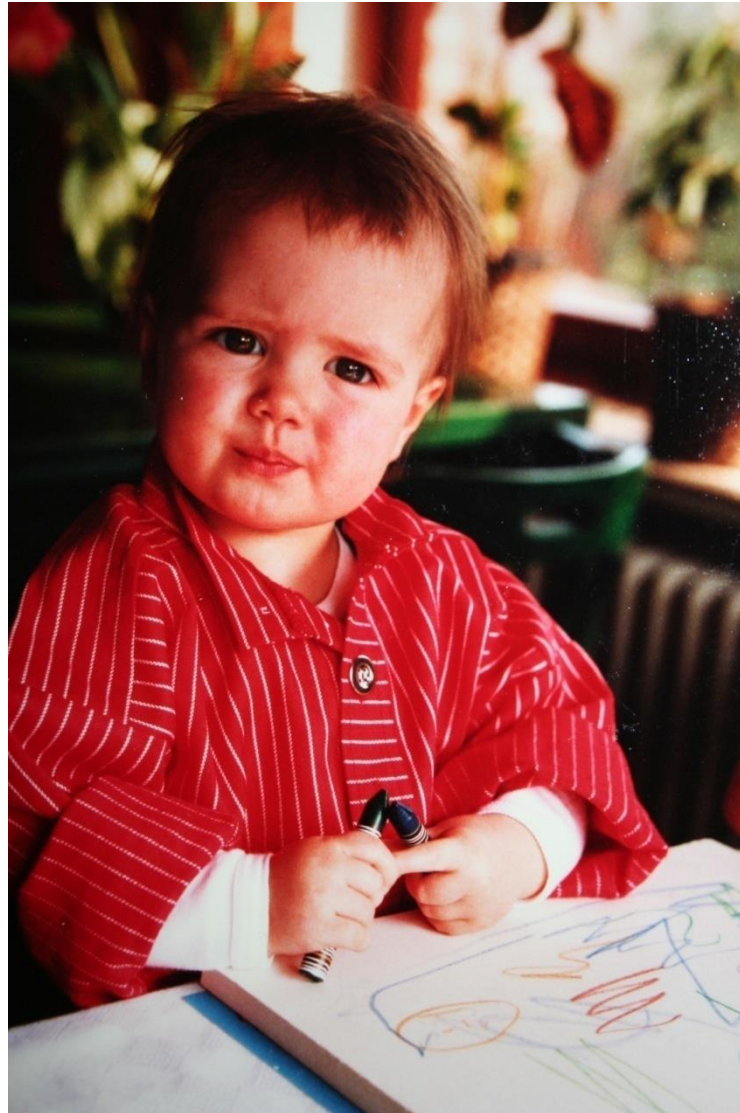

Innramming av en kursdag

- Innramming av en kurstime:
  - ”Nå begynner jeg” (klapper i hendene)
  - Presentasjon av innhold
  - ”Da tar vi en pause på 15 minutter”
- Innramming av lunsjen:
  - ”Nå er det lunsj. Den er inkludert i kurset, men drikkevarer må dekkes selv”
  - Lunsjen
  - ”Takk for maten”

27. Konsekvent ledelse av barnet – motvirk mas

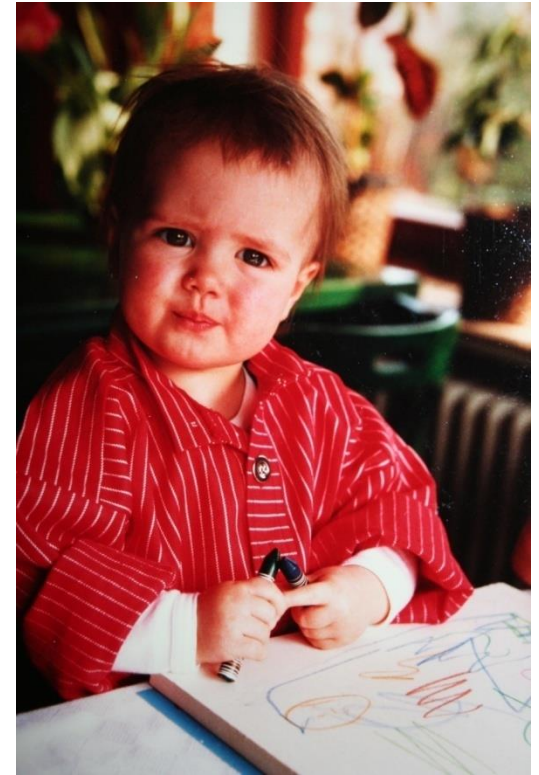

Clare BRÉTÈCHE

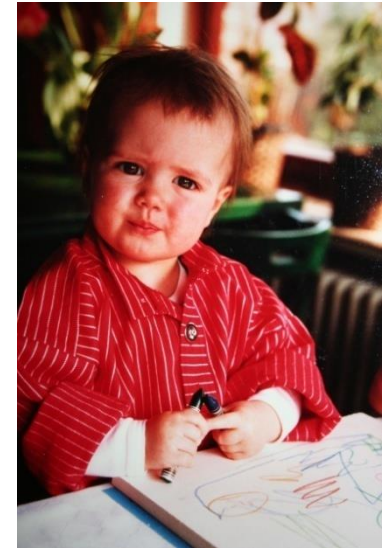
Mas

- Masekoppen
- Masende foreldre
- ”Ungen maser helt til den får det som den vil”
- Å mase seg til
- Det skal to til for en masesituasjon
- Oppgitt mor: ”Hun maser helt til hun får”

Bli med på eksperimentet

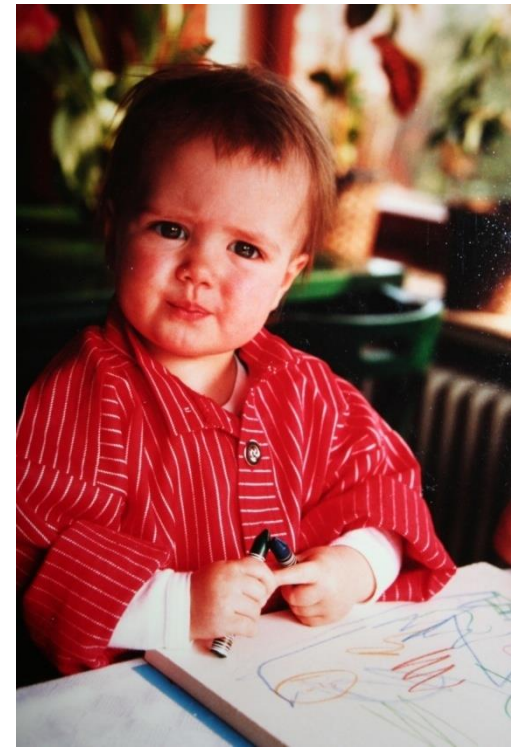
- Du får en rull med kronestykker av meg
- Du kommer bort i automaten min
- Du putter på en krone
- Du vet ikke at det ikke er mulig å vinne på automaten min
- Du merker det etter hvert
- Hvor mange mynter putter du på før du slutter å spille?

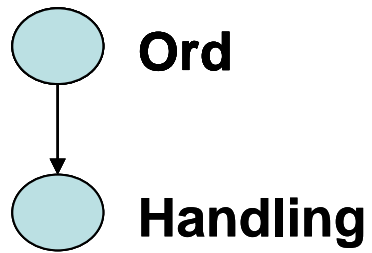
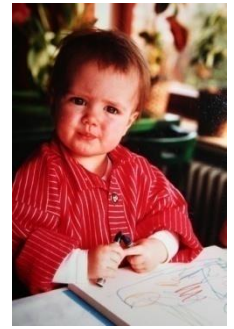
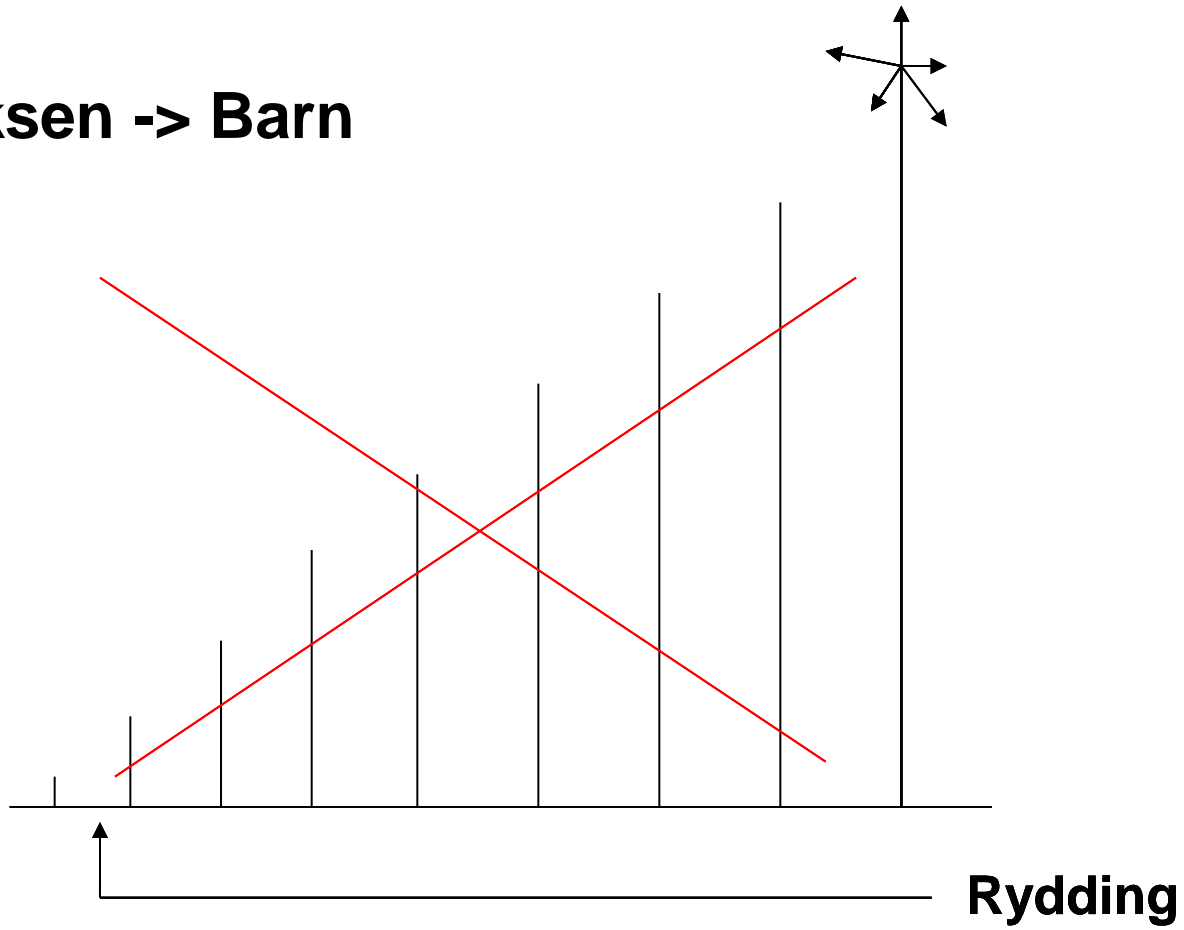
Eksperimentet og mas

- Dette er ikke et matematisk spørsmål, men et personlighetsmessig spørsmål
- Dvs. du kan ikke svare feil!

- Mas kan stoppes effektivt, fordi:
- Barn er læringsdyktige

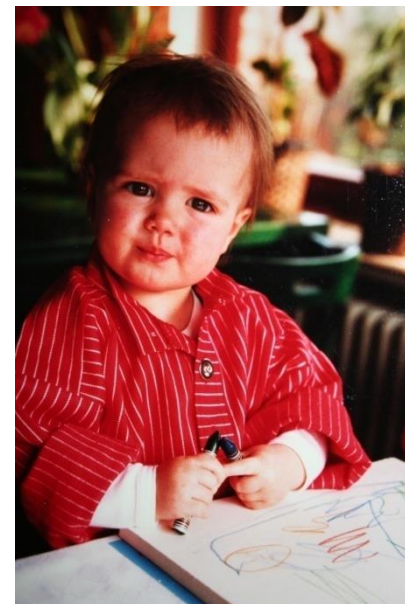
Voksen -> Barn

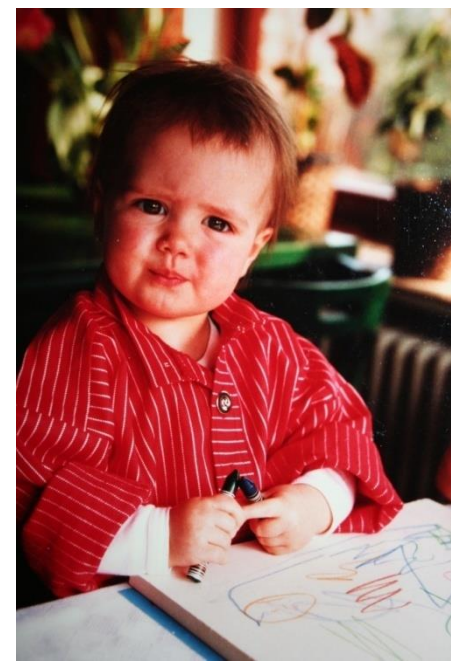
Betydningen av mas og konsekvens

- Barnet skal oppdras med uttalt konsekvens
- Mas fra barnet skal møtes med konsekvens
- Barnet skal ikke mases på
- **Vis handling fremfor ord!**
- Vær forsiktig med formaninger og advarsler
- Ingen tomme trusler

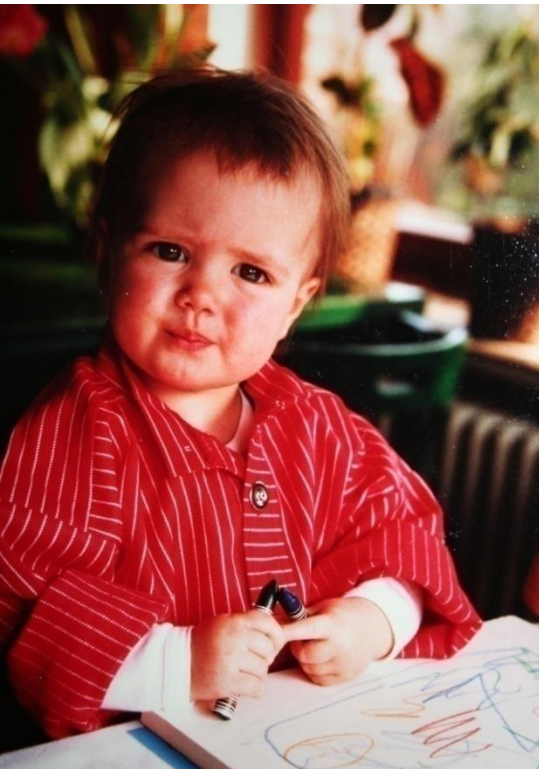
Hva skal jeg gjøre hvis ... ?

- Hvordan å veilede spørsmålet "Hva skal jeg gjøre hvis barnet ...?"
- Måten å spørre på avslører ideen om at det er barnet som har makten
- Skjønn at det er du som har makten
- Da spør du ikke lenger på den måten

Å kjefte er å signalisere avmakt

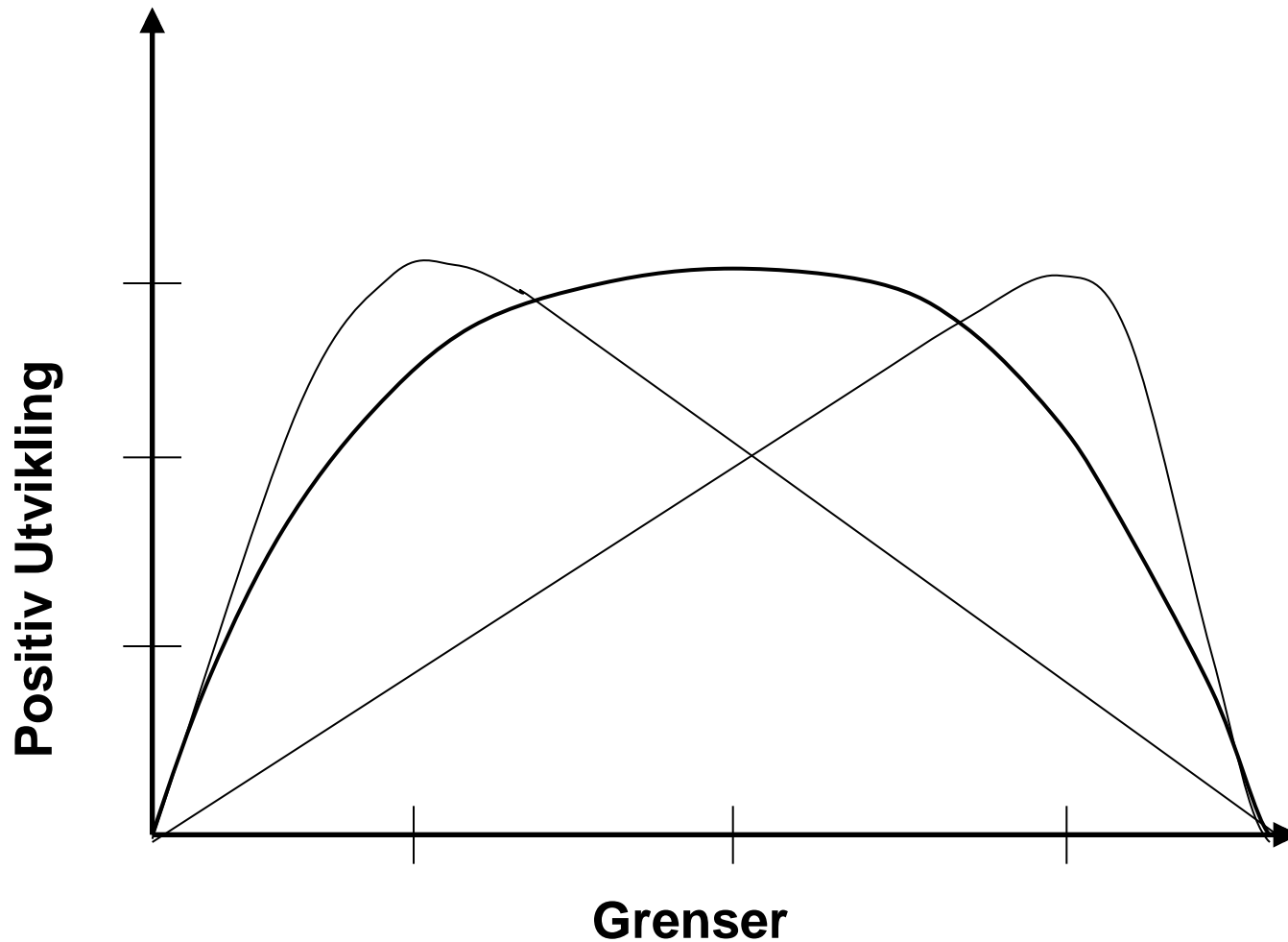
- Makt ligger i konsekvensene av det den sier, som har det reelle ansvaret

- John Berglund: Det emosjonelle språket

Hvor mange grenser trenger barnet

28. OPPGJØR: Hvorfor straff ikke virker – men logiske konsekvenser

FRA: øya for øye og tann for tann
TIL: snu det andre kinnet til

Tenkestol

Fotografert på en norsk skole i 2009

Hva het denne stolen for 30 år siden?

Det skulle ha vært to stoler:

En til for mor, så hun ikke går i motoverføring

Skammekroken

- Hvor frisk blir man av å skamme seg?
- Forutsetter samvittighet som barn med tilknytningsforstyrrelse ikke har
- Fører til irritasjon hos barn
- Hvordan hadde du likt å bli satt på tenkestolen eller sendt i skammekroken av din sjef dersom du gjorde feil på jobben din?

Den som blir slått, lærer seg å slå

- Vær beredt, barnet kan friste deg til å straffe det (gjenskape avvísning)
  - Ineffektive foreldre lar barnet lide for å lære det å bry seg
  - Barnet med RTF har lidd nok
  - Straff lærer **ikke** barnet å bry seg
  - Det lærer barnet ikke å kunne stole på deg
  - Tillit er veien til tilknytning
  - Sterke foreldre bygger opp tillit og ødelegger den ikke

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Hvorfor straff ikke virker

- Han var fortvilet da han kom i fengsel og mørk i sinnet da han gikk
- Han dømte samfunnet skyldig
- Han dømte det til hat
- Da han forlot galeien, hadde han ikke grått på 19 år
- Det var bare hat
- Mens han gråt, ble det langsomt dag i hans sjel

Hvorfor straff ikke virker

- To av flere betingelser som skal oppfylles for at straff får en langtidslæringseffekt:
  1. Straffen må gis tidsmessig umiddelbart etter det gale er gjort
  2. Straffen må gis følelsmessig nøytralt
- Dette klarer du ikke i mellommenneskelige oppdragelsessituasjoner

Grensesetting og disiplinære tiltak har bare virkning hvis de gjennomføres av personer barnet har tillit til

- Straff er ikke effektivt på sikt og skaper en negativ relasjon
- Straff er en negativ konsekvens som ikke har noe sammenheng med det gale barnet har gjort
- Alternativet: Oppgjør – dvs. la barnet gjøre opp for seg

Oppgjør: Forventning om erstatning av det som ødelegges

- Barnet er ansvarlig for alt det ødelegger og for all skade det forvolder
- Barnet må tjene penger for å gjøre opp for seg
- Dekker foreldrene utgiftene, lærer barnet ingenting
- Trekkes pengene bare fra barnets konto, lærer det heller ingenting
- Ingen ekstra privilegier før barnet har gjort opp for seg

Stjeling håndteres med oppgjør

- Barnet får ikke lov å låne ting av andre, eller få såkalte gaver - for å unngå at stjalne ting bortforklares med at de er lånt eller at barnet har fått dem
- Alt barnet stjeler, tilbakebetaler barnet med dobbel verdi
- Det opprettes en skadedepositumkasse (penger barnet har tjent og som ligger tilgjengelig dersom det forvolder skade)
- Beløpet som legges tilside er dobbelt så stort som den største skaden barnet forvoldte sist
- Dersom barnet ikke stjeler på en hel måned, kan beløpet etter hvert reduseres

Oppgjør: Forventning om erstatning av det som ødelegges

- Oppgjør kan være uten penger, dvs. ikke-materielt
- Dette går for det meste ut på at barnet bruker tid
- Oppgjør skal ifølge Nancy L. Thomas alltid være større enn den skaden barnet har forvoldt
- Har barnet misbrukt den voksnes tid med tull, er det tiden det skal tilbakebetale, ved å gjøre oppgaver som den voksne kunne har gjort i denne tiden

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Oppgjør: Forventning om erstatning av det som ødelegges

- Hvis barnet stjeler, ikke finn unnskyldninger eller bortforklaringer – det hjelper ikke barnet
- Det å stjele er fortsatt ikke det samme som å låne; Stjeling er stjeling og ikke noe annet
- Hemmeligholdelse av barnets stjeling øker patologien/avviket
- Når barnet sier at det ikke har stjålet, husk at det er du som vurderer sannsynligheten for dette
- Følg din intuisjon

Nancy L. Thomas: When love is not enough

Lær barnet å tenke selv

- Barnet må lære seg å tenke selv, uten å måtte få beskjed om det
- Naturlige konsekvenser er livets læringsmuligheter og er mer effektive enn ord
- Blir prosessen hvor barnet lærer av naturlige konsekvenser forstyrret, vil barnet ikke klare å tenke selv
- Da vil barnet bli avhengig av å høre på beskjeder utenifra, og avlære det å tenke selv

Konsekvenspedagogikk

- Konsekvenser skal ikke være farlige, meningsløse eller nedverdiggende
- Konsekvenser må ikke være en gjentakelse av barnets tidligere traumatiske opplevelser (retraumatiseringsfare)
- Å bli sendt på rommet kan minne om avvisningen fra biologisk opphav
- Heller "time-in" enn "time-out"

Tilknytningsterapeutens samarbeid med PMTO, MST, med mer

- Unngå retraumatiserende konsekvenser
- Unngå fratakelse av goder
- Unngå straff
- Unngå ignorering
- Gjør deg kjent med barnets primærtraumer og unngå alt som retraumatiserer barnet

Konsekvenspedagogikk

Fratakelse av goder

- Konsekvenser skal være naturlige og logiske, og ikke være straffende, fysiske, truende eller frata barnet noe
- Trusselen om å frata barnet noe, har liten effekt:
- Det er allerede blitt fratatt sitt biologisk opphav:
- Hva kan bli verre?

Konsekvenspedagogikk: Ignorering

- Ignorering er å overse den uønskede atferden som står for noe
- ”Barnet vil bare ha oppmerksomhet”
- Barnet trenger å bli hørt og sett og bekreftet
- Oppmerksomhet er kjærlighet
- Den som ikke får positiv oppmerksomhet, innhenter negativ oppmerksomhet

29. Belønning – helst ikke-materiell

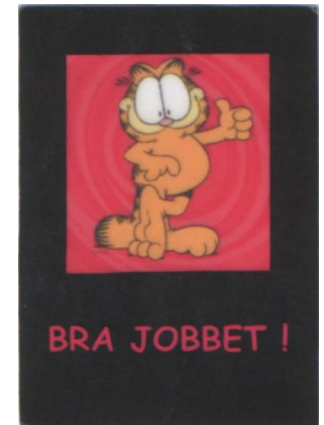
Belønning

- Du belønner ønsket **atferd**
- Du belønner ikke en trygg tilknytning
- Belønning virker ikke på alle barn med tilknytningsforstyrrelse
- **Det som *virkelig* er verdt å bli gjort, er også verdt å bli gjort *uten* belønning**

Barnet med reaktiv tilknytningsforstyrrelse og belønning

Et belønningsopplegg forutsetter ...

- at barnet er motivert og deltar
- at barnet evner å ta imot belønningen
- at belønningen er stor nok for barnet og ikke for stor for foreldrene
- at opplegget fører til belønning

Belønning: Helst ikke-materiell

- Kan være ting, penger og symboler
- Gi helst ikke-materiell belønning:
Fordeler, samvær, felles aktiviteter, mv.
- Overrask med tilfeldig belønning
- Planlegg belønning kontraktfestet
- Lag belønningsmeny
- Involver barnet i valg av belønning
- Den ønskede atferden må være realistisk å gjennomføre for barnet

Belønning

- Ønsket atferd må være spesifikk
- Ta små skritt, så gradvis vanskeligere
- Registrer uønsket atferd først
- Ikke endre for mange ting samtidig, da blir det overveldende
- Fortell barnet hva det skal gjøre, ikke hva det ikke skal gjøre
- Legg til rette for at barnet kan være stolt over å lykkes med å ha fått belønning

Belønning

- Gi belønning så ofte som mulig
- Ikke gi belønning før barnet har vist den ønskede atferden
- Prinsippet: Ønsket atferd først, belønning etterpå
- Målsetting er å få internalisert den ønskede atferden, da kan strukturert belønning opphøre
- Gi barnet æren for belønningen det oppnår

Belønning

- Vær åpen for revidering av belønningsopplegget etter en uke
- Vær ressursfokuserende
- Ikke fradra barnet belønning
- Barnet må ikke opparbeide seg gjeld
- Gi belønning så snart den er fortjent, og vær konsekvent!
- **Hold styring med planen og følg opp**

Et strukturert belønningsopplegg

- 1.rydde skoene på plass
- 2.henge opp sekken

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
1.					
2.					

Tilknytningsterapi vs atferdsterapi

- **Tilknytningsterapi**
- Skape trygghet
  - Samsoving
  - Legge seg med barnet
  - La barnet komme inn til foreldrene om natten
- **Atferdsterapi**
- Belønne ønsket atferd
  - Sove med lyse slukket og døren lukket
  - Internaliseres hos det trygge barnet
  - Fører til symptomforskyvning hos det utrygge barnet

Notater

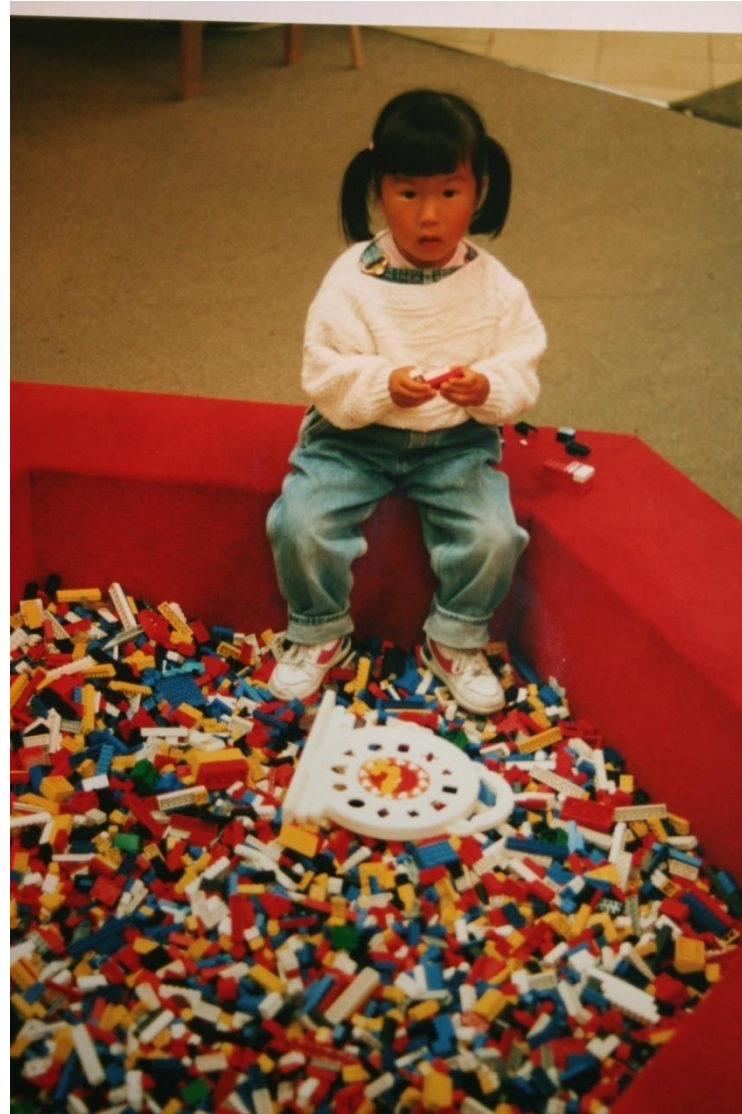

---

30. Systemteoretisk behandlingstenkning

Systemteori:

Observasjon versus vurdering

- Fokus på relasjonen
- Betydningen av vår ide om den andre
- Vi oppfatter andres atferd, vi er preget av vår læringshistorie og vi gir mening til det vi ser
- Atferdsopplevelsen er avhengig av våre vurderinger, og våre vurderinger preger våre relasjoner

Systemteori:

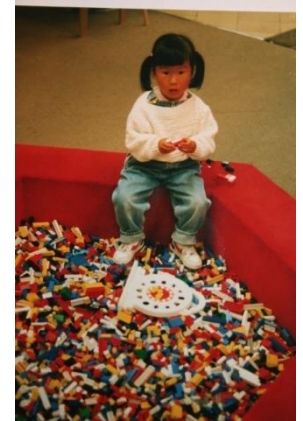
Observasjon versus vurdering

- Vi lever i forskjellige opplevelsesverdener
- Vi skaper virkeligheten ut fra informasjonen sansene gir oss, samt den meningen vi tillegger denne informasjonen
- Det er meningen vi tillegger en hendelse som veileder oss i hvordan vi skal reagere på hendelsen
- Meningen av en hendelse kan tolkes svært forskjellig

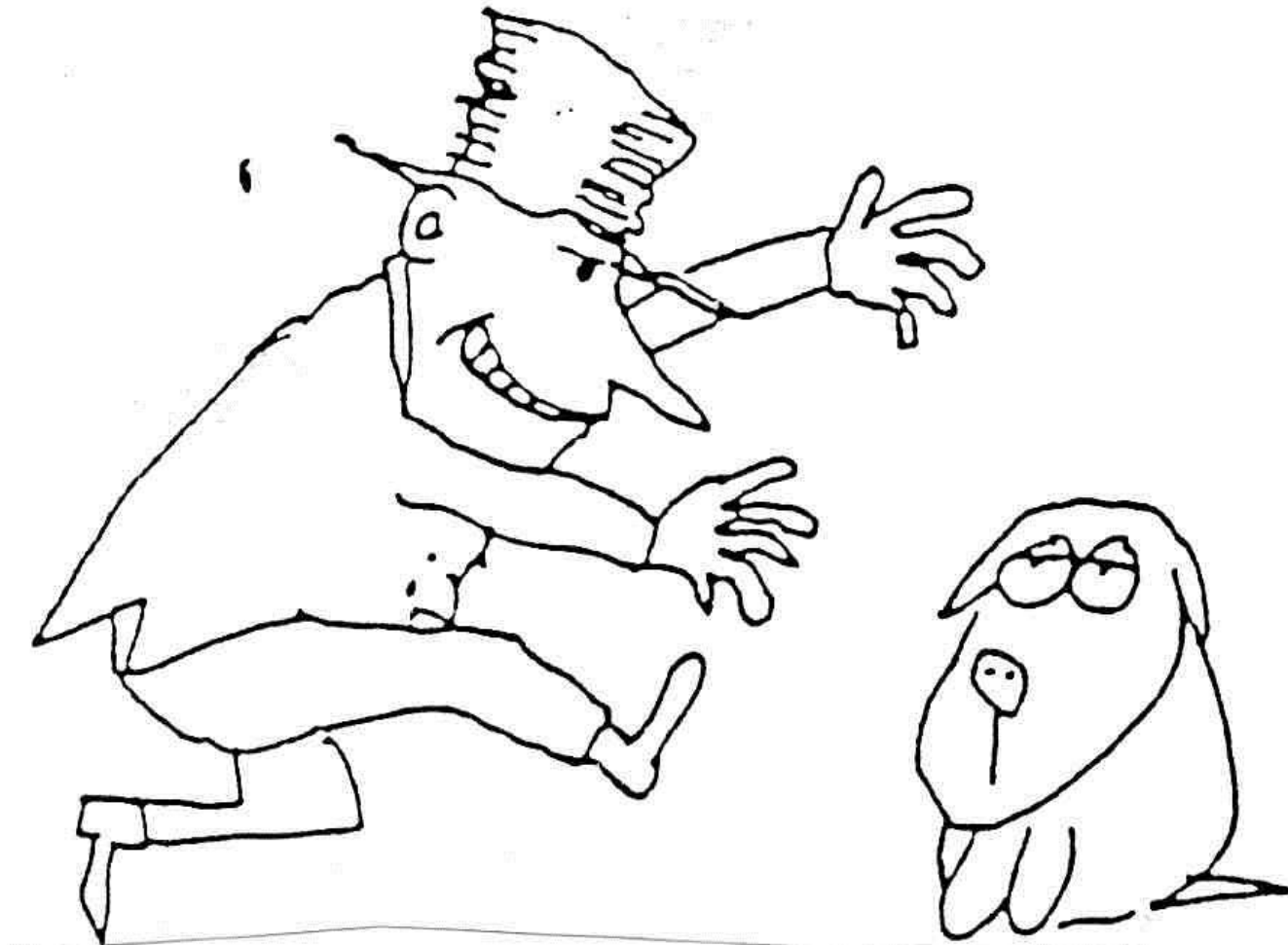

Årsakstenkning versus sirkularitet

- Årsakstenkning ved lineær kausalitet:
En persons atferd er årsak til en annen persons atferd
- Årsakstenkning ved sirkularitet:
Ingen begynnelse eller slutt, men en uendelig sirkel av handlingssekvenser
- En gjensidig påvirkning av begivenheter, atferd, handlinger
- Atferd og handling er påvirket av omgivelsene og påvirker omgivelsene
- Dvs. et komplekst samspill

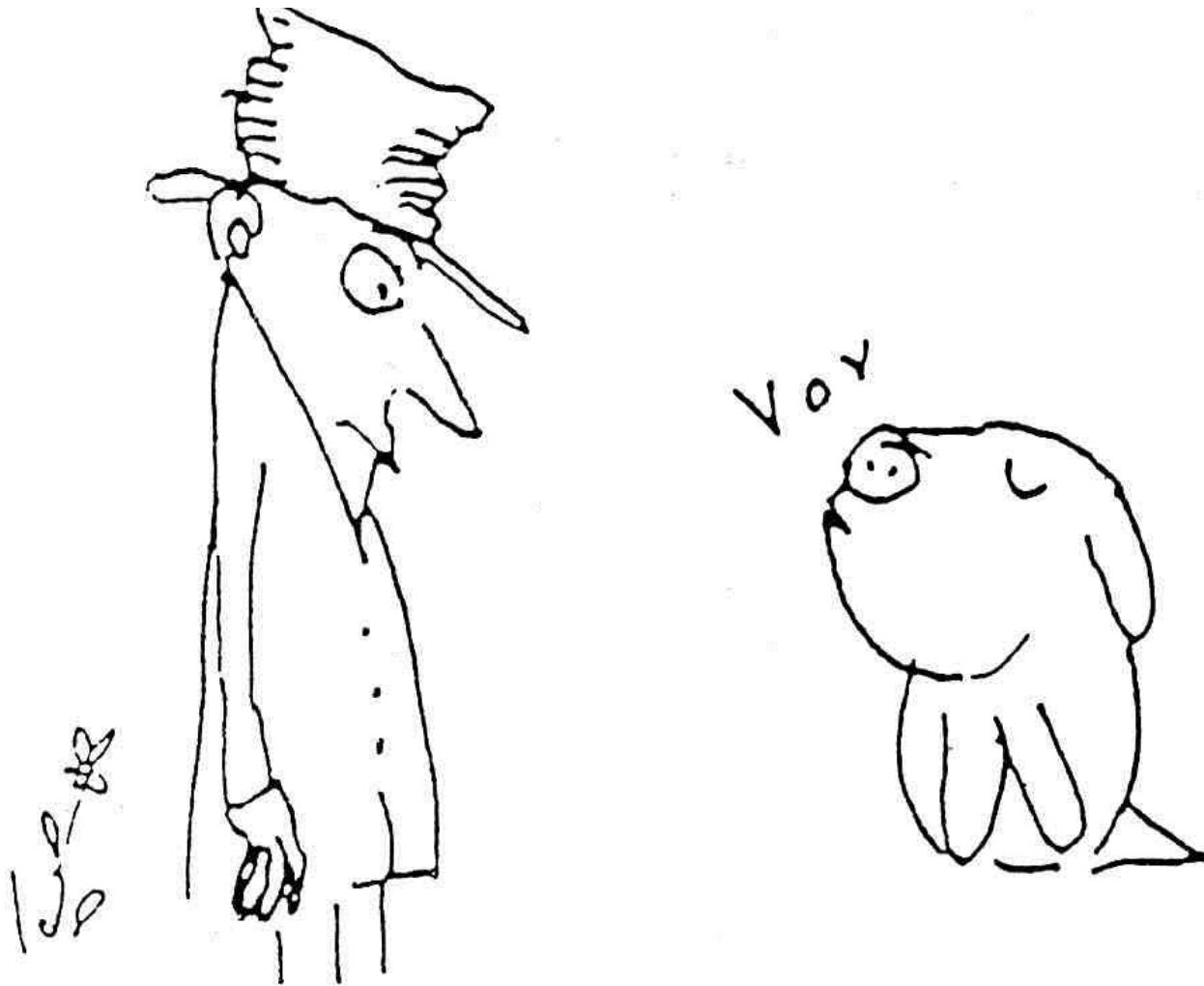
Når noen vil deg noe ...

Vil skremme deg ...

Gjør noe annet !

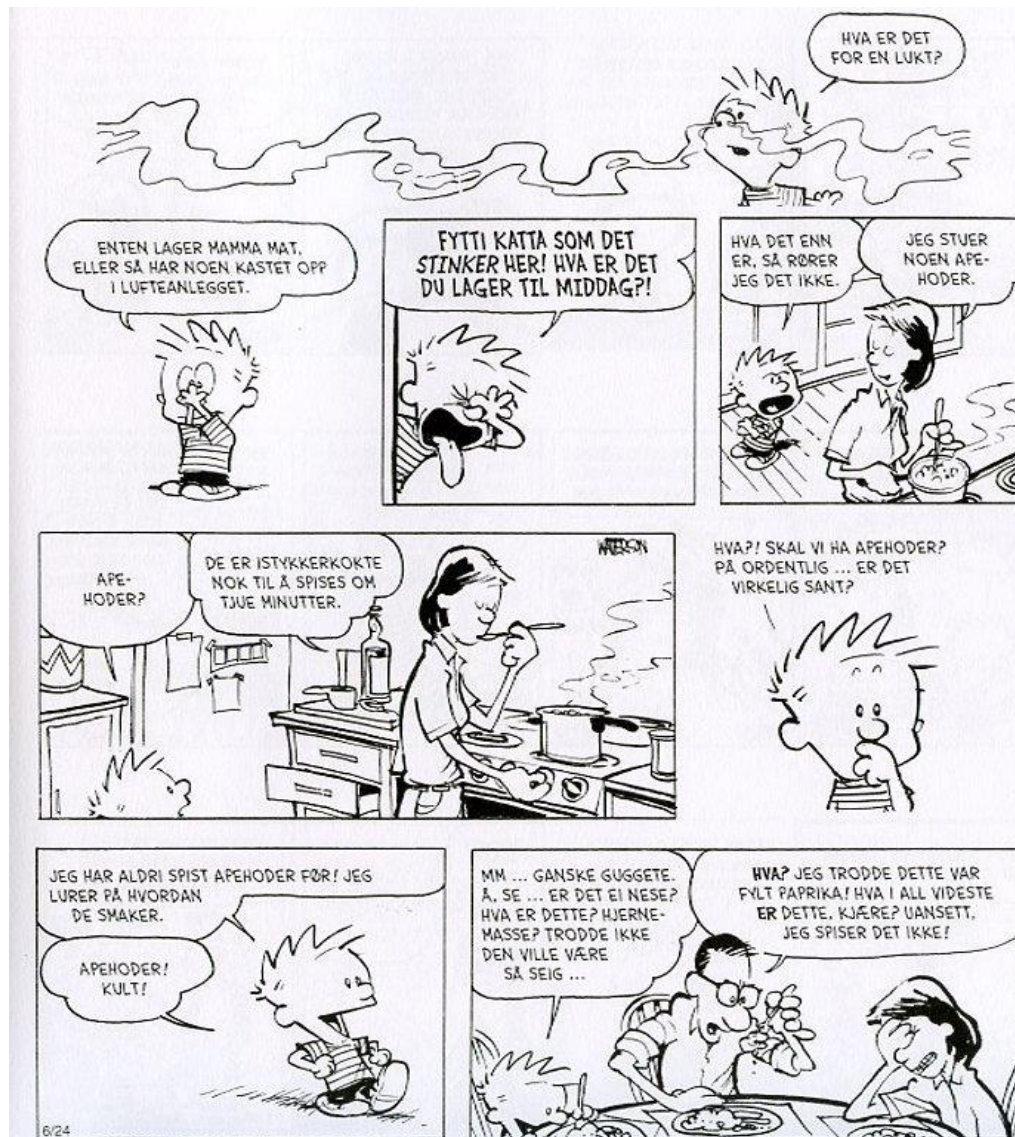
Systemteoretiske tiltak

- Humor
- Kreativitet
- Positive følelser
- Uvanlige assosiasjoner
- **Positiv konnotering og positiv reformulering**
- Paradoksaltiltak
(bør unngås med barn med RTF)

Paradoksalintervensjon

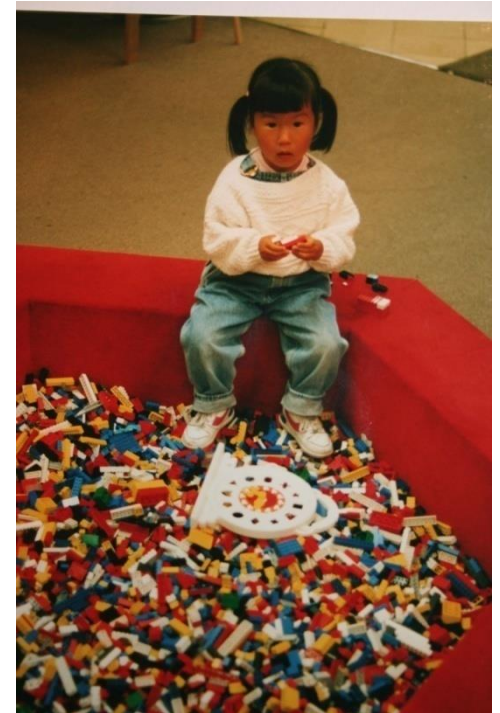

Paradoksalintervensjon

Systemteori

- Når en person i familien endrer seg, endrer det hele familien
- Endring av mors indre representasjoner av barnet endrer barnet
- Terapeuten kan bli en ny representasjon for foreldrene
- De nye representasjoner påvirker igjen relasjonen til barnet
- **Er du en hjelper, gjør med foreldrene det du vil at de skal gjøre med barnet**

PMTO: Gode beskjeder

- Vær fysisk nær
- Ikke rop fra et annet rom
- Gå helt inntil barnet
- Ha øyekontakt
- Vær så konkret som mulig
- Vær vennlig, men likevel bestemt
- Vær tydelig og bruk enkle ord
- Ikke gå ifra barnet før beskjeden er utført
- Unngå argumentering
- Ikke inngå i diskusjon om hvorfor beskjeden skal utføres
- Velg riktig tidspunkt
- Unngå spørsmål, si "nå må du" og ikke "kan du ... ?"

MST: Multi systemisk terapi

- Vit hvor ungdommen er til enhver tid
- Engasjer deg i ungdommens liv
- Ikke la ungdommen få viljen sin fordi han/hun er sur
- Ta hensyn til de voksnes interesser
- Bli kjent med ungdommens venner
- Ikke la ungdommen utnytte deg
- Frihet må være fortjent
- La din ungdom ha et forhold til hva som er skikk og bruk
- Lag regler, bl.a. for uakseptabel atferd

Notater

•

Foreldrerettigheter til orientering til ungdommer:

FORELDRE HAR RETT TIL Å VÆRE FORELDRE

1. Foreldre har rett til nattesøvn. Dersom du har lovet å være hjemme 22.30, ønsker ikke foreldrene dine å ligge og glo på blomstene på tapeten til over kl.01.00.
2. Foreldre har rett til å se ut som de selv vil. Du har ikke noe med at faren din er blitt tynn i håret, eller at moren din går rundt i klær du synes er fryktelig umoderne.

FORELDRE HAR RETT TIL Å VÆRE FORELDRE

3. Foreldre har rett til å ha egne meninger. Dersom de synes at f.eks. melodiene på norsktoppen er rett og slett elendige, og at Mozart er det eneste som går an, er det deres sak.
4. Foreldre har rett til å ha det slik de ønsker i hjemmet sitt. De ønsker sannsynligvis ikke at et av soverommene skal se ut som en blanding av loppemarked og grisehus. Du vil si at det er ditt rom og din sak hvordan det skal se ut der. Ja vel, men hvem betaler husleie og varme?

FORELDRE HAR RETT TIL Å VÆRE FORELDRE

5. Foreldre skal ikke uroes uten grunn! De har rett til å kreve at du sier hvor du går, og når du er ventet hjem. Dersom du bare løp ut for å kjøpe Cola, kan du ikke forvente at de skal forstå at du i stedet gikk på diskotek og ble borte i 4 timer. De vil tro du er blitt drept, kidnappet eller overkjørt.
6. Foreldre har rett til å være mennesker. Det vil si de har rett til å bli sinte, skifte mening, være sta, kjefte - nettopp slik som deg selv.

FORELDRE HAR RETT TIL Å VÆRE FORELDRE

7. Foreldre har rett til å vente seg noe igjen for arbeidet sitt. De har i flere år vært ulønnet barnepleier, sykepleier, kokk, lærer, rengjøringshjelp, nattevakt, svømmelærer, frisør, skopusser, skiinstruktør og husvert for deg. En gang iblant bør du ta oppvasken eller bære ut søpla.
8. Foreldre har rett til å kritisere, skjenne, og gi råd. De driver på med dette hele tiden. Ikke fordi de liker det, men fordi de synes det er en del av jobben.

Systemteoretiske tiltak ved RTF

- ”Jeg har jævlig mange lekser til i morgen!”
- ”Hvor mange *er* egentlig ”jævlig mange” på en skala fra 1 til 10?

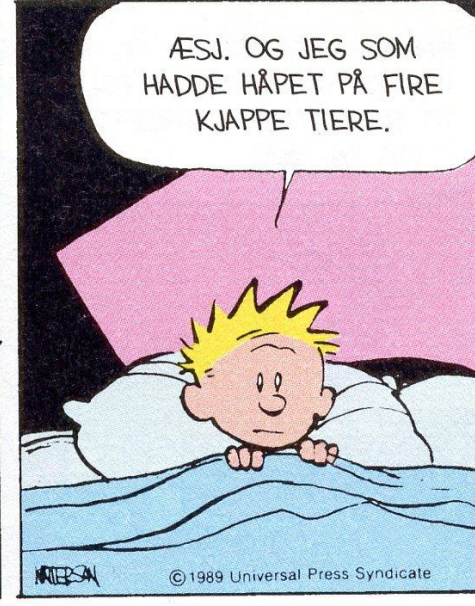
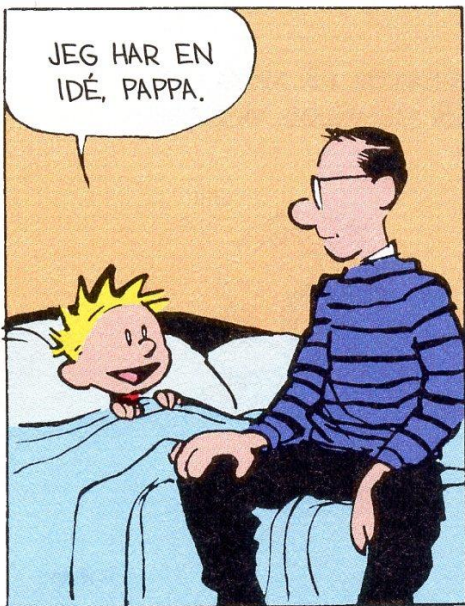
Pause fra kl. 14:00 til kl. 14:15

JEG HAR EN
IDÉ, PAPPA.

KANSKJE DET GÅR BEDRE
FOR MEG PÅ SKOLEN
HVIS JEG FÅR EN TIER
FOR HVER 2'ER, TJUE FOR
3, FEMTI FOR 4, HUNDRE
FOR 5 OG FEM HUNDRE
FOR EN 6'ER!

JEG ER IKKE INTERESSERT
I Å **BESTIKKE** DEG, TOMMY.
DU MÅ GJØRE DET FORDI
DU HAR LYST.

ÆSJ. OG JEG SOM
HADDE HÅPET PÅ FIRE
KJAPPE TIERE.

Oppsummering tilknytningstrening: TT

- **Tren barnets empati – fokuser på følelser**
- **La barnet øve seg på sosiale ferdigheter**
- **Vær en tydelig voksen**
- **Lev regelmessig med gode rutiner og en god livsrytme**
- **Vær strukturert og hold orden i din tilværelse**
- **Ram inn de små og store samhandlingene**
- **Vær konsekvent og unngå mas**
- **Ikke straff, men la barnet gjøre opp for det gale det har gjort med logiske konsekvenser**
- **Prøv å gi først og fremst ikke-materiell belønning**
- **Bytt ut din problematiske forståelse av barnet med en ressursfokuserende forståelse av barnet**

Dialog med Lise på 4 år

Jeg: "Er mamma og pappa glad i deg?"

Lise: "Det vet jeg ikke"

Jeg: "Har du spurt de?"

Lise: "Det tør jeg ikke"

Dialog med Jon 5 år

Jeg: "Hva er det verste du vet?"

Jon: "Det er dumt at jeg ikke kan bestemme alt hos oss"

Dialog med Kim 6 år

Jeg: "Hva gjør du når du taper i ludo?"

Kim: "Da jukser jeg, når ingen ser meg.
Da blir det lettere"

Jeg: "Er det lov å jukse?"

Kim: "Det er lov for meg"

Jeg: "Er de andre enige i det?"

Kim: "Jeg tør ikke spørre dem"

Dialog med Linda 7 år

Jeg: "Gjør du av og til noe galt?"

Linda: "Jeg gjør masse rart som noen ikke liker"

Jeg: "Gjør det noe?"

Linda: "Det er greiere hvis jeg gjør som de sier"

Jeg: "Vil du det da?"

Linda: "Nei, jeg vil ikke si *vær så snill og takk for maten*"

Jeg: "Hvorfor ikke det?"

Linda: "Fordi"

Dialog med Rune 16 år

Jeg: "Hvem bestemmer hjemme hos dere ?"

Rune: "Det gjør jeg"

Jeg: "Er det noen som bestemmer over deg ?"

Rune: "Nei, ingen"

Jeg: "Hvis din vei krysser seg med kongens vei, hvem må vike da ?"

Rune: "Kongen selvfølgelig"

Bruk av humor

En god latter forlenger livet
Latter = å være intersubjektiv

Charles Dickens: Ingenting i verden er så smittsomt som latter og godt humør

Antoine de Saint-Exupéry

- Jeg vil gi deg en gave, sa den lille prinsen, før han dro sin vei.
- Han lo igjen.
- Å, min kjære lille venn, jeg elsker å høre at du ler, sa jeg.
- Ja, det var det som var gaven, sa den lille prinsen.

HOW IS NORMA?

A sweet grandmother telephones St. Joseph 's Hospital. She timidly asked, "Is it possible to speak to someone who can tell me how a patient is doing?"

The operator said, "I'll be glad to help, dear. What's the name and room number of the patient?"

The grandmother in her weak, tremulous voice said, OK, "Norma Findlay, Room 302."

The operator replied, "Let me put you on hold while I check with the nurse's station for that room."

After a few minutes, the operator returned to the phone and said, "I have good news. Her nurse just told me that Norma is doing well. Her blood pressure is fine; her blood work just came back normal and her physician, Dr. Cohen, has scheduled her to be discharged tomorrow."

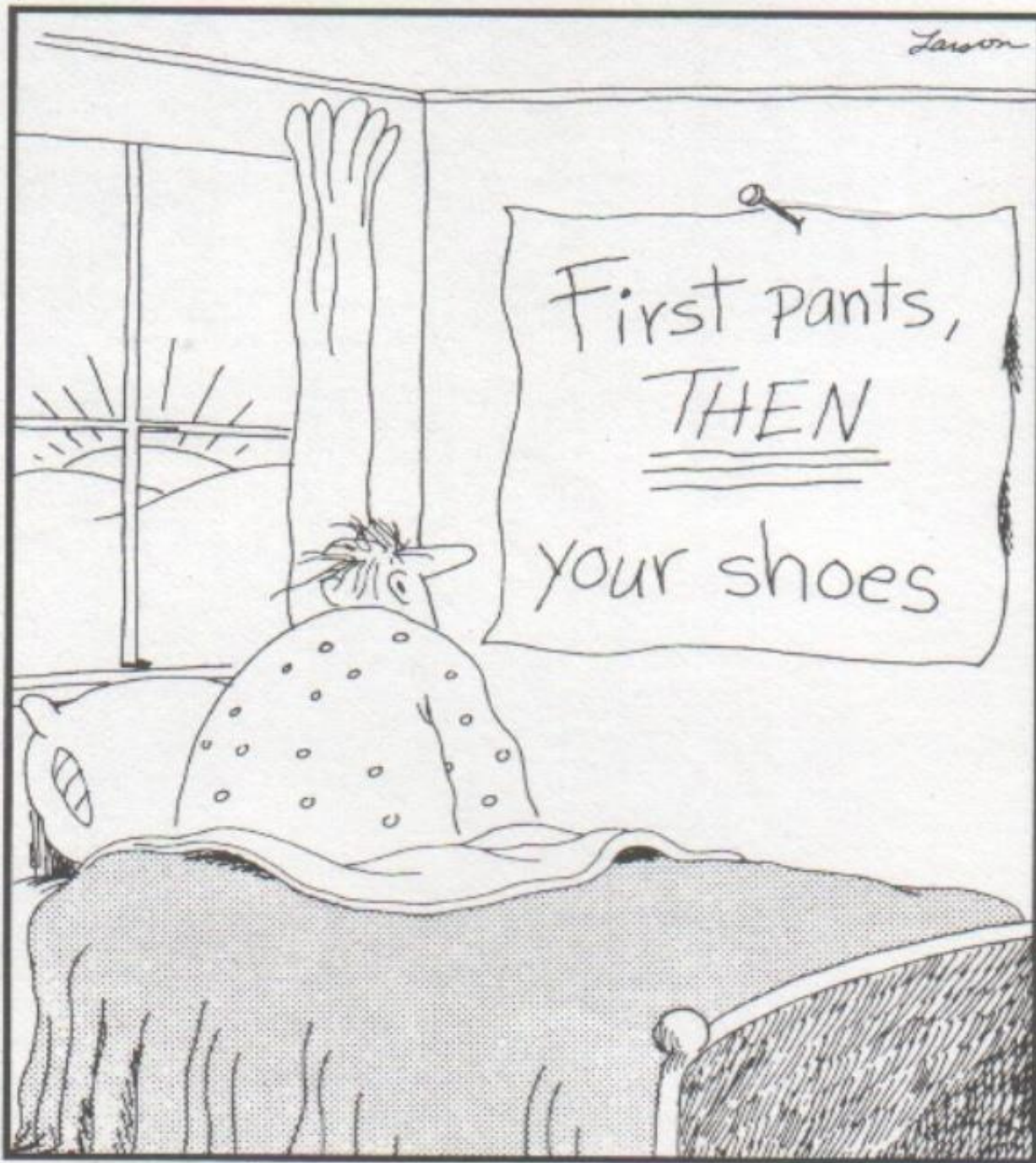
The grandmother said, "Thank you. That's wonderful. I was so worried. God bless you for the good news."

The operator replied, "You're more than welcome. Is Norma your daughter?"

The grandmother said, "No, I'm Norma Findlay in Room 302."

No one tells me shit."

Identitetsproblematikk hos barn med tilknytningsforstyrrelse

*Life is
full of challenge
and frustration.
But sooner or later
you'll find the
hairstyle you like.*

Livet er fullt av utfordringer og frustrasjoner, men før eller senere finner du frisyren du liker.

Identitetsspørsmålet kan avklares

Egentlig var jeg redd han skulle reagere helt annerledes
når han fikk vite at han er adoptert!

Spørsmål i identitetskrisen

- Hvor kommer jeg fra ?
- Hvorfor ble jeg adoptert bort ?
- Hvorfor ville/kunne ikke mine biologiske foreldre beholde meg ?
- Hvem er de ?
- Hvordan har de det ?
- Har mine adoptivforeldre egentlig kjøpt meg ?
- Får mine fosterforeldre betalt for å ha meg ?
- Hvor mange mødre har jeg ?
- Har jeg vært utsatt for andre overgrep ?

Spørsmål barnet stiller seg:

- Ble jeg adoptert fordi mine foreldre ikke kunne få barn?
- Er jeg mindre verdifull enn et egenfødt barn?
- Hvorfor ser ikke jeg ut som alle andre?
- Er min far ukjent fordi min mor har vært utsatt for en voldtekt?
- Barnets to sorgprosesser:
  - Atskillelse fra de biologiske foreldre
  - Ikke være egenfødt barn hos de nye foreldrene

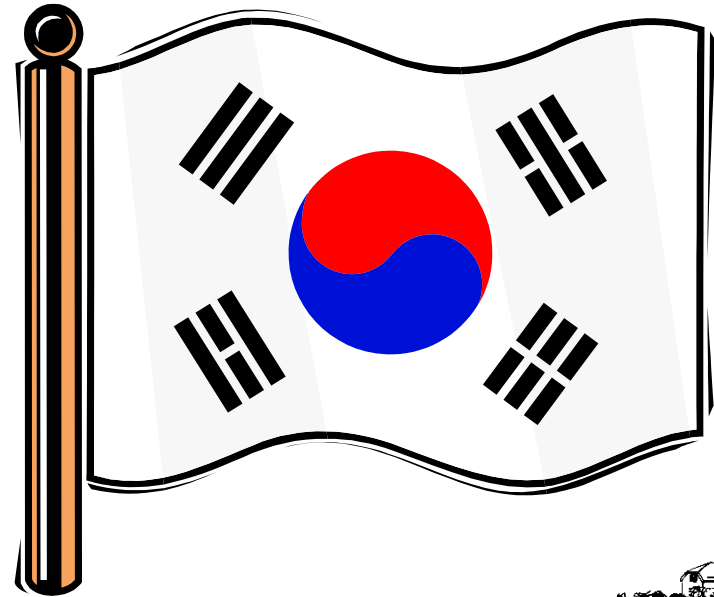
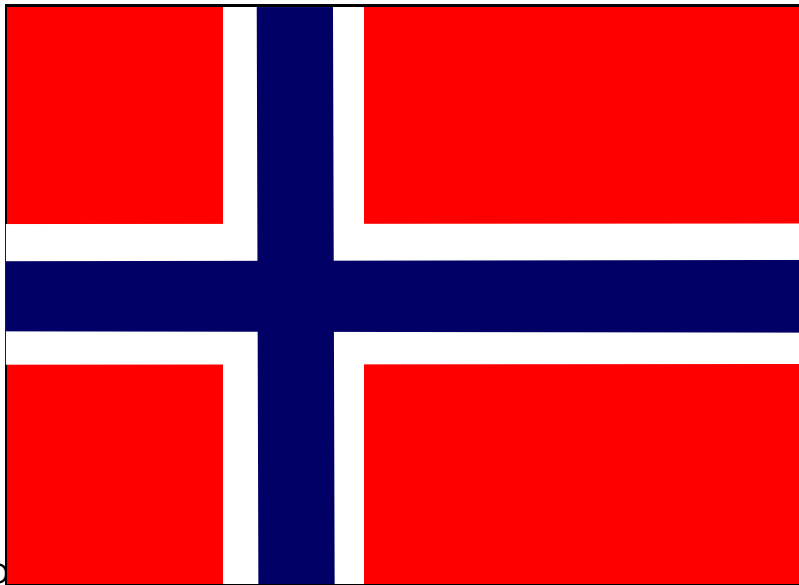

Er jeg norsk eller koreansk ?

Er jeg en nordmann i koreansk kropp ?

Er jeg norsk i sinn og utenlandsk i skinn ?

Er jeg en farget nordmann ?

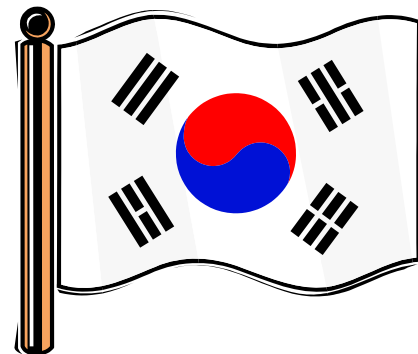
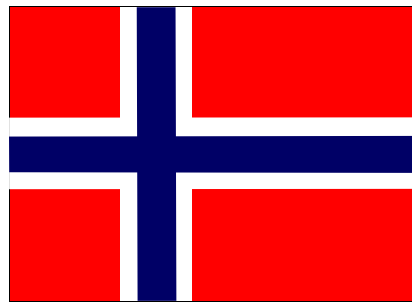
Hvem er mine foreldre for meg ?

- Adoptivforeldre
- Fosterforeldre
- Ordentlige foreldre
- Ekte foreldre
- Steforeldre
- Biologiske foreldre
- Psykologiske foreldre

HVEM ER JEG ?

- Ingen har valgt sine foreldre
- Klarer barnet å si "jeg er adoptert og kommer fra Korea" ?
- Noen sier at de ikke er opptatt av identitetsspørsmålet i det hele tatt

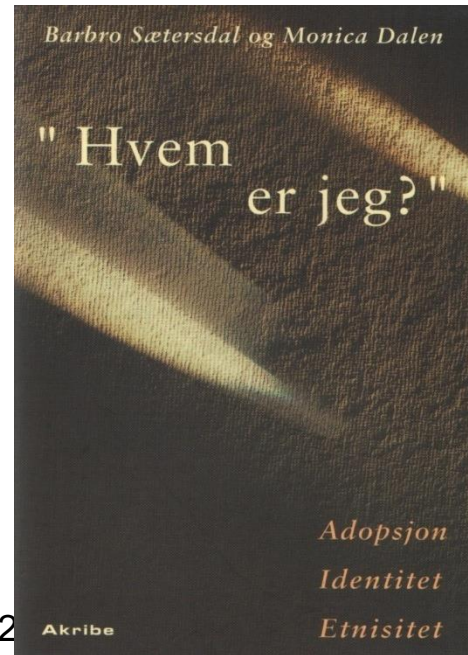
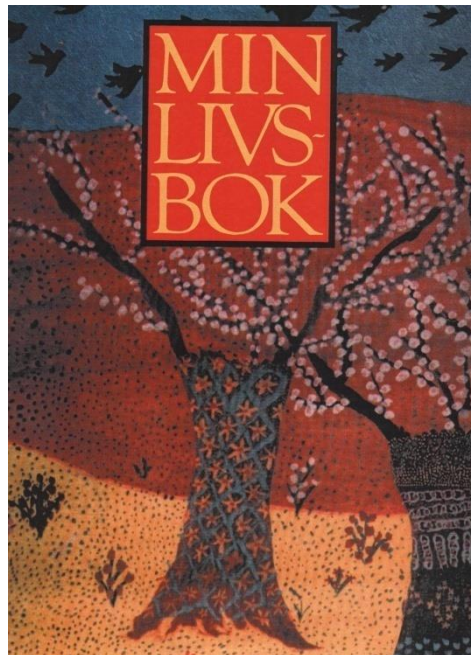
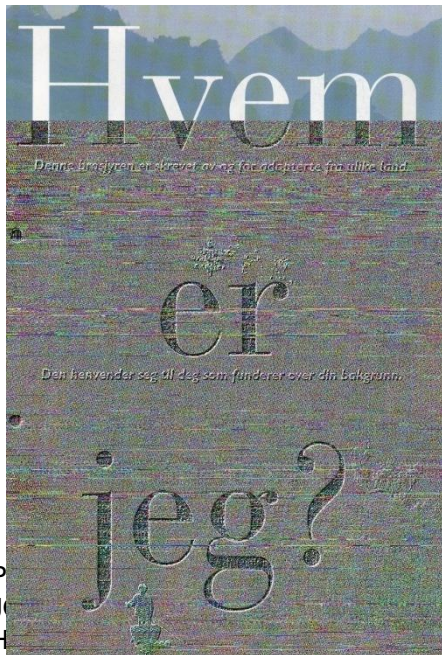
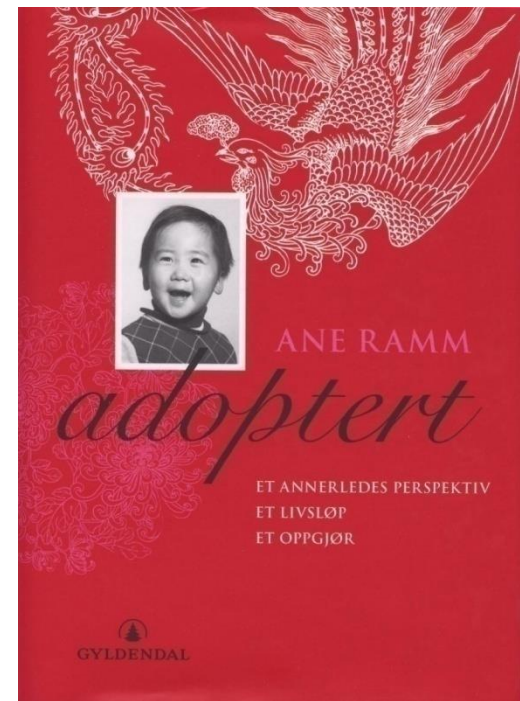

Løsningsstrategier

- Identifisere seg som det utenlandsk adopterte barn
- Lavprofilstrategi: Isolere seg frivillig
- Høyprofilstrategi: Aktivt utforskende
- Profilerings av det norske: Markering av dialekt
- Tilhøre gruppen med høyest status

Identitetslitteratur

Vi må slutte og snakke om røtter

GEIR FOLLEVÅG
ADOPTERT IDENTITET

■ Og tror adoptivfamilien får svi

Geir Follevåg mener det er på høy tid å røske opp oppfatninger om at enkeltmenneskers biologiske opphav er avgjørende. Han går ikke uten videre med på at en biologisk familie skal settes foran adopsjonsfamilien.

FOTO: ERLIND HAARKLOU

stendige livshistorier» og manglende «puslespillbiter».

- Dette er en automatisert fortelling av hva en livshistorie er

verdiggende, du er et hus uten nødvendige byggesteiner, sier Follevåg.

- Vår definisjon av en innvander i dag lyder slik: Hvor er du født? Og av hvem? Dermed vil en person fra Pakistan alltid bli

me prinsipp som ble brukt for å ekskludere jødene fra den tyske jord. Dette er en helt allmenn måte å definere tilknytning til

Aftenposten
28. Februar 2007.

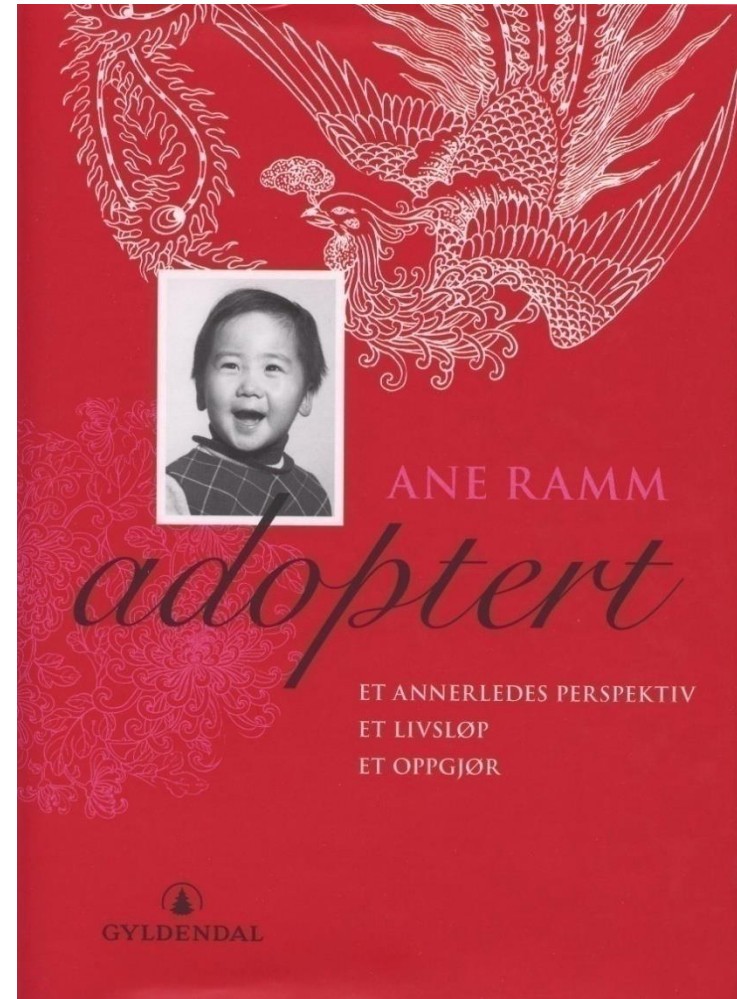
Geir Follevåg: Adoptert identitet

- Fokus på biologiske røtter er overdimensjonert
- Man vil heller ha gode venner enn dårlig familie
- Adopterte behøver ikke å sette seg inn i sin opprinnelige kultur
- Den biologiske familien er ikke nødvendig for å finne sin identitet
- Finn deg i virkeligheten, hva den enn måtte være
- Vær stolt av å være adoptert
- Eller er det en menneskerett å kjenne sine biologiske røtter ?

Ane Ramm - Adoptert

- Et annerledes perspektiv
Et livsløp
Et oppgjør
- Gyldendal Norsk Forlag AS
- 2007

Identitetsbearbeidelse

Hjelp til å lage en livshistorie

- Barnet hadde foreldre som selv har vært barn
- Barnets biologiske foreldre har egenverdi og skal respekteres
  - Ikke minst av adoptivforeldrene
  - De adopterer barnets biologiske foreldre med
  - ”mamma Lise og pappa Per”
- Barnet blir født
- Barnet får et navn
- Barnet blir frigitt til adopsjon
- Barnet har ikke skyld
- Adopsjonen har indre (biologiske foreldres) og ytre (for eksempel økonomiske) årsaker

Hjelp til å lage en livshistorie

- Biologiske søsken – hvor ble de av?
- Fotografier, bilder og andre minner?
- Hvordan adoptivbarnet ble adoptivforeldrenes barn
- Har de biologiske foreldre ikke gitt barnet frivillig fra seg?
- Nærmere alderstilpasset informasjon om de biologiske foreldre til barnet

Når barnet

ikke vil snakke om adopsjonen

- Dette kan ha to muligheter:
  - Barnet vil skåne adoptivforeldrene
  - Barnet takler ikke virkeligheten av å ha to sett foreldre
    - Barnet vil ikke bli minnet på sin annerledeshet
    - Barnet fortrenger realiteten fordi den er for smertefull
    - Slik fortrenkning fortrenger også gode minner og følelser
    - Bearbeidelse fremfor fortrenkning fører til større livsdyktighet
    - Fortrengte følelser har fortsatt en virkning på den psykiske helsen
- Initiativet til å snakke om barnets opphav må komme fra adoptivforeldrene

Utvikling av barnets selvoppfatning

- Hva du kan bruke for å bygge opp et godt selvbilde hos barnet:
  - Attraktive fotografier av barnet
  - Filmopptak der barnet gjør det bra (=Marte Meo)
  - Bruk av kosenavn
- "Ta" ungen for hver gang den gjør noe godt
- Unngå stempling (du er ...)
- Omtal barnet på positive måter
- Aksepter barnets biologiske foreldre
- Lag barnets "livsbok"

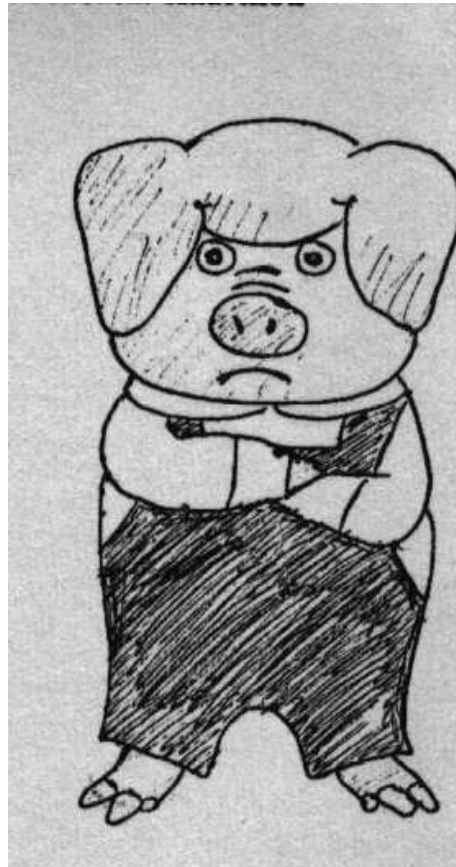

Utvikling av barnets selvoppfatning

- Gjort er gjort og spist er spist
- Avslutt dagens problemer før leggetid
- Ikke problematiser snøen som falt i fjor
- Ikke ta opp igjen og ikke kom tilbake igjen til det gale barnet gjorde på et tidligere tidspunkt
- Hvis barnet gjør det, si:
  - er det ikke bra det er over!
- Vær så sterk at du klarer å tilgi
- End alltid dagen med de 3 K
- Hvert ”god morgen” er starten på en ny dag!
- Barnet: ”Jeg er den jeg ser i mine mors øyne”

Barn med RTF og seksualitet

Forventning om hva barnet tar ansvar for: Seksualitet

- Ikke søk å overbevise din ungdom at den ikke bør være seksuelt aktiv, det virker ikke
- Det er ungdommens ansvar å sørge for prevensjon
- Sørg for åpen kommunikasjon og lær ansvar
- Barn og unge som ikke får nok berøring hjemme, vil søke det ute
- Oppretthold de 3 K (kos, klapp og klem) for fullt gjennom hele ungdomstiden!

RTF og avvikende seksuell atferd

- RTF-barn har opplevd omsorgssvikt
  - Fysisk
  - Psykisk
  - Seksuelt
- Seksualisert atferd virker forstyrrende i sosiale relasjoner
- Den skaper avstand, rot, styr og kaos
- Den motvirker akseptering av barnet

Seksuelle problemer hos barn med RTF

- Småbarn
  - Overdreven masturbasjon
  - Ikke seksuelt motivert, men tegn på deprivasjon
  - Tegn på understimulering og mangel på omsorg
- Førskolebarn
  - Manglende følsomhet i forhold til kroppslige og personlige grenser
  - De voksnes seksualatferd etterlignes, da de voksne ikke gjør forskjell på barn og voksne
- Skolebarn og ungdom
  - Seksuelt misbruk
  - Sjenerthet
  - Seksuell sadistisk atferd
  - Pseudoseksuell atferd for å kontrollere andre - eller av økonomiske grunner

RTF og avvikende seksuell atferd

- Seksuelt misbrukende benekter å ha gjort noe galt
- De har liten innsikt i at de forvolder skade
- Oppvekst uten tilgjengelige voksne presser tidligere frem en seksualisering
- Å bli forlatt øker kroppslig utvikling
- Dette går på bekostning av emosjonell og sosial utvikling

RTF og avvikende seksuell atferd

- Tidlig seksualisert atferd er dermed tegn på for dårlig kvalitet og varighet/stabilitet i omsorg
- Når barndommen ikke har noen mening, kan den bli seksualisert
- Samfunnet støtter opp om dette
- Jakten etter å bli voksen

Relasjonskvaliteter med seksualisert innhold er tidlig innlært

- Det seksuelle innholdet i relasjonskvaliteter er lik over tid
- Den nyfødte skiller mellom det emosjonelt behagelige og det emosjonelt ubehagelige og foretrekker det emosjonelt behagelige
- Følsomheten, kosen og nærheten som barnet opplever i forhold til mor blir utgangspunktet for senere seksuell atferd og tilknytningsatferd
- Denne basisen utgjør den emosjonelle pregningen

Misbruk i første stadiet

- Overgriper skiller ikke mellom seksualobjekter
- Overgriper velger seksualobjekt uavhengig av om han blir avvist eller akseptert
- Overgriper søker seksuell tilfredsstillelse i korte og serielle relasjoner
- Målet er umiddelbar behovstfredsstillelse
- Minste motstands vei velges, og barnet blir lett offeret

Misbruk i første stadiet

- Den grenseoverskridende atferden med seksualisert innhold blir en tidlig innlært relasjonskvalitet som barnet deretter gjenskaper
- Barn som tidlig utsettes for seksuelt misbruk, har økt sannsynlighet for å misbruke
- Seksualisert atferd er et symptom innenfor reaktiv tilknytningsforstyrrelse

Misbruk i første stadiet

- Overgriper kan mene og påstå at offeret liker den seksuelle handlingen
- Incestuøst misbruk tilhører dette første stadiet
- RTF-barnets seksualiserte atferd er tegn på mangel på følsomhet ovenfor andre barn
- Dens innhold, art og språkbruk tar utgangspunkt i den voksne overgriperens handlinger

Misbruk i første stadiet

- Overgriper skjønner ikke at den gjør noe galt
- Overgriper kan referere til at det samme ble gjort med han
- Offeret er likegyldig ovenfor andres initiativ til endring og skjønner ikke behovet for dette

Notater

Seksuelt misbruk av barn

- Jo yngre barnet er når overgrepene finner sted, desto mer alvorlig er konsekvensen
- Penetrering fører til varig personlighetsforstyrrelse
- Halvparten av overgriperne sier at de ble misbrukt gjentatte ganger i egen barndom
- Jo nærmere forhold mellom barnet og overgriper, jo verre for barnet
- Incest er dermed verst

Seksuelt misbruk av barn

- Den typiske overgriperen bruker barnets foreldre til å skaffe seg fortrolig kontakt med barnet
- 94% av pedofile rapporterer å selv ha blitt misbrukt i egen barndom
- Spørsmål om barn med RTF og seksualitet?

Typiske spørsmål fra adoptivforeldre

- Bør vi ha en reiseavbestillingsforsikring?
  - Ja!
- Skal barnet erstatte alt det ødelegger ?
  - Ja
- Bør vi skrive testament snarest ?
  - Ja!

Typiske spørsmål fra adoptivforeldre

- Skal jeg forklare mitt barn at problemene det har er knyttet til tidlige barndomsopplevelser ?
- Skal jeg informere andre i barnets familie om skaden ?
- Bør fremtidige adoptivforeldre forberedes på at de kan få et barn med tilknytningsskade?

Typiske spørsmål fra adoptivforeldre

- Hvordan svarer jeg barnet som sier:
  - Jeg føler at det er noe galt med meg inni meg, men jeg forstår ikke hva det er
  - Jeg vet ikke hva jeg kan gjøre for å føle meg bedre
  - Jeg vet ikke hvorfor jeg er så sint
  - Hvorfor er jeg hele tiden så sliten?
  - Det er flaut at jeg ikke klarer å lære så mye som de andre
- Hvordan skal vi forklare barnet hva RTF er?

Notater

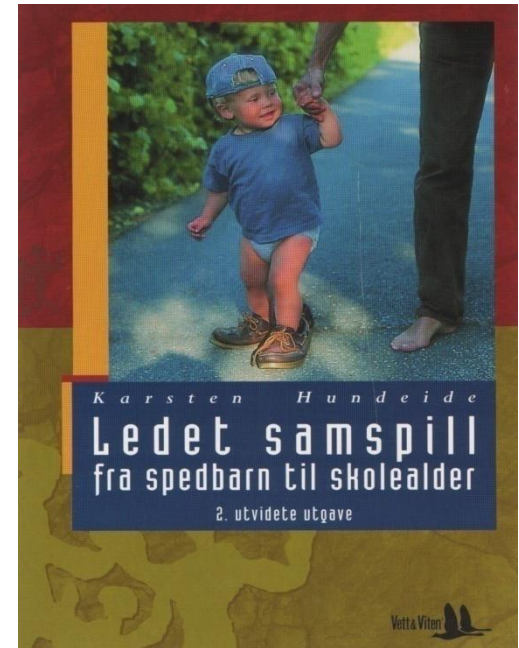
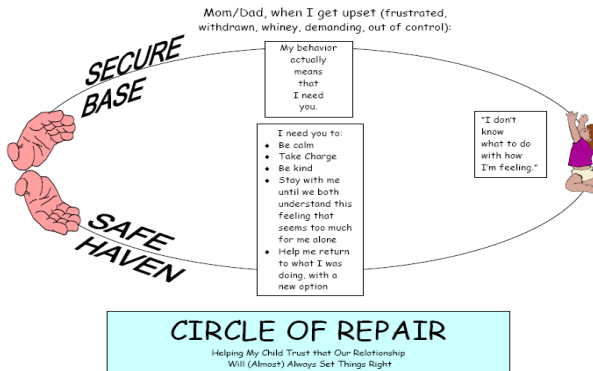
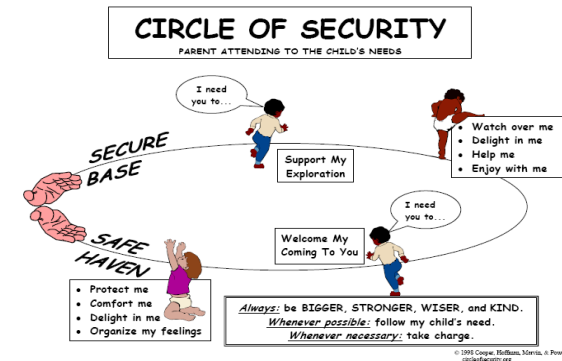
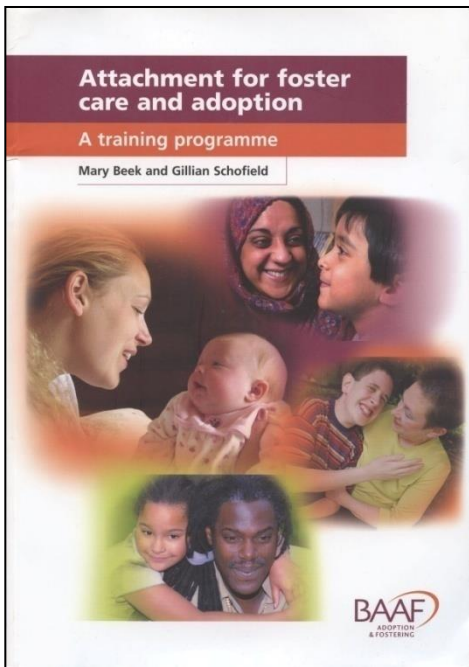

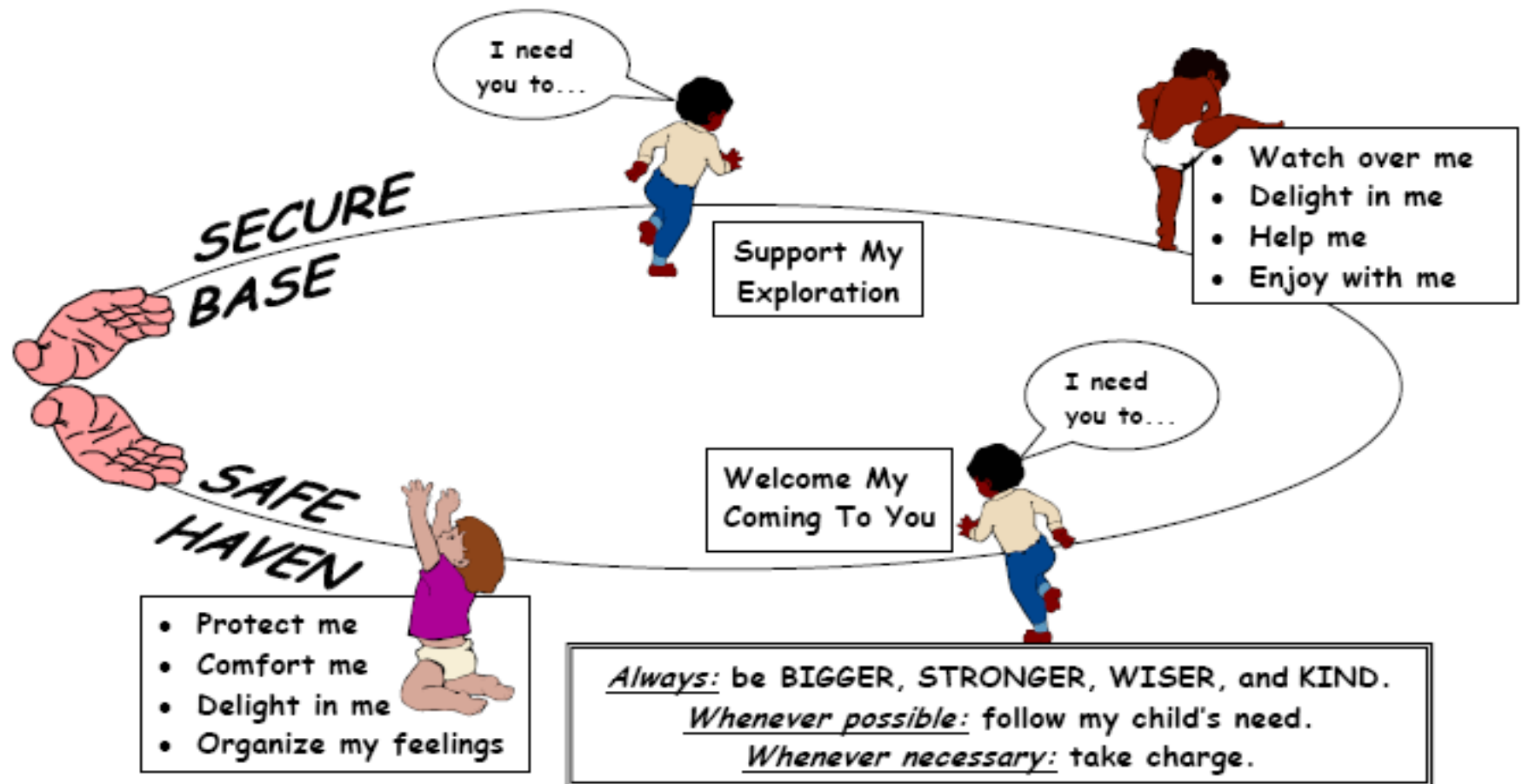

Andre tilknytningsfremmende foreldreskoleringsprogrammer: COS, BAAF, MarteMeo, ICDP

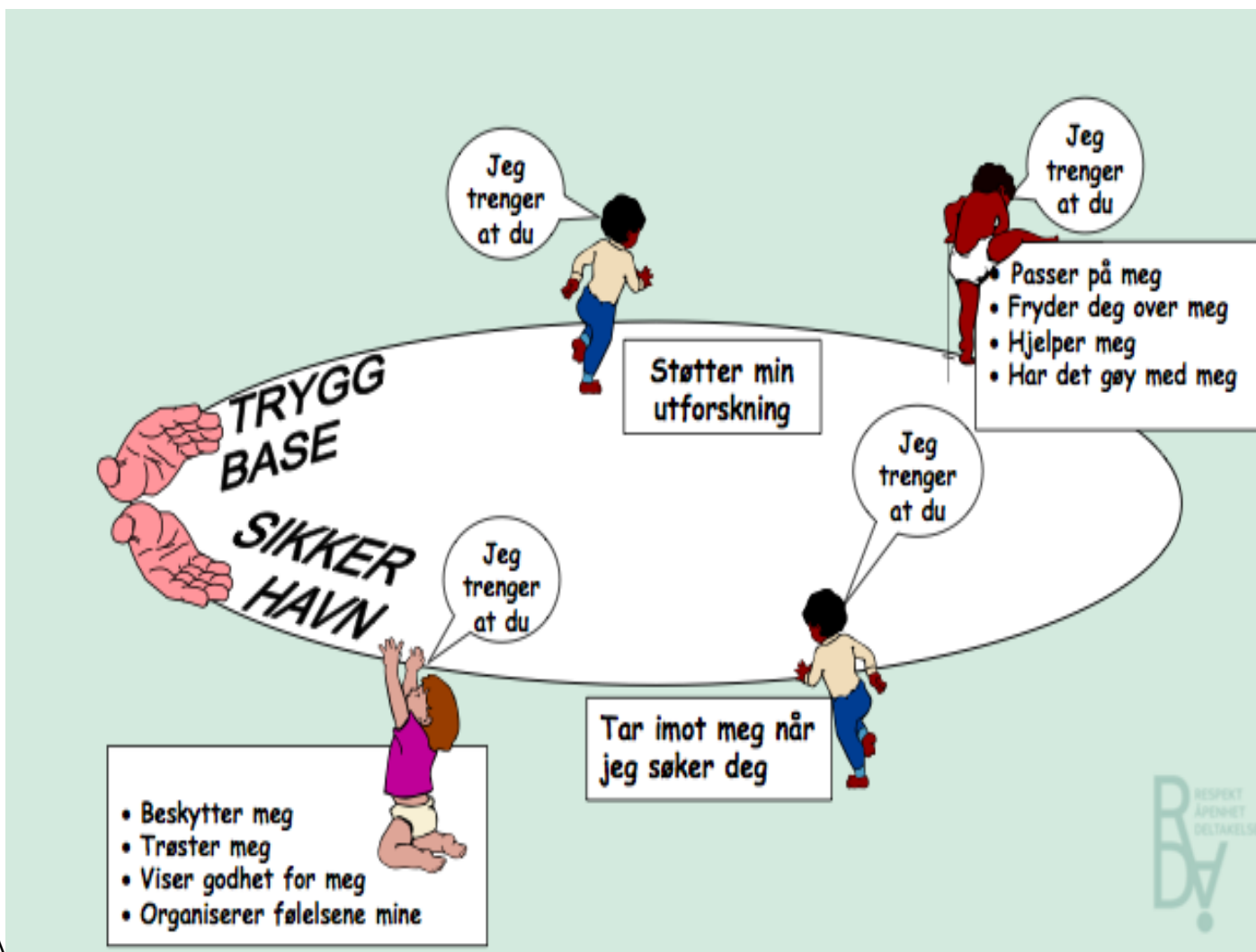

CIRCLE OF SECURITY

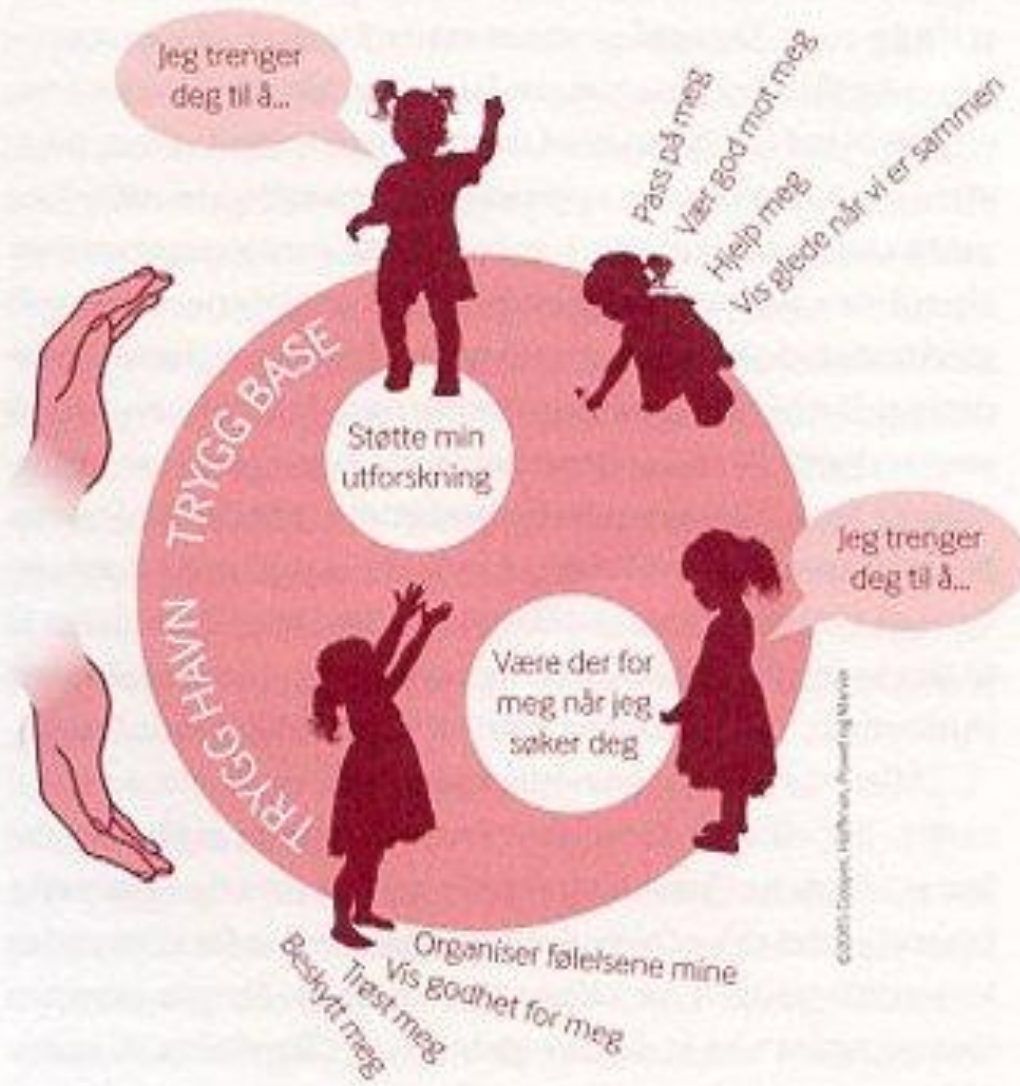
PARENT ATTENDING TO THE CHILD'S NEEDS

COS: Trygghets sirkelen

FOKUS PÅ BARNETS BEHOV

Figur 1. Circle of security, Trygghetssirkelen, av Cooper, Hoffman, Powel og Marvin (2005).

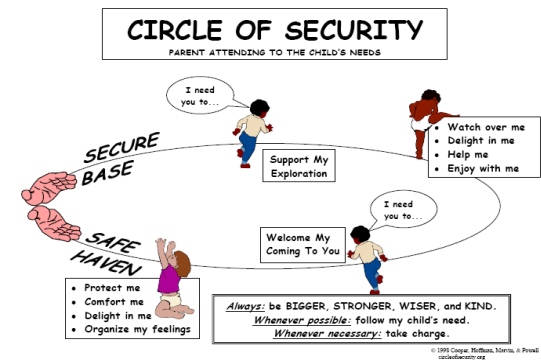
COS: Trygghetssirkelen

- En visualisering av barns behov i relasjon til sine omsorgspersoner
- Tilknytning: Barnets avhengighet og behov for beskyttelse og omsorg
- Utforskning: Barnets selvstendighet og behov for å undersøke og mestre verden
- Det ene avhenger av det andre, et komplementært system – må være i balanse
- Barn befinner seg alltid et eller annet sted på denne sirkelen!
- Et verktøy for å forstå barns behov og signaler i lys av tilknytningsteori
- En metoden som omsetter tilknytningsteori til praksis

Trygghets sirkelen

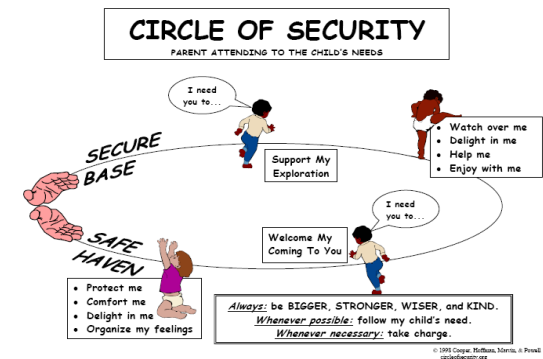
- Trygg base:
- Et barn har behov for å bli støttet i sin utforskningsatferd og tenker
  - Pass på meg
  - Vær god mot meg
  - Hjelp meg
  - Vis glede når vi er sammen
- Etter utforskningen har barnet behov for å komme trygt i havn og tenker
  - Vær der for meg når jeg søker deg
  - Beskytt meg
  - Trøst meg
  - Vis godhet for meg
  - Organiser følelsene mine

Den rolige mor får et rolig barn

Den gode mor skjønner at

- hun er **større, sterkere, klokere, og snill**
- barnet trenger henne
- hun må gripe inn så barnet ikke er alene og ut av kontroll
- hun kan sette seg med barnet på et trygt sted
- hun holder seg rolig og snakker med snill tone
- hun må kose seg med barnet

Den rolige mor beroliger barnet

Den gode mor

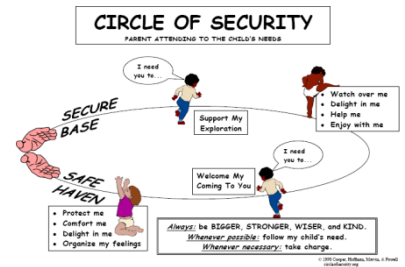
- hjelper barnet til å sette ord på sine følelser
- setter ord på egne følelser
- blir hos sitt barn til det har funnet roen
- er innstilt på at dette kan ta noe tid
- hjelper barnet å sette ord på sine følelser og behov eller hva det måtte streve med, ved å høre på barnet og ved å snakke med det
- fordeler ingen skyld

Når barnets vanskelige følelser dukker opp, skaper den gode mor nærhet

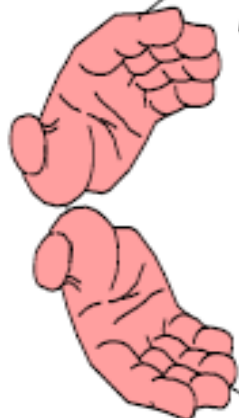
Hun skjønner at:

- det er relasjonen som hjelper barnet å utvikle sin evne til å organisere og regulere sine følelser
- det barnet gjør, gjør det ikke ”med vilje” eller fordi ”det vil mor noe”
- det dreier seg egentlig om barnets behov for å lære seg å takle vanskelige følelser på en trygg måte

Mom/Dad, when I get upset (frustrated, withdrawn, whiney, demanding, out of control):

**SECURE
BASE**

**SAFE
HAVEN**

My behavior
actually
means
that
I need
you.

I need you to:

- Be calm
- Take Charge
- Be kind
- Stay with me until we both understand this feeling that seems too much for me alone
- Help me return to what I was doing, with a new option

"I don't
know
what to do
with how
I'm feeling."

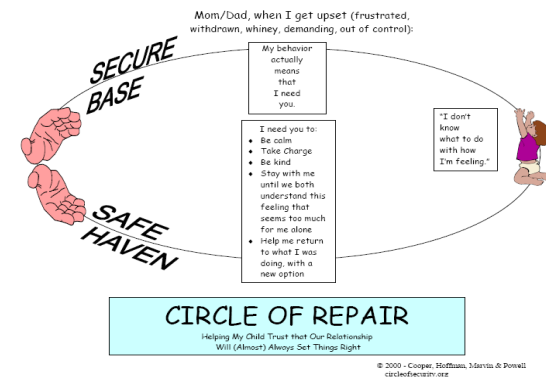

CIRCLE OF REPAIR

Helping My Child Trust that Our Relationship
Will (Almost) Always Set Things Right

Reparasjonssirkel

- Barnet: Når jeg er oppgitt, grinete og sur, trekker meg tilbake, eller er krevende og/eller ute av kontroll
- Da vet jeg ikke hva jeg skal gjøre med mine følelser
- Da er det viktig for meg at du griper rolig inn, er god med meg, blir hos meg og skjønner mine vanskelige følelser sammen med meg
- ...For så å hjelpe meg til å gå tilbake til det jeg holdt på med

1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Notater

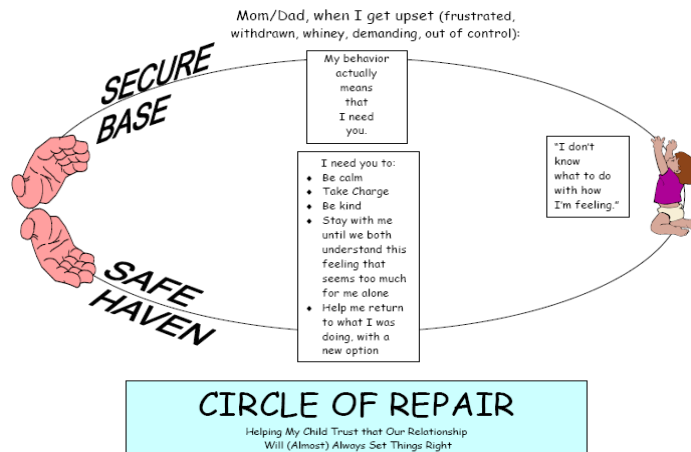

Time-in for relasjonsreparasjon

1. Jeg er oppgitt og barnet mitt er oppgitt
2. Jeg er rolig og barnet mitt er oppgitt
3. Jeg er rolig og barnet mitt er rolig

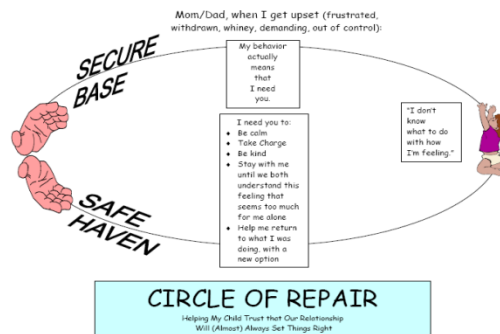

1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Time-in for relasjonsreparasjon

1. Jeg er oppgitt og barnet mitt er oppgitt
  - Når jeg synes det er nødvendig kan jeg gi time-out til ...
  - Jeg skjønner at jeg er større, sterkere, klokere og snill
  - Da minner jeg meg på at barnet mitt trenger meg

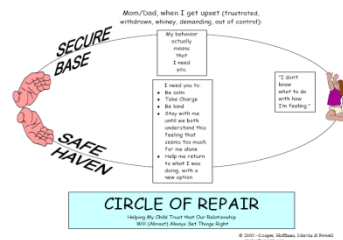
1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Nærhet for reparasjon av vanskelig relasjon

2. Jeg er rolig og barnet mitt er oppgitt

- Sammen bygger vi en reparasjonsrutine
- Jeg griper inn så barnet ikke er alene og ute av kontroll
- Jeg kan sette meg med barnet på vårt trygge time-in sted
- Jeg forholder meg rolig, og med snill tone
- Vi gjør noe annet sammen, koser oss med noe

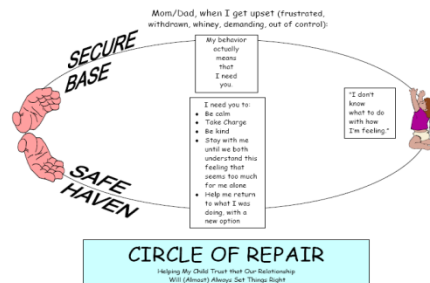
1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Nærhet for reparasjon av vanskelig relasjon

2. Jeg er rolig og barnet mitt er oppgitt

- Jeg hjelper barnet mitt til å sette ord på sine følelser
- Jeg setter ord på mine følelser som dukket opp
- Jeg blir hos mitt barn til det har funnet roen
- Jeg er innstilt på at dette kan ta noe tid

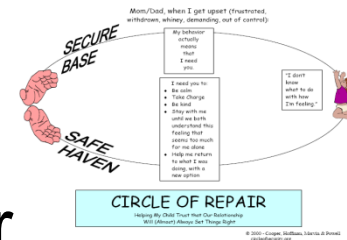
1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

Time-in for relasjonsreparasjon

3. Jeg er rolig og barnet mitt er rolig

- Jeg hjelper barnet mitt til å sette ord på sine følelser og behov - eller hva det måtte streve med ved å høre på barnet, og ved å snakke med det
- Jeg hjelper barnet mitt til å ta ansvar for egen del, og jeg tar ansvar for meg selv
- Jeg fordeler ingen skyld
- Vi snakker sammen om den nye måten å takle problemer på fremover

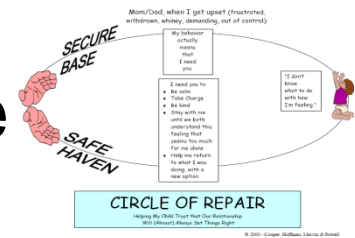
1998 Cooper, Hoffman, Marvin and Powell circleofsecurity.org

Time-in for relasjonsreparasjon

OBS:

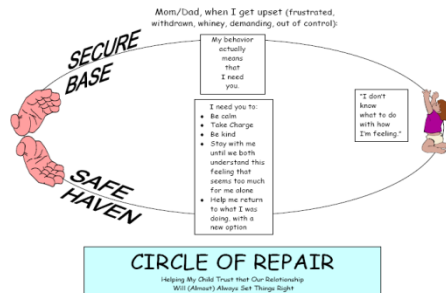
- Det er **relasjonen** som **hjelper** mitt barn å utvikle sin evne til å organisere og regulere sine følelser
- Det barnet gjør, kan for meg virke som om det gjør det med vilje
- Men egentlig dreier det seg om mitt **barns behov for å en gang lære seg å takle vanskelige følelser** på en trygg måte

Time-in for relasjonsreparasjon

OBS:

- Med grunnholdningen ”jeg klarer” og ”vi klarer” vil mitt barn oppfatte meg som den som er **større, sterkere, klokere og snill.**
- Dette vil igjen forsikre barnet om at dets følelser vil bli ordnet og organisert.
- Relasjonen vil på denne måten bli reparert.

1998 Cooper, Hoffman, Marvin og Powell circleofsecurity.org

COS

som tilknytningsfremmende program

- Øker foreldrenes evne til å observere, gjenkjenne, og forstå barnets behov
- COS er en modell for hvordan man som omsorgsperson kan møte disse behovene
- COS tar i betraktning at vi alle har ulik erfaringshistorie, og at denne påvirker hvordan vi inngår i relasjonen til barn på
- COS tar i betraktning at barn har ulike måter å forholde seg til verden på, basert på sine tidligste omsorgserfaringer
- Målet med COS-opplæring er å øke foreldrenes forståelse og refleksjon omkring barnet, og dermed kunne møte barnets underliggende behov, og ikke nødvendigvis kun den observerbare ytre atferden

COS

som tilknytningsfremmende program

- Å møte barnets faktiske behov vil føre til en opplevelse av å bli forstått, som vil gi en følelse av trygghet
- Denne tryggheten vil etter hvert forankres i barnet selv, og det vil stå sterkere til å møte livets utfordringer
- For å oppnå en trygg tilknytning, trenger barna at en voksen er tilstede og imøtekommer dets behov hele veien
- Først i hjemmet, deretter i barnehagen, og så i skolen (nettverkstilknytningsterapi)

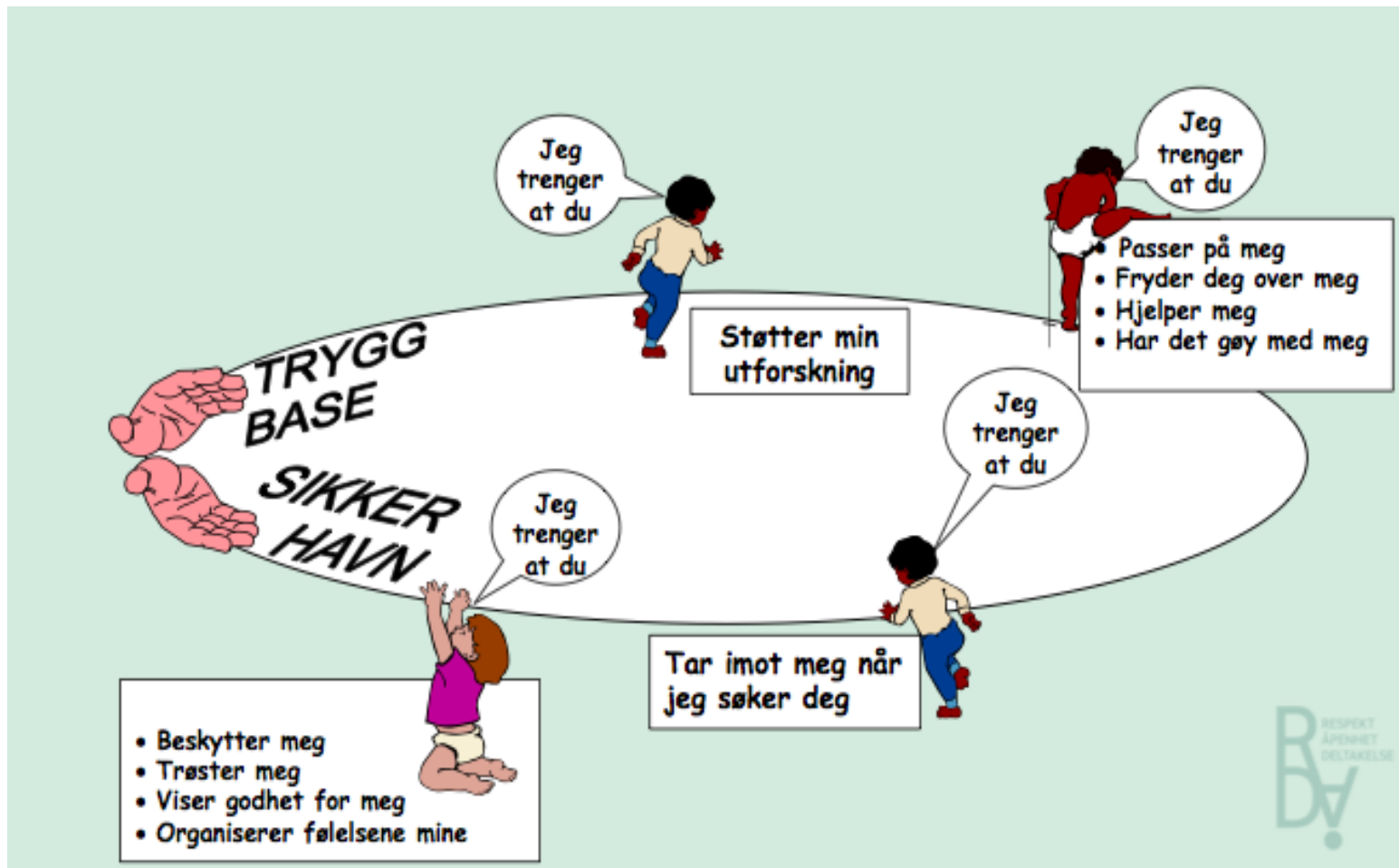

De trygge barna i barnehage og skole

- Har erfaringer på å bli møtt på sine tilknytningsbehov
- Har erfaringer på at følelser er ufarlige og kan deles
- Har tydelige signaler til omgivelsene om sine behov
- Vil som regel fungere godt i barnehage og skole

Trygghets sirkelen og being with

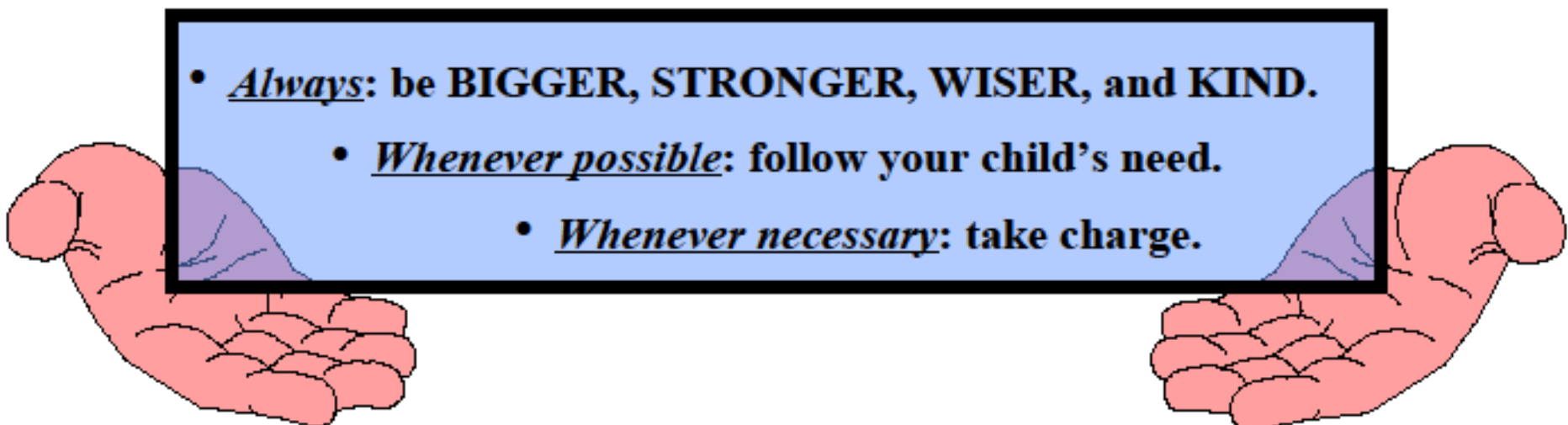
Shared Feeling

BEING WITH

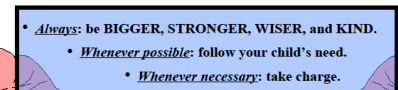
(Almost)
Everything I Need to Know
About Being a Parent
in
25 Words or less

-
- A blue rectangular box with a black border is held by two cartoon hands. The hands are pink with purple palms and are positioned on the left and right sides of the box, with fingers pointing upwards. The box contains three bullet points.
- Always: be **BIGGER, STRONGER, WISER, and KIND.**
  - Whenever possible: follow your child's need.
  - Whenever necessary: take charge.

Bigger, stronger, wiser and kind

- Alltid større, sterkere og klokere enn barnet. Og samtidig god.
- Dette er essensen i grensesetting
  - Større i kraft av alder, kunnskap, erfaring
  - Sterkere gjennom å ta tak og gripe inn når nødvendig
  - Klokere i å finne balansen; vite når og hvordan, uten at godheten forsvinner

(Almost)
Everything I Need to Know
About Being a Parent
in
25 Words or less

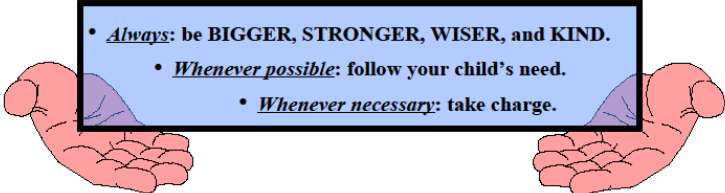

• *Always:* be **BIGGER, STRONGER, WISER, and KIND.**
• *Whenever possible:* follow your child's need.
• *Whenever necessary:* take charge.

COS og reparasjon

- Alle gjør feil
- 30 % er godt nok
- Betydningen av reparasjon
- Livet er ikke perfekt!

(Almost)
Everything I Need to Know
About Being a Parent
in
25 Words or less

-
- *Always:* be **BIGGER, STRONGER, WISER, and KIND.**
  - *Whenever possible:* follow your child's need.
  - *Whenever necessary:* take charge.

Haimusikk – spøkelseser fra egen fortid

- Å repetere og gjenta egne omsorgserfaringer i møte med andre
  - Bråk, rot, klenging mm.
  - I utgangspunktet ufarlige situasjoner blir «farlige»

Notater

Notater

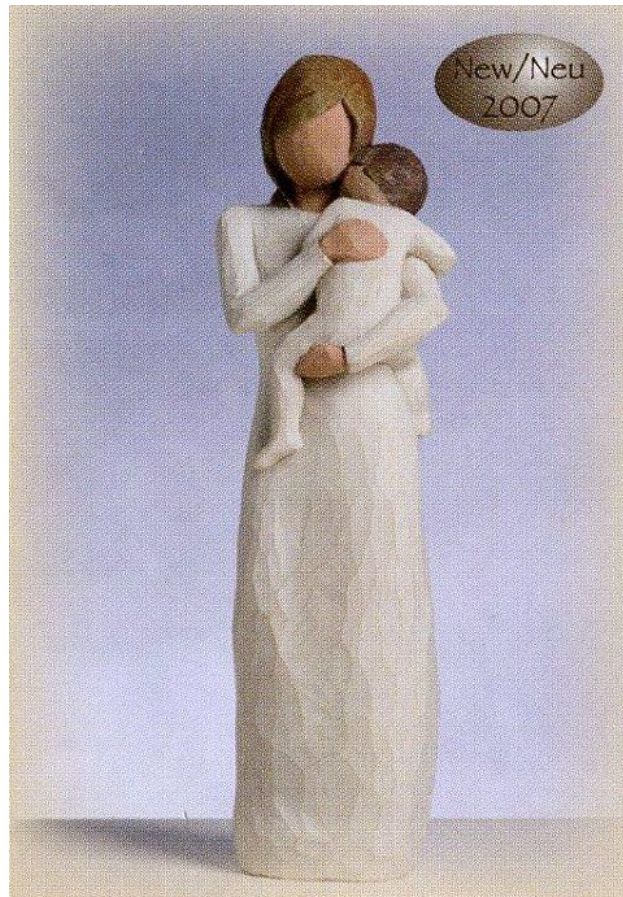

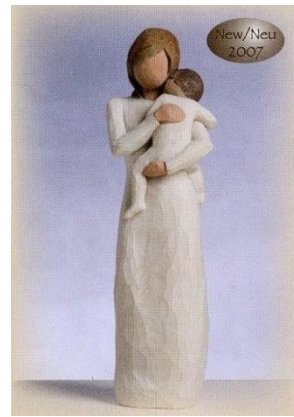

Tilknytningsfremmende foreldreskoleringsprogrammer: **Marte Meo**

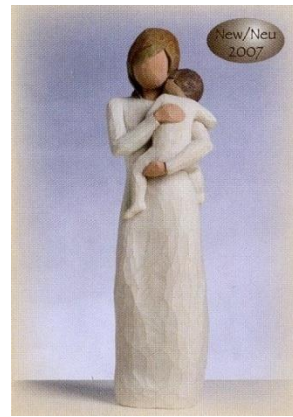
MARTE MEO

- Det gjøres videoopptak av samspillet mellom foreldre og barn
- Opptakene gjennomgås med foreldrene
- Det gis positive, bekreftende tilbakemeldinger på de positive samspillsekvensene etter Marte Meos kommunikasjonsprinsipper
- Istedenfor nei-sirkler fremmes ja-sirkler

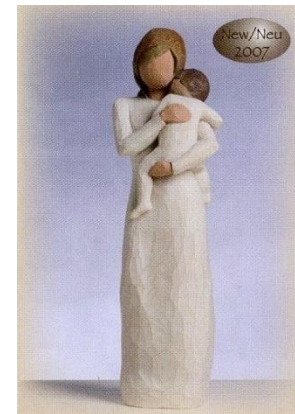
MARTE MEO

- Marte Meo er en metode for å styrke samspill
- Den er utviklet av Maria Arts i Nederland
- Målet er å styrke samspillet mellom foreldre og barn ved å hjelpe dem inn i en positiv sirkel
- Det betyr fokus på de positive kommunikasjonsprinsipper i dialogen
- Det betyr å øke oppmerksomheten og sensitiviteten hos den voksne
- Dvs. hjelpe foreldre til å mestre samspill og dermed støtte barnets utvikling

Marte Meo bygger på utviklingspsykologiens transaksjonsmodell

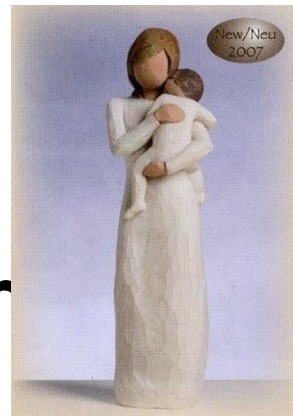

- Utvikling skjer som en gjensidig påvirkning eller interaksjon mellom barnet og miljøet over tid
- Transaksjonsmodellen er lik interaksjon over tid, dvs. at barnet og miljøet er i konstant forandring og utvikling
- Dette vurderes til å være den mest adekvate modellen i utviklingspsykologien
- Her har kvalitet på samspill stor betydning
- Utfordringen er å forbedre dette

Marte Meos

kommunikasjonsprinsipper

1. Se og følg barnets initiativ
2. Bekreft positivt det initiativ som er passende ut fra den sosiale situasjonen
3. Benevne handlinger og følelser
4. Ta tur
5. Del glede
6. Marker begynnelse og slutt på en handlingssekvens
7. Led kommunikasjonen

EN GOD SAMHANDLING

1. BARNET GIR ET SIGNAL
2. DEN VOKSNE BEKREFTER SIGNALET
3. DEN VOKSNE UTVIDER SAMHANDLINGEN
4. DEN VOKSNE AVSLUTTER SAMHANDLINGEN

Tilknytningsfremmende foreldreskoleringsprogrammer:

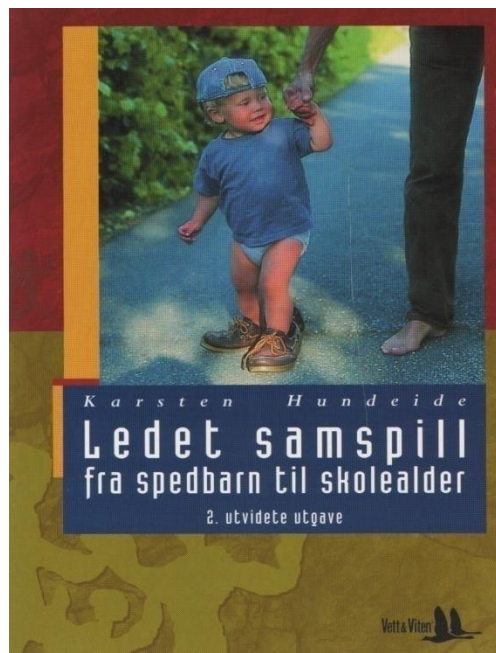
ICDP:

Foreldreveiledning

ved Henning Rye og Karsten Hundeide

ifølge ICDP (International Child Development Program)

Følelsmessig kommunikasjon. Vett & Viten as 2001

Foreldreveiledning ved Henning Rye og Karsten Hundeide ifølge ICDP (International Child Development Program) Følelsesmessig kommunikasjon:

God følelsesmessig kommunikasjon:

Viser kjærlige følelser

Følger barnets initiativ

Har god dialog med barnet

Roser og anerkjenner
barnet

Dårlig følelsesmessig kommunikasjon:

Overser og avviser barnet

Dominerer og pådytter
barnet egne initiativ

Ingen kommunikasjon med
barnet

Nedvurderer og avkrefter
barnets verdi og
ferdigheter

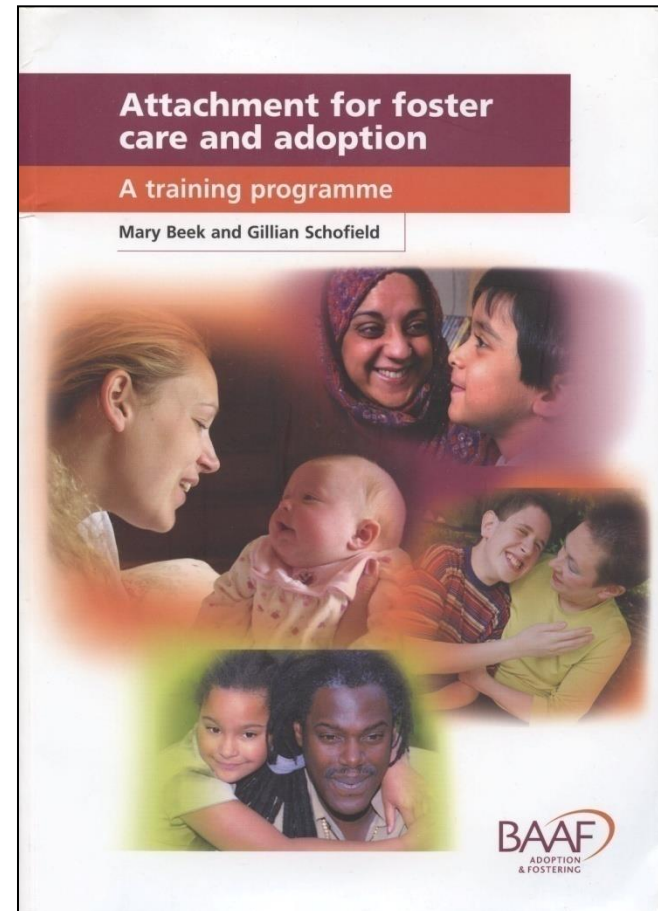
- **God formidling og berikelse:**
  - Hjelper barnet med å samle sin oppmerksomhet
  - Formidler mening med entusiasme til barnets opplevelser
  - Utvider og beriker barnets opplevelser med sammenligninger, historier og forklaringer
  - Regulerer barnets handlinger steg for steg.
  - Setter grenser for hva som er tillatt på en positiv måte.
- **Dårlig formidling og berikelse:**
  - Distraherer og forvirrer barnet med motstridende stimuli
  - Snakker ikke, og er likegyldig til barnets opplevelser
  - Sier lite, bare det som er nødvendig i øyeblikket.
  - Gir seg ikke tid til å gi forklaringer.
  - "La det skure"-holdning.
  - Overlater barnet til seg selv. Ingen veiledning for barnets handlinger.
  - Negativ grensesetting uten forklaringer.

Mary Beek & Gillian Schofield

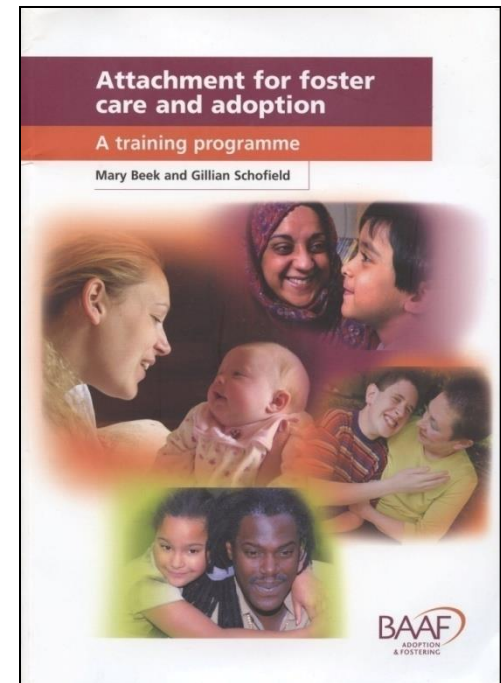
Attachment for foster care and adoption

- Et treningsprogram
- 1988
- Med 2 DVD

Attachment for foster care and adoption

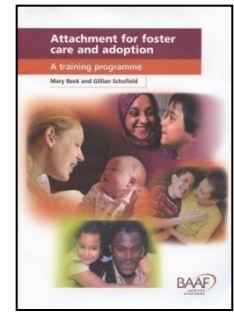
- Tilgjengelighet
- Responsivitet
- Akseptere barnet
- Samarbeidende omsorg
- Fremme familietilhørighet

Mary Beek and Gillian Schofield

Attachment handbook for foster care and adoption Tilknytningshåndbok for fosterhjem og adopsjon

- Endring av tilknytningsmønster
- Atferdsmønstre har utviklet seg, for overlevelse
- Varm, fast og pålitelig omsorg kan endre barns forventninger til nære voksne og seg selv
- Det dreier seg om endring av de indre arbeidsmodeller

Mary Beek and Gillian Schofield

Endring av indre arbeidsmodell:

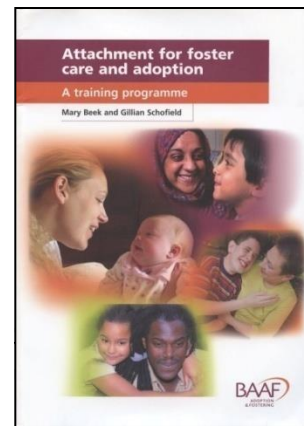
Fra: Omsorg er truende og jeg er ikke verdt å bli elsket

Til: Omsorg er beskyttende og jeg er verdt å bli elsket

Forutsetninger:

- Terapeutisk omsorg der foreldrene viser barnet
- at de er pålitelige og til å stole på
- at de er fysisk og følelsesmessig tilgjengelige
- at de er oppmerksomme på barnets behov
- at de skjønner barnets tidlige beskyttelsesstrategier

Mary Beek and Gillian Schofield

Endring av indre arbeidsmodell:

Fra:

Omsorg er truende og jeg er ikke verdt å bli elsket

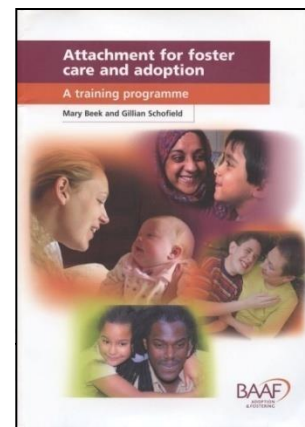
Til:

Omsorg er beskyttende og jeg er verdt å bli elsket

Målsetting:

- Å utvikle en ny ide om de nye omsorgspersoner som tilgjengelige, beskyttende, og pålitelige
- å utvikle en ny ide om seg selv som potent

Mary Beek and Gillian Schofield

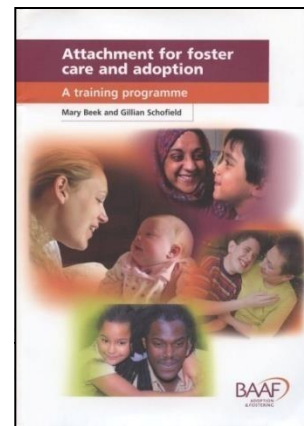

Barnets videre utvikling av tilknytning er avhengig av samhandlingen mellom barnet og foreldrene: En sirkel!

- Omsorgsgivers bevissthet: Egne tanker og følelser om barnet former **omsorgsatferd**
- Den voksnes omsorgsatferd påvirker **hva barnet tenker og føler**
- Hva barnet tenker og føler uttrykker **barnet med sin atferd**
- Barnets atferd påvirker igjen **hva omsorgsgiver tenker og føler om barnets atferd**

Mary Beek and Gillian Schofield

Å sørge for en trygg base

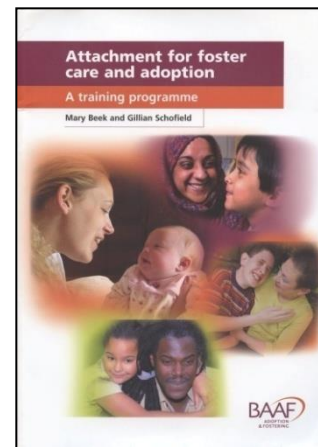
1. Å være tilgjengelig: Hjelp barn til å kjenne tillit
2. Å gi sensitive gjensvar: Hjelp barn til å håndtere og regulere følelser og atferd
3. Å godta barnet: Bygge selvfølelse
4. Å gi omsorg som er samarbeidsinnstilt: Hjelp barnet til å kjenne etter at det mestrer
5. Å fremme familiemedlemskap: Hjelp barnet til å høre til

Mary Beek and
Gillian Schofield

1. Å være tilgjengelig: Hjelpe barn til å kjenne tillit

- Å være fysisk og følelsesmessig tilstede
- Gi barnet opplevelsen av at det kan være trygg på at behov blir dekket på en varm måte, pålitelig og over tid
- Denne tryggheten vil fremme utforskningsatferd, vel vitende om at beskyttelse vil være der når den trengs

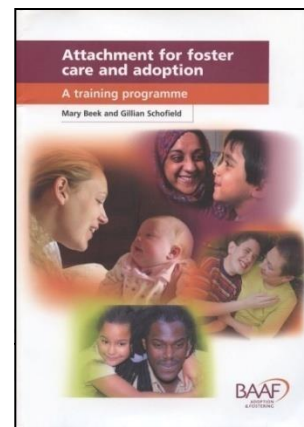
Mary Beek and
Gillian Schofield

2. Å gi sensitive gjensvar: Hjelpe barn til å håndtere og regulere følelser og atferd

- Empatievne: Foreldrenes evne til å sette seg i barnets sted
- Reflektere det som rører seg i barnet
- Dele egne følelser med barnet

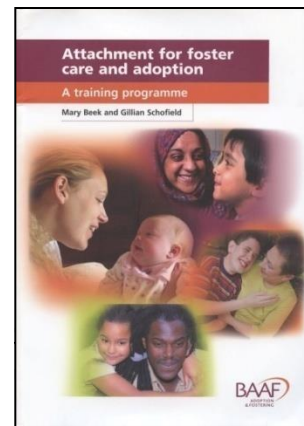
Mary Beek and
Gillian Schofield

3. Å godta barnet: Bygge selvfølelse

- Tilsvare ubetinget kjærlighet
- La barnet forstå at det er akseptert uten betingelser
- Hjelp barnet til å erfare seg selv som verdig kjærlighet og støtte

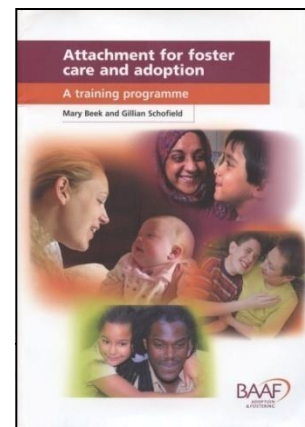
Mary Beek and
Gillian Schofield

4. Å gi omsorg som er samarbeidsinnstilt: Hjelp barnet til å kjenne etter at det mestrer

- Å forstå barnet som en selvstendig person med følelser, ønsker og mål som er gyldige og meningsbærende
- Minding the baby
- Selvstendighetsfremming

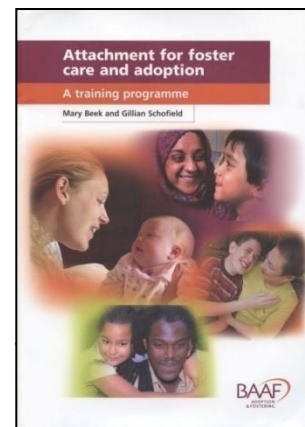
Mary Beek and
Gillian Schofield

5. Å fremme familiemedlemskap: Å hjelpe barnet å høre til

- Å inkludere barnet sosialt og personlig som fullverdig familiemedlem
- Bistå fosterbarnet til å opprettholde en følelse av sammenheng og tilhørighet med opprinnelsesfamilien
- Hjelpe til med å ha et avslappet forhold til det å ha to familier

Mary Beek and
Gillian Schofield

Andre tilknytningsrelaterte behandlingsmetoder: EMDR, TFT, NLP, hypnoterapi

Andre tilknytningsrelaterte
behandlingsmetoder:

EMDR:

Traumebearbeidende

Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR)

Kurs - Arrangert av Senter for Krisepsykologi

- EMDR og barn: deltema: EMDR with attachment disordered children with video examples

For informasjon kontakt:

- Senter for Krisepsykologi -
Fabrikkgt. 5, 5059 Bergen
- Tlf. : 55 59 61 80
- E-mail : cfcrisis@online.no

Andre tilknytningsstøttende
behandlingsmetoder:

TFT:

Tankefeltterapi

Tilknytningsterapi og TFT

- TFT med tapping er
  - Taktil/berørende (aktiverer oxytocin)
  - Skaper avspenning og ro
  - Rytmask
  - Trøstende
  - Desensitiserende
  - Øver på å ta imot
  - Ivaretakende
  - Legger til rette for å kjenne etter følelser

Tilknytningsterapi og TFT

- TFT med tapping på mors fang
  - Barnet slapper av mens
    - mor benevner det vanskelige (traumet) barnet strever med
  - Barnet konsentrerer seg på å kjenne etter egne vanskelige følelser og opplevelser, samtidig som disse nøytraliseres under tappingen

Andre tilknytningsrelaterte
behandlingsmetoder:

NLP og Hypnoterapi:

Tove Øvren Johansen

NLP master og coach 40 29 08 00

STOP FOR ANVENDELSEN AF RE-BIRTHING TERAPI I BEHANDLINGEN AF REAKTIV TILKNYTNINGSFORSTYRRELSE

Re-birthing terapi er en behandlingsform, der indebærer, at klienten bliver pakket stramt ind i et tæppe eller andet materiale i længere tid i forsøget på at simulere Rebirth (genfødsel). Anvendt overfor et barn, der lider af 'reaktiv tilknytningsforstyrrelse', er det hensigten at barnet så skal blive i stand til at igangsætte en sikker tilknytning til forældrene (omsorgspersonerne). Reaktiv tilknytningsforstyrrelse er en tilstand, hvor et barn kan fremstå distanceret, passiv, hæmmet eller utilbøjelig til at engagere sig i alderssvarende sociale samspil.

Den 16.07.2002 udsendte American Psychiatric Association (APA) en advarsel mod anvendelsen af Re-birthing terapi i behandlingen af Reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Det skete efter at ét barn med sikkerhed døde som en direkte konsekvens af denne behandling. Det blev fastslået, at der ikke eksisterer noget videnskabeligt bevis for, at Re-birthing terapi er effektiv overfor denne lidelse. Den 17.09.2002 vedtog et flertal i Repræsentanternes Hus en resolution. Heri omtales Re-birthing terapi som en farlig og skadelig behandlingsform og resolutionen opfordrer alle enkeltstaterne til at vedtage love, som forbyder denne behandlingsform.

Holdingterapi og rebirthing

- Omtales i litteraturen som likedan
- Dette fører til en generell skepsis til holdingterapi
- Dette er en misforståelse

Du har nå gått på kurs del 3:

Tilknytningstrening

- 21. Empati- og følelsetrening**
- 22. Sosial trening**
- 23. Tydelig ledelse av barnet**
- 24. Regelmessighet, rutiner, rytme, konsistens og forutsigbarhet: Likhet over tid**
- 25. Struktur og orden**
- 26. Innramming (framing)**
- 27. Konsekvent ledelse av barnet: Motvirk mas**
- 28. Hvorfor straff ikke virker, men logiske konsekvenser (oppgjør)**
- 29. Belønning, helst ikke-materiell**
- 30. Systemteoretisk behandlingstenkning**

For deg som ikke har gått på kurs del 1

Den gode mor og Emma tvert imot:

Om tilknytningsforstyrrelse

- Tilknytning i den prenatale fasen
- Normalutvikling innenfor utviklingspsykologisk teori: trygg tilknytning hos den gode mor
- Hypotesen om gjenskapning av tidlig opplevde relasjonskvaliteter
- Tilknytningskontinuum
- Avvikende tilknytningsformer
- Reaktiv tilknytningsforstyrrelse
- Udiskriminerende tilknytningsforstyrrelse

For deg som ikke har gått på kurs del 2

- Tilknytningsforstyrrelse skal behandles med tilknytning
- Barnet kan ikke snakkes til tilknytning, det må knyttes
- Det gjøres med tilknytningsfremmende aktiviteter
- Det er grunnleggende tillit, trygg base, berøring, blikkontakt, trøst, ubetingethet, mv.
- Vinner barnet taper begge, vinner de voksne vinner begge

For deg som ikke har gått på kurs del 2: **TIFA: Tilknytningsfremmende aktiviteter**

- 1. Grunnleggende tillit: Trygg base og utforskningsatferd**
- 2. Berøring**
- 3. Blikkontakt**
- 4. Sensitivitet, inntoning, responsivitet, intersubjektivitet og gjensidighet**
- 5. Traumbearbeidelse og trøst**
- 6. Ubetinget kjærlighet**
- 7. Psykisk holding**
- 8. Tilgjengelighet**
- 9. Forutsigbarhet**
- 10. Holding**

For deg som ikke har gått på kurs del 2:
TIHMI: Tilknytningsfremmende hjelpemidler

11. Tid

12. Sang, musikk og dans

13. Visualisering – synliggjøring

14. Dyr, datadyr og kosedyr

15. Oppgaver i huset gir familietilhørighet

16. Leker og bøker

17. Dagbok, fotografering og filming

18. Bevegelse og sansetrening

19. Metaforer, ordtak og parallellhistorier

20. Defokusering fra det materialistiske

For deg som ikke har gått på kurs del 4: **Tilknytningstiltak i familien**

Med fokus på:

1. Barnet – pasienten
2. Foreldrene – adoptiv- og fosterforeldre
3. Terapeuten – tilknytningsterapeuten
4. Møtet mellom familien og hjelperne
5. Behandling: **Tilknytningstiltak i familien**
6. Ettetanke

For deg som ikke har gått på kurs del 5: **Nettverkstilknypningsterapi**

En implementering av TIFA og TIHMI i:

33. Helsestasjon

34. Barnehage

35. Skole

36. PPT

37. Barnevern

38. Barnevernsinstitusjon

39. NAV

40. Samfunnet

Kurs del 5: **Nettverkstilknypningsterapi:** Tilknytningsfremmende aktiviteter i instansene

1. Grunnleggende tillit: Trygg base og utforskningsatferd
2. Berøring
3. Blikkontakt
4. Sensitivitet, inntoning, responsivitet, intersubjektivitet og gjensidighet
5. Traumebearbeidelse og trøst
6. Ubetinget kjærlighet
7. Psykisk holding
8. Tilgjengelighet
9. Forutsigbarhet
10. Holding
32. Helsestasjon
33. Barnehage
34. Skole
35. PPT
36. Barnevern
37. Barnevernsinstitusjon
38. Psykisk helsevern for barn og ungdom ABUP
39. NAV
40. Samfunnet

Kurs del 5: **Nettverkstilknypningsterapi:** Tilknytningsfremmende hjelpemidler i instansene

11. Tid
12. Sang og musikk og dans
13. Visualisering
14. Dyr, datadyr og kosedyr
15. Oppgaver i familien og huset
16. Bøker, leker og spill
17. Dagbok, fotografering og filming
18. Bevegelse og sansetrening
19. Metaforer, ordtak og parallellhistorier
20. Defokusering fra det materialistiske
33. Helsestasjon
34. Barnehage
35. Skole
36. PPT
37. Barnevern
38. Barnevernsinstitusjon
39. NAV
40. Samfunnet

For deg som ikke har gått på kurs del 6

- **SELVUTVIKLINGSKURS FOR ADOPTIV- OG FOSTERFORELDRE OG ANDRE SOM ARBEIDER MED BARN OG UNGDOM MED REAKTIV TILKNYTNINGSFORSTYRRELSE:**
- **Bli kjent med din fortids spøkelser og gjør deg fri fra dem, slik at du kan være en trygg base for ditt barn. Om overføring og faren for motoverføring.**
- Egen barndoms betydning: Hvordan var min barndom? Mine indre arbeidsmodeller.
Ressursfokuserende egen-/gruppeoppgave

Lyst på kurs del 1, 2, 4, 5 eller 6 ?

- Du som nå har gått på kurs del 3 kan fortsatt melde deg på kurs del 1, 2, 4, 5 og 6
- Prisen er kr. 1.600.- per kursdag per person og inkluderer kopi av overhead, kursbevis, lunsj og drikke i pausene.
- Påmelding til del 1, 2, 4, 5 eller 6 kan du gjøre ved
  - Send e-post til joachim@haarklou.no
  - Direkte henvendelse til Joachim Haarklou

Eller per telefon 92 29 44 38

Takk for meg

”Gjør meg rolig og uberørt, slik at jeg kan akseptere de ting som ikke kan endres

Gjør meg modig til å endre det som lar seg endre..

..og gi meg visdom til å kunne skille det ene fra det andre”

